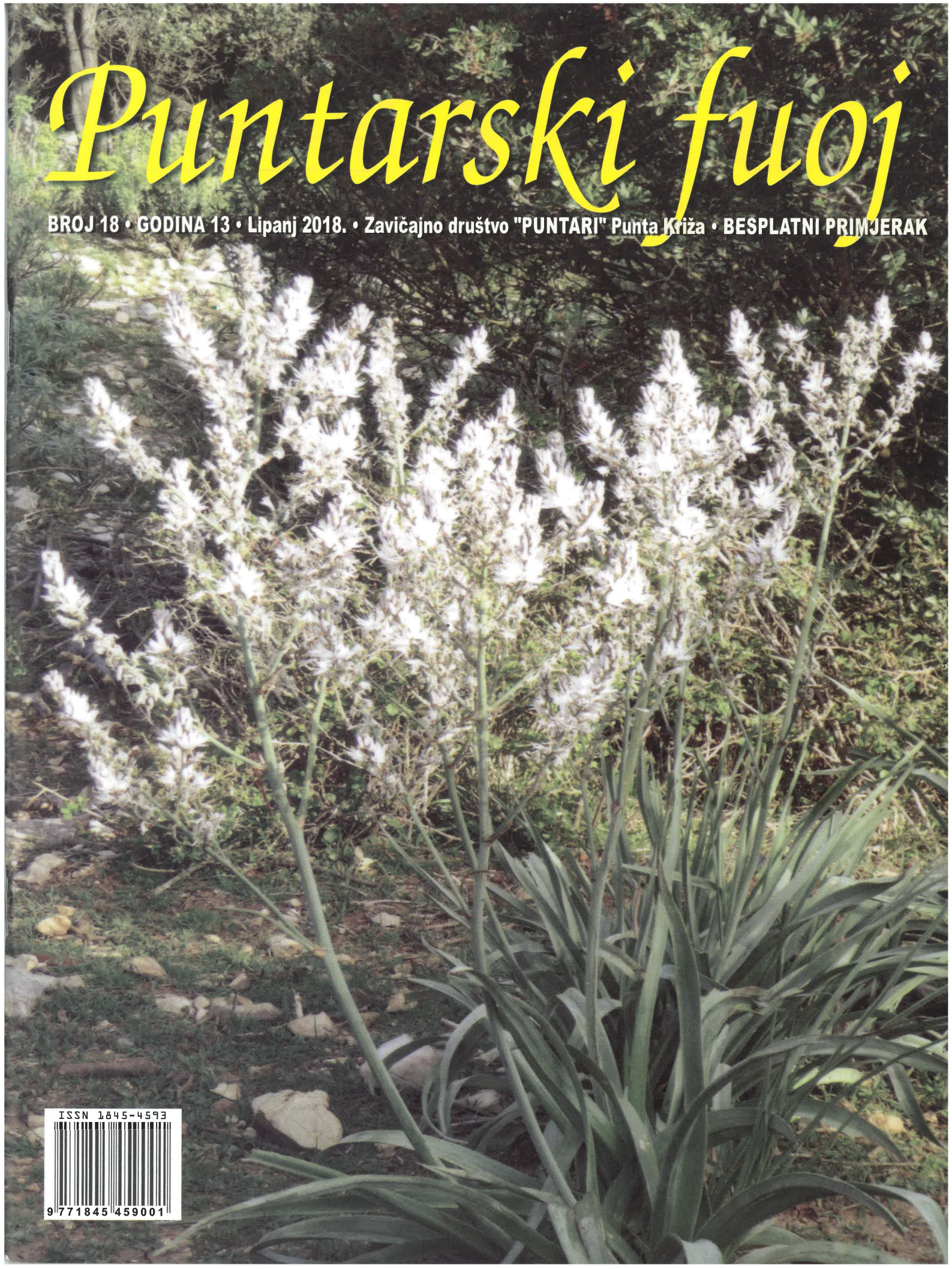

Puntarski fuoj

BROJ 18 • GODINA 13 • Lipanj 2018. • Zavičajno društvo "PUNTARI" Punta Križa • BESPLATNI PRIMJERAK

ISSN 1845-4593

9 771845 459001

BESEDA NA POČETKU

Druađi Puntari i svi vi ki vojite Puntul

Ovo je osavnajsti bruoj »Puntarskođa foja« i već trinajst godišć da ġa delamo. Za nekogā čuda, za nekogā malo, ma za nas ki ġa delamo i za onih ki ġa voje preštet, naš fuoj je vesijeje i ġušć. Mi ki ġa delamo znuamo najboje da bi mogāł bit još boji, da neš vaf fuoju falimo, cesagod ne napišemo jušto, neš zaboravimo ol slabo špijeġuamo. Vaja reć da mi nismo »profesionalni novinari«. Delat fuoj ni naš jedini posal, imamo mi saki od nas i svoje delo, svoju fameju. Ma sve će delamo ni nam teško, svuo vrijeme kuo potratimo prontujuć fuoj ni nam zalud i zġubjeno. Aš ġa delamo za jubav našeġa mualogā sela i da nam Punta živi, da mluadi ustanu, da se ne zatara naš zaik, naše užuanće i da ustane spomen na naših puntari kih više ni. Kako nan to ġrije od ruke, neka reće saki ki fuoj zame vaf ruke i saki ki ġa more preštet.

Za fuorcu i voju za ġa i napreda delat forši nan najveć pomore čuda od onih ki nas, kada se čujemo na mobitel, telefon ol kada se kuntruamo, pitaju: »Ce će fuoj i ovo leto prit vanka, kada će bit novi fuoj, će bin mogāł dobit fuoj od luane aš sen ġa posudil zermuanu pa sen ustal prez, će imate forši još fuoj bruoj tri aš mi fali, a drugih sen svih spravil«?. Svi ki fuoj delaju za svuođ posal nisu dobili nanke čentijezima, ma niki za tuo nikada nanke ni pitual. Za prontat fuoj do sada smo vavek imeli velu pomoć čuda njih ki su nan neš od Punte napisali. Da tuo ni tako foja nebi ni bilo. Ce ćeš većeġa vesijeja neġo kada ti, kako naša teta Vera, kua je i do sada čuda toġa napisala, za uof fuoj napiše kako se je neġdar, prija devedesijet godišć feštejalo vaf Punte od Božića do Novoġa leta, a judi moji, ona ima 97 godišć i već šezdesijet godišć ne živi vaf Punte. Ona nan svin na najboji muod more pokazat

i povijeć kako se Puntu voji i kako saki od nas more Punte pomoć.

Nuan se vaf uredništvu više puti doġodi da nismo maša kuntijenti aš nan se vavek pari da bi fuoj mogāł bit veći, boji, a zis druge buande smo z'vremenuom kapili da fuoj, ovakof kakof je, judi rišpetuju. Sako malo nas neki pita foji, svih, ot parvoġa broja. Išću ġa librerije, biblioteke, knjižnice, ustanove, instituti, muzeji, ministarstva. Fuoj nas pitaju judi ki pišu za sakakovi simpoziji, za predavanja, išću ġa študijenti ki pišu diplomske ol maġistarske radove, profešuri ki pišu doktorate, judi ki pišu libri od sakakovih stvuari (povjesničari, konzervatori, biolozi, etnolozi, arheolozi, ekolozi).

Parvih pijet, šijest fuođi više nimamo, svih smo podelili, ma ono će još imamo podijelimo, reġaluamo druaġe voje – neka se za Puntu čuje, neka se za Puntu znua. Oni nan reku da su naši fođi »riznice podataka«, a onda i mi kapimo da je tuo tako, aš ovih naših osavnajst fođi je više od 840 pajin, moglo bi se reć kako dvua, tri vela libra od Punte.

Zavol sveġa toġa homo napreda. Mi ki fuoj delamo imamo voje i kuraja ma nan vajua pomoć zis duobru besedu i dat nan novu ideju, ko će ne vajua i kritikar. Neki reku da je već sve od Punte napiseno ma tuo ni istina. Još čuda toġa ni zapišeno, a ono će ni zapišeno će se zġubit, zatart i zaboravit.

Napišite nan judi sve će vam pride namisal, će ste doma čuli, doživeli, lijepo ol ġardo. Okure nan stuari dokumijenti, listi, fotografije, štuorije, čuanće, sve će su vrijeme i život parnesli. Fuoj moremo udelat kako i do sada, samo svi skupa, samo se tako more puoć napreda, za jubav Punte, na spomen naših stuarih i za onih ki još imaju prit na uof svijet.

Uredništvo

Foto naslovnice: Čepnjak

PUNTARSKI FUOJ – GLASILO ZAVIČAJNOG
DRUŠTVA »PUNTARI« PUNTA KRIŽA
Mali Lošinj, Trg Zagazinjine 1
Tel.: 051/231-019 • Fax: 051/231-011
Glavni i odgovorni urednik: Ljubo Galjanić

Uredništvo: Branko Kučić, Franko Kučić, Ivan Lovrić,
Leonardo Marušić
Izdavač: LEO-COMMERCE d.o.o. Rijeka,
D. Cesarića 32, tel: 625-910
Tiskano u Hrvatskoj. – Naklada: 650 primjeraka

IVANJA 2017.

Blagdan kada se slavi svetog Ivana, po puntarski »Ivanja«, je dan našeg suzaštitnika i obilježava se na »dvajsetičetire pomajića« – 24. lipnja. U Puntari Križa se ovaj dan slavi od pamtivijeka. Naš je to veliki »propovedani« blagdan, od kojeg je veći samo »Jedriejna«, dan svetog Andrije, »na treiset novijembra« – 30. studenog, koji je nebeski zaštitnik našeg sela.

»Svijeti Ivuan« je naš suzaštitnik, drugi među svecima, koji s nebeskih visina čuva selo i njegove žitelje. Od samog osnivanja našeg Zavičajnog društva »Puntari« pred četrnaest godina, nastojali smo da se ovaj dan dostojanstveno proslavi te da se obilježi vjerskim, kulturnim i zabavnim sadržajima. Možemo biti zadovoljni jer smo u ovim proteklim godinama uspjeli na najbolji način očuvati našu tradiciju i okupiti Puntare iz sela i sve one rasute diljem svijeta.

Na »Ivanju« dolaze svi Puntari koji mogu. Oni spriječeni radnim obvezama ili nažalost zdravstvenim tegobama, tih

dana zovu i pitaju što se priprema, kako je bilo, tko se sve okupio i kako je proteklo.

Da se ne zaboravi, jer sve što nije zapisano s vremenom nestane, u našem foju svake godine riječju i slikom zabilježimo sva događanja ovog našeg blagdana, a onima koji, nažalost, nisu mogli prisustvovati, pokušamo dočarati što se sve zbivalo i na koji je način protekla »Ivanja«.

Ovo je ujedno i prigoda da najsrdačnije zahvalimo svima koji su pomogli u organizaciji »Ivanje«, a takvih ima zaista povelik broj.

TURNIR U BRIŠKULI I TREŠETI

Tradicionalni turnir u briškuli i trešeti, koji se organizira u sklopu obilježavanja »Ivanje«, uvijek se održava prve nedjelje prije dana »Ivanje«. Ove je godine to bila nedjelja 18. lipnja. Na veliko zadovoljstvo organizatora, za sudjelovanje na turniru prijavio se rekordan broj ekipa iz

IZ SADRŽAJA:

IVANJA 2017.	3	KAPELICA SVIJETOGA MIKULE	26
IZLOŽBA »PUNTARSKE GROMAČE«	6	NESTALE SU NAŠE STARE POKRIVE	27
PROSLAVA IVANJE	7	LIKAJ, KAPETAN RIMSKOG BOJNOG BRODA	29
NAŠE ZAVIČAJNO DRUŠTVO »PUNTARI« DOBILLO VRIJEDNO PRIZNANJE	9	PUNTARSKI POVIJESNI FOTOPLOV	31
IZ NAŠIH AKTIVNOSTI	10	ČUANČE	34
JEDRIEJNA 2017.	12	NEL MUSEO DELLA MEMORIA, NOVANTA NATALI FA	36
GODIŠNJA SKUPŠTINA DRUŠTVA	13	ČEPRNJAK – BRDEN	38
PASTIRSKI STAN PARHAVAC	14	KANTUNIĆ OD BESIJED.....	40
AKTIVNOSTI LOVAČKOG DRUŠTVA »HALMAC«	21	KATASTAR NASELJA NA PODRUČJU PUNTE KRIŽA IZ 1921. GODINE.....	41
CRESKO-LOŠINJSKI LOVCI U CRKVI SV. FRANJE U CRESU	22	BULUANČA I DECIMAL	45
GRADNJA VODOSPHERE FUNTANA – BALDARIN	23	ČARNIKA.....	47
DO KADA ĆE PO PUNTE GORET	23	MOJ DOBRI OTAC IVO	48
NAŠ ŽUPNIK NIKOLA DEPIKOLOZVANE	24	ANEGDOTE I PJESME	50

Nerezina, Malog Lošinja i Punte Križa, čak petnaest. Nakon uplate kotizacije i izvlačenja parova, s igrom ove naše tradicionalne kartaške igre krenulo se u 10 sati.

Terasa *buffeta* »Tina« bila je gotovo potpuno ispunjena jer se igralo na čak sedam stolova, uz prisutnost mnogih koji su došli popratiti odvijanje turnira. Dan je bio vedar uz lagani burin, ali je već nakon sat vremena zapuhala vrlo jaka bura. Sa stolova su letjele karte, papiri za upisivanje »punti«, stolnjaci i čaše. Turnir je morao biti prekinut te su organizatori vrlo brzo osposobili dvoranu u puntarskoj osnovnoj školi, gdje se nastavilo igrati. S prekidom za ručak u Slavenovoj oštariji, gdje su svi sudionici blagovali uz

slasno pečenog odojka, turnir se nastavio do večernih sati. Konačno su se, nakon maratonskog trajanja igre, u finalu našle ekipe Bernard Buljeta i Toni Jovanov protiv ekipe Berto Kučić i Milan Topić, te su na kraju pobijedili Buljeta – Jovanov. Treće mjesto osvojila je puntarska ekipa Igor Sokolić i Željko Magazin.

Uz čestitke pobjednicima, brojne komentare i razglabanja tko je kada i što pogrešno odigrao, »fajeno batil ol strišual«, druženje se uz Zemirovu harmoniku nastavilo dugo u noć.

Pobjednicima turnira, odnosno osvajačima prva tri mjesta, uručene su medalje na završnoj proslavi »Ivanje«, tijekom trajanja programa na »guštijerni«.

KOLEDA

Ne more bit Ivanje prez kolede. Stuara je to užuanca kua živi ot kada je Punte i kua se do danaska ni zatarla. Ufamo se i siguri smo da se nikada ni nijeće zatart aš bi to bil veli grijeh. Ko mi ne budemo i na napred tijendili naše, ki će?. Dobro su govorili naši stuari: »Ki ne voji svoje ognjišće, ne rišpetuje ni tuje«.

Kolede su na našin škoji ustale još samo na Iloviku, 28. pomajića na Petrovu, vaf Stivanu, kako i u nas na Ivanju i vaf Velon Selu na svijetu Anu na dvajsetipijet sarpnja. Škoda je da je koleda zamarla na Beleju (oni reku paliž) na Rokovu ol na svijetu Mandalijenu vaf Nerezinah. Ma vrijeme dela svoje, negdere kolede više ni aš vaf selu niki ne živi ol su judi zaboravili če su in stuari negdar delali. Vaf Punte se prija

delala i muala koleda sprijed crijekve i guštijerne, za dijec, ma se to više ne more aš je onde sada gluavni ašfaltirani put, a kolede su se nekada delale i po stuaneh, kako na Murtovniku ol Parhuavcu, ma danaska onde više niki ne živi.

Koleda je prastari, pretkršćanski, poganski običaj i u suštini predstavlja obrednu vatru, koja se u pravilu pali na uzvišenim mjestima, kao što su humci, brežuljci ili brda. U Punte Križa je to predio koji se naziva Varoš, na samom ulazu u selo sa sjeverne strane i u biti predstavlja najuzvišeniji dio ovog najjužnijeg dijela otoka Cresa. Ovaj običaj postoji kod svih slavenskih, ali i kod keltskih, romanskih i germanskih naroda i uvijek je u pravilu vezan uz ljetni solsticij koji pada 21. lipnja u godini.

Sam običaj ima svoje ishodište u kultu sunca a vatra se smatrala sredstvom pročišćavanja i tjeranja zlih duhova. Obred se sastojao od samog čina paljenja krijesa, pjevanja prigodnih pjesama i ritualnog preskakivanja vatre. Vatra se preskakala i u Puntari, pa se još i danas prepričavaju anegdote kako je jedna mlada Puntarka, koja tog dana nije na sebi nosila donje rublje, preskakala koledu, pa su ju mladići zadirkivali dobacujući joj: »Čuvaj se da ti se ne važge špaceta«.

Nakon što bi vatra utihnula u nekim je narodima postojao običaj da se preko gara sprovede stoka i da se pepeo odnosi i posipa na polje ili pašnjak. Ovim se drevnim običajem puk na simboličan način opraštao od odlazeće zime, hladnoće, gladi i neimaštine te istovremeno slavio i s radošću pozdravljao dolazak ljeta, topline, blagostanja i plodnosti. Narod je, okupljen oko plamteće buktinje, na ovaj način slavio dolazeći boljitak i radosno iščekivao svjetliju i lagodniju budućnost.

Naša se koleda tradicionalno pali na »vijiliju Ivanje« – uoči blagdana Svetog Ivana, 23. lipnja uvečer »pokle Zdrave Marije«, odnosno u sumrak. Ovoga je puta, kao i prošle godine, koleda pripravljena na privatnoj parceli obitelji Badurina, na samom ulazu u selo, pored ceste. S protokom vremena susrećemo se sa sve više problema s odabirom lokacije na kojem će se pripremiti i zapaliti koleda. Na staroj lokaciji, na Varošu, gdje se ranije palila, to više nije moguće jer su tu popravljene ili izgrađene nove kuće (Toić, Sokolić, Radić) ili je izgrađeno školsko dječje igralište.

Koleda je svojevrsna najava Ivanje i poziv svima koji vide plamteću buktinju u okolini Punte Križa da sutrašnjeg dana dođu na feštu. S našeg Varoša, koleda se može vidjeti u Nerezinama, Svetom Jakovu, Malom i Velom Lošinju, pa čak i na Rabu te na sjevernom dijelu otoka Paga.

Ovom prilikom moramo zahvaliti Rikardu Badurini što nam je omogućio da koledu pripremimo na njegovoj parceli. Jedan od većih problema kod odabira lokacije za koledu je i činjenica da je većina parcela oko sela zapuštena i zarasla u makiju, što predstavlja realnu opasnost od širenja požara, naročito kada se zna da su oko Ivanje uvijek velike topline i

suše, a i zakonski je zabranjeno paljenje vatre na otvorenom u ljetnim mjesecima.

Loživi materijal za koledu – »pruašće«, prikupljen je ranije, prilikom dviju radnih akcija čišćenja raslinja uz seoske prometnice. Ovoga je puta, za razliku od nekoliko ranijih godina, kada je puhala jaka bura ili padala kiša, bila gotovo bonaca s vrlo malo južnog vjetra, dakle gotovo idealno za paljenje koleda. Međutim bila je velika suša. Kiša nije padala gotovo od početka svibnja, što je u nas gotovo uobičajeno, jer znamo da je »najtepleje i najsuše od Ivanje do Petrove«. Stoga je bilo nužno poduzeti sve da ne bi došlo do širenja požara. Uz veliko razumijevanje i svesrdnu pomoć pripadnika Javne vatrogasne postrojbe u Malom Lošinju, kojima se i ovom prigodom zahvaljujemo iz navalnog vatrogasnog vozila i obližnjeg hidranta, vatrogasnim je šmrkovima vodom natopljen sav okolni teren. Tako je naša koleda u 21 sat, kada se počeo spuštati mrak, konačno mogla biti zapaljena.

Te se večeri okupio velik broj mještana i gostiju. Vatra se nakon nekoliko trenutaka tinjanja naglo razgorila te su se u nebo vinuli visoki plamteći jezici, uzdižući se sve više i više, noseći tisuće svjetlećih iskrica koja su se potom lagano spuštale na zemlju. Prizor je to koji uvijek u promatraču izaziva mistične i podvojene osjećaje – mrak, plamen, lelujavno svjetlo, padajuće krijesnice, lica okupljenih obasjana žutom, narančastom i crvenom svjetlošću. Tako su i naši preci vjekovima unatrag gledali u plamen koleda dok su im se rojile svakakve misli uprte u budućnost – »Bit će sve dobro, ufan se da će bit boje, samo zdruvja, ko bude trave još ćemo mlijest i delat sir, juanci ćemo dobro prodat, pobrat fažuol, bob, čič, cicericu, žito, jašmik, farmentun, samo sreće da ne bude krupe pa ćemo gruoziye potargat i udelat vino, smokve pobrat i osušit, masline pobrat i ule udelat i prontat se za dalgu zimu«.

Kada je vatra utihnula, okupljeno mnoštvo uputilo se do centra sela gdje su se ponovo okupili »vaf oštarije kol Tine i Slavena« plešući i pjevajući uz Zemirovu harmoniku te do dugo u noć slavili dolazak sutrašnjeg dana, puntarske Ivanje.

IZLOŽBA »PUNTARSKE GROMAČE«

Večer prije Ivanje, 23. lipnja, u 20 sati u prostorijama osnovne škole Punte Križa, svečano je otvorena izložba pod nazivom »Puntarske gromače«. Izložbu su osmislili i realizirali članovi našeg Zavičajnog društva potaknuti činjenicom da je umijeće gradnje suhozida (gromača) rješenjem Ministarstva kulture Republike Hrvatske od 30. 12. 2016. godine proglašeno nematerijalnim dobrom u Republici Hrvatskoj. U ranije započetoj inicijativi da se ovo umijeće uvrsti u registar nematerijalne baštine, naše je društvo bilo uključeno od samog početka pa su tako primjerice sa članovima Udruge »4 grada Dragodid« obnavljali gromače oko lokve Bušunska i održali više radionica u suradnji s Društvom »Naša djeca« iz Malog Lošinja i s Osnovnom školom »Mario Martinolić« iz M. Lošinja.

Na izložbi je prikazano tridesetak velikih fotografija raznih tipova gromača snimljenih u Puntu Križa i njejoj okolini. Članovi našeg Društva su u školskoj dvorani napravili nekoliko metara duple gromače kako bi posjetitelji mogli i u naravi doživjeti kako se gromača gradi te kako izgleda. Uz

navedeno na izložbi je predstavljen vrlo dobar tekst o gromačama koji je napisala Marina Jurkota Rebrović u njejoj knjizi »Tradicijsko ovčarstvo otoka Cresa«.

Izložbu je otvorio predsjednik našeg društva Željko Magazin, a Ljubo Galjanić je prisutne upoznao s činjenicom da su gromače i umijeće njihove gradnje registrirane kao nematerijalno dobro Republike Hrvatske, čime su postale zaštićene a ujedno su definirane obimne i detaljno razrađene mjere za njihovo očuvanje. Prisutni su također izviješteni da je u tijeku postupak prijave UNESCO-u kako bi umijeće gradnje suhozida moglo biti uvršteno na popis nematerijalne baštine čovječanstva.

Potom se nazočnima obratio Branko Domac, autor fotografija, govoreći kako mu je bilo veliko zadovoljstvo što je mogao obići Puntu Križa i fotoaparatom ovjekovječiti brojne gromače. Ispričao je da je još kao dijete shvatio što gromače za otočkog čovjeka i naš krajolik znače, kada je jašući na magarcu išao od Beleja prema Sremu i Platu, a njegov nono hodao ispred, vodeći ga. Svaki put kada bi na

zemlji ugledao kamen koji je pao s gromače, zastao bi, podigao ga i vratio na mjesto na gromači s koje se taj kamen odronio.

Posljednja se skupu obratila gradonačelnica Grada Malog Lošinja, Ana Kučić, naglasivši da je naše Društvo primjer

kako i male udruge mogu napraviti velike stvari. Izložba je bila otvorena za posjetitelje tijekom mjeseca srpnja i kolovoza svakog petka i subote u vremenu od 19 do 21 sat, pri čemu su volonterski dežurali brojni članovi našeg Zavičajnog društva, na čemu im se zahvaljujemo.

PROSLAVA IVANJE

Kao i uvijek do sada, već se ujutro, na Ivanju, u Puntima Križa osjeća svečarski ugođaj. Selo, koje do tada živi pomalo usporeno svojim ustaljenim ritmom, na Ivanju već od ranih jutarnjih sati oživi. Dojam je kao da su svi pomalo uzbuđeni, ubrzani, srdačni i zaposleni. Ne čudi to kada se zna da se za Ivanju mora mnogo toga organizirati i pripremiti. Treba dočekati i ugostiti rodbinu, prijatelje, poznanike i posjetitelje. Uz to svim Ivanima, Ivankama, Đanima i Đaninama čestita se imendan. Da bi selo izgledalo urednije, čak su se seoske prometnice oprale vodom iz vatrogasne cisterne lovačkog društva. Pripremaju se stolovi, klupe, stolice, montiraju roštilji, kotlovi za lovački gulaš, suncobrani, točionica pića, rasvjeta, reflektori. Uređuje se guštijerna na kojoj će se odvijati program, sređuje se parkiralište, postavljaju prometni znakovi za usmjeravanje prometa oko sela i još mnogo toga što treba učiniti da selo izgleda ljepše, urednije i svečanije.

Crkva se posebno uređuje, čisti, ukrašava cvijećem, priprema se kip svetog Ivana i vjerske zastave. U 19 sati započela je svečana misa predvođena župnikom Silvijem Španjicem i creskim kapelanom Filipom Šebeljom, a potom je uslijedila procesija selom s kipom našeg svetog Ivana.

U 20 sati sa »guštijerne« je započeo zabavni program koji je otvorio predsjednik Zavičajnog društva »Puntari«, Željko Magazin, a Branko Kučić je na talijanskom i njemačkom jeziku, za sve naše goste i turiste, izložio sažetak programa, kako bi i oni koji ne govore hrvatski mogli znati što će se sve na fešti odvijati. Potom se svim prisutnima obratila gradonačelnica Grada Malog Lošinja, Ana Kučić, koja je biranim riječima pozdravila skup i naglasila veliku ulogu koju ima naše Društvo, koje već godinama na najbolji način njeguje i čuva od zaborava našu tradiciju, baštinu, naše »užuanice i zajik«.

Nakon pozdravnih govora, zabavni je program započeo

uvijek vrlo atraktivnim nastupom folklornog društva »Studenac« iz Nerezina koje već godinama, neumorno i uporno njeguje autohtoni »tanac i kanat«. Uslijedila je podjela zlatne, srebrne i brončane medalje za osvojena prva tri mjesta na turniru briškule i trešete, a zatim su oni najmlađi, na kojima svijet ostaje, članovi folklornog društva »Manfrina« iz Malog Lošinja otplesali »sansigotski tanac« te izazvali buran, spontani pljesak svih okupljenih.

Potom je u kraćim crtama predstavljen novi 17. broj »Puntarskog foja«, koji su potom svi zainteresirani mogli besplatno dobiti na klupi Zavičajnog društva. Podijeljeno je više od 350 primjeraka foja, a gotovo su svi, vrlo darežljivo, udijelili dobrovoljni prilog kao pripomoć za njegovo daljnje izlaženje. Program na »guštijerne« bila je i najbolja prilika da se zahvali svima koji su na bilo koji način pomogli u organizaciji proslave Ivanje, a posebice Branku Domcu za realizaciju izložbe o gromačama te lovačkom društvu »Halmac« za pripremu lovačkog gulaša koji je besplatno podijeljen svim sudionicima u realizaciji programa, a prihod od prodaje gulaša i pića posjetiteljima, darovali našem Društvu. Tijekom programa, iz Zadra je pristigla vijest da je naš Puntar Danijel Gospić, po sedmi put postao prvak Hrvatske u podvodnom ribolovu pa je i ovo radosno saznanje preneseno okupljenima te mu je u ime svih Puntara upućena čestitka.

Uslijedilo je možda i ono najljepše, nastup nama dragog Duška Jeličića, njegove Silvane i benda »Bonaca«. Duško, koji u svojoj vrlo popularnoj pjesmi »Beli, Cres i Lubenice«,

spominje i Puntu Križa u stihu: »Na Puntu Križa bacit ćemo sidro«, konačno je stigao i u naše selo, koje je do sada, puno puta ribareći, vidio samo s morske strane. Nastup Duška i »Bonace« oduševio je prisutne i mnoge natjerao na ples. Svirali su i pjevali neumorno, gotovo bez stanke do ranih jutarnjih sati, a po završetku nastupa odmah otputovali na trajekt. U znak zahvalnosti i pažnje Dušku smo poklonili primjerke »Puntarskog foja« i monografiju »Punte Križa« a Silvani buketić smilja.

Tijekom trajanja fešte posjetitelji su mogli kupiti raznovrsne autohtone otočke proizvode na štandovima naših domaćih proizvođača te sudjelovati u vrlo bogatoj lutriji s više od devedeset nagrada. Poslije 22 sata, mnogi su se radovali, naročito oni koji su dobili janjca, meso jelena lopatara, divlje svinje i ribu.

Na terasi *buffeta* »Tina« nakon nastupa Duška Jeličića i »Bonace«, za sve one koji su bili najuporniji i najizdržljiviji, gotovo do svanuća na svojoj je harmonici svirao neumorni Zemir.

Na kraju treba reći da smo kao organizatori, iako pomalo umorni, bili izuzetno zadovoljni što smo još jednom uspjeli u našem malom selu organizirati vrlo sadržajan program Ivanje, u kojoj su bili zastupljeni vjerski, kulturni i zabavni sadržaj i da je sve proteklo u miru i veselju bez ijednog ponajmanjeg incidenta.

Stoga se na kraju moramo prisjetiti naših predaka te njihove mudre izreke »Samo zdruavja i vidimo se k'letu«.

NAŠE ZAVIČAJNO DRUŠTVO »PUNTARI« DOBILO VRIJEDNO PRIZNANJE

Katedra Čakavskog sabora Cres-Lošinj je 8. studenog 2017. godine svečano proslavila tridesetu obljetnicu utemeljenja Katedre. Bila je to najbolja prilika da se sve nazočne podsjeti svih, vrlo bogatih i plodnih aktivnosti u proteklom razdoblju, te da se zahvali svima koji su s Katedrom surađivali i doprinijeli njenom radu. Tom

prigodom našem je Zavičajnom društvu dodijeljena zahvalnica za dugogodišnju uspješnu suradnju i aktivnosti na očuvanju naše otočke baštine.

Priznanje je to koje nam potvrđuje ispravnost našeg puta djelovanja i daje podstrek u daljnjem radu na dobrobiti našeg mjesta i njegovih žitelja.

Katedra Čakavskog sabora Cres-Lošinj - Mali Lošinj

Na sjednici održanoj 08. studenog 2017. donesena je odluka da se, prema članku 14. statuta udruge, za dugogodišnju uspješnu suradnju, dodijeli

ZAHVALNICA

ZAVIČAJNOM DRUŠTVU PUNTARI - PUNTA KRIŽA

u povodu tridesete obljetnice utemeljenja Katedre

Tajnik
Marijana Dlačić
Marijana Dlačić, prof.

Predsjednik
Julijano Sokolić
dr. sc. Julijano Sokolić

IZ NAŠIH AKTIVNOSTI

PREDSTAVLJANJE IZRADA VRŠA

Već godinama, u skladu s našim realnim mogućnostima, naše se Zavičajno društvo nastoji aktivno uključiti u brojne društveno korisne aktivnosti koje se odvijaju na području našeg grada.

Tako smo, zahvaljujući našem najstarijem, ali istovremeno i vrlo aktivnom članu, barbi Ivu Lovriću, dali

svoj skroman obol održavanju manifestacije »Lošinjskim jedrima oko svijeta«, koja se održala od 02. do 23. rujna prošle godine.

U sklopu ovog vrijednog i vrlo uspješno organiziranog festivala, održana je i »Lošinjska pomorska večer«. Na njoj su nastupale klape i predstavljene tradicijske nerezinske i lošinjske pasare. Otvorena je izložba ribarskog alata i brodske opreme te prikazane brojne tradicijske pomorske vještine i zanati, poput pletenja ili krpanja ribarskih mreža, kalafatanja drvenih brodica i vezivanja mornarskih uzlova. Tom je prigodom vještinu pletenja ribarskih vrša prikazao naš barba Ive. Brojni posjetitelji s velikim interesom i pažnjom, mogli su izravno vidjeti od kojeg materijala i kako se izrađuju naše »vršice«.

Barbi Ivu hvala na njegovu trudu, znanju i ljubavi koju gaji za našu baštinu. Na nama je da se potrudimo da ovu vještinu sačuvamo i spasimo od zaborava na način da je nauče i mlađi naraštaji.

OČIŠĆEN PUT OD PUNTE DO DRAGE

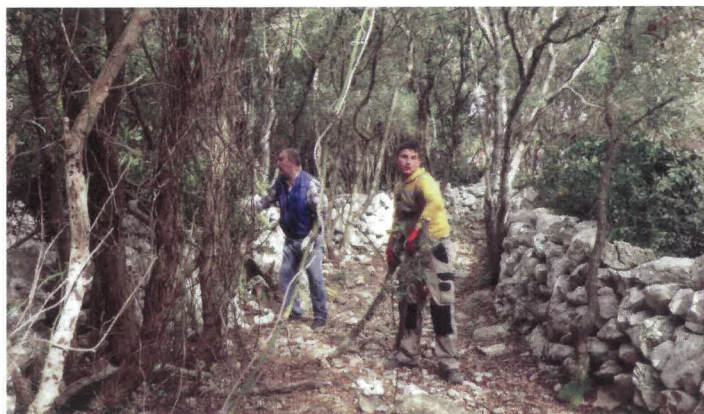
U skladu s planom rada našeg Zavičajnog društva i sa željom da učinimo što je u našoj moći za dobrobit našeg sela, odlučili smo organizirati radne akcije na čišćenju i probijanju starog puta koji vodi od Punte Križa prema Funtani, Dragi i Pogani, odnosno počinje na Valićevom i prolazi preko Komarove, Škajica, Lesine i Šipićeve do asfaltirane ceste na Dragi.

Taj put, nekada gotovo glavna prometnica prema južnoj strani sela, kojom su do groblja na Funtani prenošeni i posmrtni ostaci naših preminulih predaka s vremenom je u potpunosti zapušten i zarastao u raslinje. Nekada uzorno održavan »klanac« postao je samo djelomično prohodan a gromače su se na više mjesta urušile.

Prvim dijelom puta, otprilike na potezu od Valićevog do Škajica, površinski su položene cijevi vodovoda koje opskrbljuju autokamp, odnosno Funtanu, Dragu, Poganu i Bokinić. Uz cijevi koje su još u funkciji (do izrade novog vodovoda), putem su ostavljene mnoge stare i zamijenjene cijevi. Njih je bez mehanizacije nemoguće ukloniti, a uvelike ometaju kretanje, naročito biciklom, ovom stazom. Po završetku radova na novoj trasi vodovoda (nadamo se u 2019. godini) inzistirat ćemo da se ove cijevi uklone.

Radne akcije održane su u 18. 11. 2017. te 15. i 21. 04. 2018. godine. Na prvoj akciji sudjelovalo je devet, na drugoj petnaest, a na trećoj jedanaest članova Društva. Nakon svake radne akcije organiziran je na Ćinkarici, u masliniku Damira Jurkovića, ručak za one koji su sudjelovali u radu. Vrijedno je zabilježiti sve naše članove koji su sudjelovali u akcijama, odvojivši svoje slobodno vrijeme davši doprinos realizaciji ovog hvalevrijednog posla. Bili su to: Marušić Đanino, Oltran Zdravko, Jurković Damir i Matko, Kučić

Franko i Serđo, Magazin Darinka i Źeljko, Lekić Ingrid, Gospić Norina, Maljić Mario, Galjanić Ljubo, Sokolić Igor, Toić Gracijano, Bernabić Mario, Badurina Miko i Lazarić Aldo.

Na ovaj se način prometnom i prohodnom učinila prometnica koja se sada može koristiti u slučaju nuđde kao vatrogasni put, a koristit će i lovcima. Ujedno je i ova prometnica postala šetna i biciklistička staza kroz vrlo atraktivnu šumu crnike koja se izmjenjuje s nekadašnjim maslinicima i pašnjacima. Naš je »stuari klanac« svom svojom dužinom opasan fascinantnim gromačama i širokim menicima, ponovno u funkciji nakon dugo vremena što je najveća nagrada svim sudionicima ovih radnih akcija. Poruka svima koji nisu prošli ovim putem – prošećite i uvjerite se u ljepotu krajolika kojim prolazi.

RADNA AKCIJA NA PARHAVCU

Okupili smo se u subotu, 12. svibnja, ove godine u Puntić Križa, u osam sati ujutro kod Slavena te vozilima prebacili do pastirskog stana na Parhavcu, a onda pješice uputili do kapelice Svetog Antona Opata. S radom je započeto nešto prije 9 sati, a radovi su dogotovljeni do 12,30 sati. Usprkos velikoj vrućini odrađen je zahtjevan posao uz vrlo ugodno druženje svih sudionika.

Posao se sastojao u čišćenju raslinja oko gospodarsko-

ladanjskog kompleksa koji datira iz 15. stoljeća, a nalazi se uz kapelicu Sv. Antona Opata. S tri, gotovo potpuno zarasle i neprohodne strane zdanja, očišćen je i pripremljen prostor, da se na njemu, u početnoj fazi sanacije ovog objekta, mogu provesti planirana arheološka istraživanja. Na ovu radnu akciju odazvali su se Mario Maljić, Igor Sokolić, Marino Toić, Damir Jurković, Zdravko Oltran, Ljubo Galjanić, Franko Kučić, Ingrid Lekić, Jadranka i Edo Marušić, Źeljko Magazin, Đanino Marušić i Gracijano Toić. Svima u ime Društva možemo reći samo jedno veliko hvala.

JEDRIEJNA 2017.

Pasala je još jena Jedrijejna i Puntari su se još jedanput, po ki znua ki put, zahvalili našen proteturu, Svijeton Andreji, za sve če je učinil za nas.

Jedrijejna, naš bluagdan, je na trejset novijembra, vaf štajunu kada pošne hluadno i slabo vrijeme, ma ovo smo leto imeli sreće. Šetemuanu prija Jedrijejne puhala je dvua dneva juaka bura, a šubito pokle nje palo je deboto osandesijet litri dažja po metru kvadraton. Na Jedrijejnu već v'jutro, a tako je ustalo vas duan, je bilo oblašno ma bi se bilo sunce svako malo pokazalo, ni bilo veloga vetra, a ni bilo ni zima kako užua bit na uof duan.

More bit da je i ovakovo vrijeme pomoglo da se je vaf Punte pokupilo neš više judi nego pasuanoga leta. Već je do puolna po selu, a najveć sprijed crijekve i oštarije, bilo vit dosta naroda.

Popuolne, kada se je zaškurelo, na pjet uri bila je misa. Misil je velečasni Silvije Španjić, puntarski župnik ki je na prua vi muod propovedal kako je živijel i če je sve delal Svijeti Andreja, a onih ki su bili na mise uputil da ne samo na bluagdan, na Jedrijejnu, nego svaki duan, svo leto,

moramo bit pošteni i starpjivi i pomoć onomu komu je potreba.

Pokle mise svi su se pokupili na naše skule. Šala je bila palna Puntari i onih ki su prišli zis Lošinja, Nerezin, Ustrin. Naše Zavičajno društvo »Puntari« i Mjesni odbor našega sela su prontali za svih jest i pit. Za jest je abonduante bilo pečenoga mijesa, kobasic i svih varsti dolči, a za popit vina i šuga od fruti. Vajua se zahvalit svin našin članovima ki su ovu Jedrijejnu organizirali, prontali šalu na skule, kupili, prontuali i podelili hranu i piće. Na skule, a pokle vaf oštarije u Tine i Slavena, zasviril je Zemir na armonike pa se je zakantalo i zatuancalo. Kada je fešta na skule finila, oni ki su mogli više zdurat, ustali su vaf oštarije deboto do tri ure po polnuoč.

Kuntijenti da smo i ovo leto »kako Buoh zapovijeda« organizali Jedrijejnu, mogli smo na miru puoč spat, a svin onin ki nisu mogli prit zavol posla ol če je najgore, zavol malatije, želimo da pridu drugo leto, aš Jedrijejna se siguro nikada nijeće zatart.

GODIŠNJA SKUPŠTINA DRUŠTVA

U nedjelju, 29. travnja ove godine u večernjim je satima, u prostoru Osnovne škole Punte Križa, održana redovna godišnja skupština Zavičajnog društva »Puntari«. Na skupštini se okupilo četrdesetak članova Društva te više pozvanih gostiju.

Prisutne je u uvodnom izlaganju pozdravio predsjednik Društva Željko Magazin te potom podnio izvještaj o radu za proteklo razdoblje, financijsko izvješće za 2017.godinu te predložio plan rada za naredno razdoblje. Sve su točke dnevnog reda jednoglasno podržane, a potom je u raspravi nekoliko članova Društvu dalo podršku sa željom da i dalje nastavi djelovati s istim marom. Također je istaknuto kako bi bilo neophodno da se Društvo pomladi te da se, naročito u radnim akcijama priključi više članova kao i mještana Punte Križa.

Skup je pozdravio Elvis Živković, predsjednik Vijeća Grada M. Lošinja i istaknuo vrlo pozitivnu ulogu koju naše Zavičajno društvo ima u skrbi za selo i očuvanje baštine.

IZVJEŠĆE O PROVEDBI PROGRAMA ZAVIČAJNOG DRUŠTVA »PUNTARI« ZA 2017. GODINU

- U obnovljenoj crkvi Sv. Antuna Opata na Parhavcu pored Punte Križa održana je 17. siječnja po treći put nakon 60 godina svečana sveta misa.
- Od siječnja do svibnja mjeseca radilo se na prikupljanju dokumentacije, fotografija te pisanju članaka i slaganja novog 17. broja »Puntarskog foja«. Tiskan je u lipnju, a prezentacija i podjela istog održala se dana 24. lipnja 2017.godine na tradicionalnoj fešti »Ivanja« u Punt Križa.
- U svibnju mjesecu započeli smo u Osnovnoj školi u Punt Križa na radovima za postavljanje nove fotoizložbe »Puntarske gromače« čime smo htjeli doprinijeti zaštiti vještine gradnje suhozida kao nematerijalne kulturne baštine. Izložba je bila otvorena od lipnja do kraja kolovoza, a na izložbi su dobrovoljno dežurali članovi Društva na čemu im zahvaljujemo.

- Uoči fešte »Ivanje« organizirano je paljenje »kolede« te tradicionalni turnir u briškuli i trešeti.
- Dana 24. lipnja 2017. godine organiziranja je tradicionalna fešta Ivanja prigodom koje je održana svečana sveta misa sa procesijom kroz selo, nastup folklornog društva »Studenac« iz Nerezina, folklornog društva »Manfrina« iz M.Lošinja, članova »Miomirisnog festivala« sa svojim proizvodima, te cjelovečernja zabava uz Duška Jeličića i njegov sastav te bogatu lutriju i ugostiteljsku ponudu.
- Nabavljeno je 40 konferencijskih stolica za Osnovnu školu u Punt Križa čime su zamijenjene stare i dotrajale.
- Nabavljene su 4 drvene klupe za potrebe održavanja fešta u selu.
- U suradnji sa VMO Punta Križa i LD »Halmač« pokrenute su aktivnosti obnove gromača oko lokve »Bušuanska« u Punt Križa u sklopu projekta koji smo prijavili na Natječaj Grada Malog Lošinja.
- Dana 30.11.2017.godine uz sufinanciranje TZ Grada M.Lošinja organizirano je obilježavanje »Jedrijeje« u čast zaštitnika Punte Križa, Svetog Andrije.

PROGRAM RADA ZAVIČAJNOG DRUŠTVA »PUNTARI« ZA 2018. GODINU

- Završiti obnovu gromača i uređenje okoliša oko lokve »Bušuanska« te prezentirati lokvu na Dan voda 2019. godine.
- Postaviti izložbu za »Ivanju« 2018.g. – »Obalčene na kas – narodna nošnja Punte Križa«.
- Pripremiti i izdati 18. broj »Puntarskog foja«.
- Organizirati tradicionalnu feštu »Ivanja 2018«.
- Zajedno s VMO Punta Križa organizirati obilježavanje »Jedrijeje 2018«.
- Izraditi projekt građevinske sanacije i rekonstrukcije gospodarsko-ladanjskog zdanja koji čini sastavni dio kompleksa Antoniazza de Bocchina s kapelom Svetog Antona Opata na lokalitetu Parhavac.

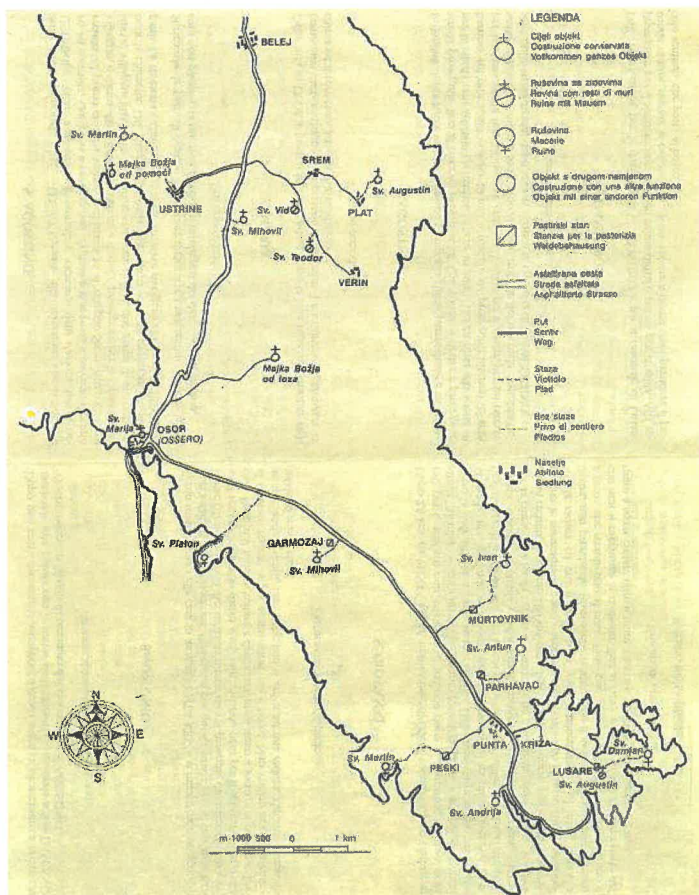
- Raskrčiti i očistiti površinu desetak metara širine uzduž zidina gospodarsko-ladanjskog kompleksa Antoniazzo de Bocchina radi arheoloških istraživanja.
- Tražiti prostor za postavljanje stalne etnografske zbirke u Puntu Križa.
- U zajednici s Lošinjskim muzejom, JU »Priroda« i TZ Grada M.Lošinja postaviti table s prigodnim tekstom koji opisuje pojedini kulturno-povijesni i prirodni lokalitet na šetnicama Punte Križa.
- Pridružiti se radnim akcijama koje organizira VMO Punta Križa
- Organizirati i pripremiti obilježavanje 60 godina organiziranja kampa na Bokiniću od strane Ferijalnog saveza Maribor.

PASTIRSKI STAN PARHAVAC NA PUNTI KRIŽA S KAPELOM SVETOG ANTONA OPATA I GOSPODARSKO-LADANJSKIM KOMPLEKSOM

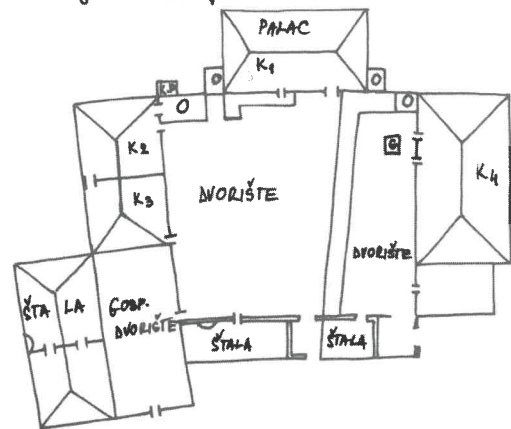
PUNTA KRIŽA I NJENI PASTIRSKI STANOVİ

Sam naziv Punta Križa ima u suštini više značenja. On ponajprije označava samo naselje Punta Križa, ali se pod tim nazivom podrazumijeva i prostor južnog dijela otoka Cresa.

Južni dio otoka Cresa, osamljene creske crkvice, Irena i Mario Šlosar, Rijeka, 1995.

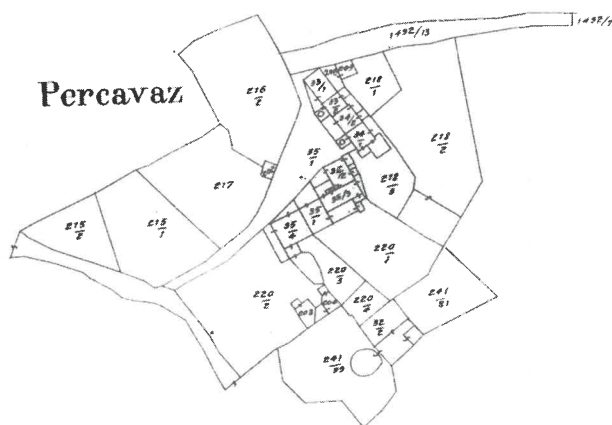
- K₁-K₄ - STAMBENI OBJEKTI
- O - PRIGLEDNAJNA OGMETA
- K.P - KUŠNA PEĆ
- G - GUSTIJEVA

Tlocrt pastirkog stana Lusare, Katalog P. Križa, crtež Vana Gović, M. Lošinj, 2011.

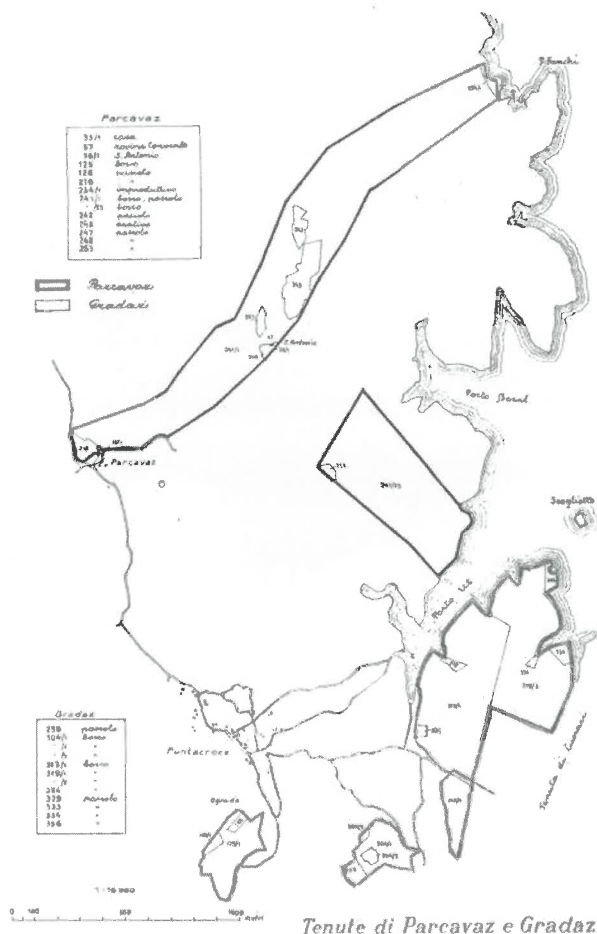
Područja Punta Križa zemljišno obuhvaća katastarsku općinu Punta Križa s oko 40 km² i creski dio katastarske općine Nerezine od oko 25 km². Dakle to je prostor od 65 km² niske, valovite zaravni, omeđen s tri strane vrlo razvedenom morskomo obalom s više od 80 uvala. Karakteristike ovog prostora su velike pašnjačke zaravni, dio obrastao gustom makijom te prostrane šume crnike, koje prekrivaju gotovo 60% ovog područja. Ovaj najniži dio otoka Cresa predstavlja skoro pravilan pravokutnik dug oko 14 km, širine od 5 do 6 km. Uzduž se pružaju čak 4 niza brežuljaka između kojih se prostiru zaravni, udoline i brojni dolci. Najviši vrh na cijelom području Punte Križa je Velika Straža s visinom od samo 154 m. Najveće i jedino naselje ovog kraja, Punta Križa formiralo se daleko kasnije od okolnih brojnih pastirskih stanova. Stara jezgra naselja Punte Križa nalazi se danas na samom ulazu u selo, na mjestu koje se naziva Varoš i u biti predstavlja sklop više zgrada

KOPIJA KATASTARSKOG PLANA
MJERILO 1 : 1000

Pastirski stan Parhavac

koje su u povijesti bile zaseban pastirski stan. Obzirom da se svi pastirski stanovi nalaze smješteni koncentrično oko današnjeg naselja Punta Križa u krugu od 10 km, s vremenom se Punta razvila u centar pastirskih stanova sa župnom crkvom, školom, trgovinom i gostionicom.

Tenute di Parhavaz e Gradaz

Karta pastirskih stanova Parhavac i Gradac. Note storiche, geografiche, artistiche sull'isola di Cherso, Volumen V, Nicolo Lemessi, Roma, 1980.

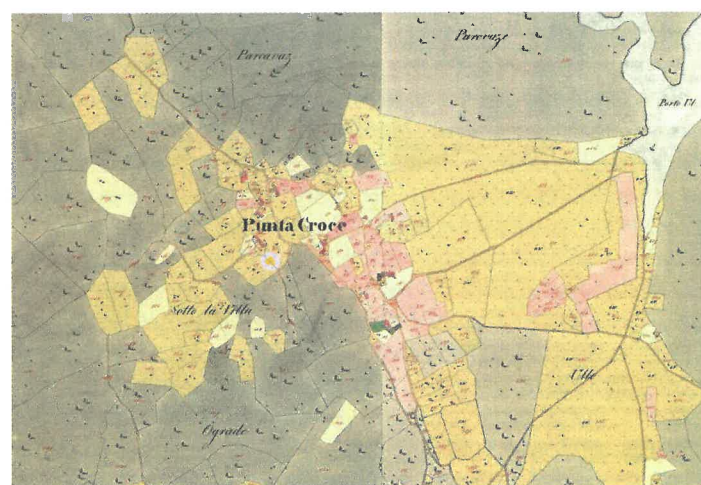
Pastirski stan Parhavac je jedan od preko 20 pastirskih stanova na području Punte Križa. Ako ih poredamo od sjevera prema jugu nižu se sljedećim redoslijedom: Loze, Marinska, Arci, Matalda, Veli i Mali Garmožaj, Podolci, Gračišće, Drakovac, Murtovnik, Riduja, Peknji, Parhavac, Ograde, Smriječje, Kalk, Gradac, Peski, Lusare, Banat te Veli i Mali Mikložan. Oni svojom brojnošću i specifičnošću predstavljaju svojevrstan fenomen ovog područja. U suštini su to manji ruralni graditeljski sklopovi, zasebni zaseoci i stočarska gospodarstva organizirana prema samoodrživosti. U njima je stalno ili povremeno obitalo između 2 pa i do preko 30 stanovnika. Ukupan broj žitelja pastirskih stanova znao je u pojedinim razdobljima od 1880. do 1945. godine biti gotovo isti broj stanovnika naselja Punta Križa, koja nikada nije imala više od 300 duša.

Primjerice Garmožaj ili Loze u posljednjoj četvrtini 18. stoljeća imaju 20-tak stanovnika, Murtovnik 28 početkom 20. stoljeća, a Veli Mikložan čak 34 stanovnika krajem 19. stoljeća.

U proljeće, oko Jurjeve (23.travnja), kada započinje mužnja ovaca, pojedine obitelji su se u potpunosti selile na stanove. Tako su i njihova djeca, koja su dotada pohađala školu u Nerezinama prelazila u puntarsku školu i u njoj završavala školsku godinu. Ne može se jedno-značno tvrditi da li su pastirski stanovi bili privremeno ili stalno boravište.

U nekima su, u pravilu bravari s obiteljima, boravili stalno, u nekima se obitalo povremeno, u vrijeme mužnje (proljeće-ljeto), a ponovno u jesen i zimu (listopad-travanj) kada se sjeklo šumu crnike. Međutim, treba istaći da su pastirski stanovi bili organizirani na način da se u njima moglo stalno boraviti, iako njihov naziv upućuje na privremeni boravak. Život na stanu nije bio vezan isključivo na djelatnost ovčarstva, već i na sječu šume, prijevoz posječenog drva na morsku obalu, na održavanje vinograda i uzgoj ostalih poljoprivrednih kultura, poglavito kukuruza i ječma.

Stambeni dio pastirskih stanova sastoji se ponegdje od samo jednog pa i do desetak objekata koji su u prostoru različito smješteni. Poneki, kao primjerice Loze ili Peski, imaju zgrade raštrkane u širem prostoru, neki su kao Lusare koncentrirane oko centralnog dvorišta. Na V. Mikložanu se nalazi niz od više spojenih zgrada, a na Parhavcu su poredane u obliku slova »L« dok na Murtovniku ili Drakovcu nalazimo nepravilnu stambenu aglomeraciju.

Prvi katastarski plan Punte Križa iz 1821. godine, Državni arhiv u Trstu.

Avio-snimak pastirskog stana Veli Mikložan, snimio Nadir Mavrović.

U pravilu se stambeni dio sastoji od objekta za bravara, pastira i njihove obitelji, a ponegdje je i »palac« - ladanjska kuća veleposjednika, kao na Lusarama, koji je bio namijenjen njegovom privremenom boravku. Svaki je pastirski stan imao i potrebite objekte, kao štale za konja, volove, magarce, koze, kotac za svinje i kokošinjac. U blizine se nalazilo guvno za vršenje žita, margari – torovi za ovce i lokva, nužna za napajanje blaga. Jedna od specifičnosti na koju nailazimo, naročito na ovom južnom dijelu Cresa, ali i na ostalim područjima otoka, su manji sakralni objekti uz pastirske stanove. Samo na području Punta Križa idući od juga na sjever postoji čak devet takvih zdanja kao što su u domaćim, narodnim izričajem: Svijeti Dumijan i Svijeti Auguštín na Lusarah, Svijeti Andreja na Funtani, Svijeti Martin uz uvalu Martinšnjica, Svijeti Antuon na Parhavcu, Svijeti Ivuan na Murtovníku, Svijeti Mihovil na Garmožnju, Svijeti Platon na Suontah i Majka Božja od Luoz na Lozah.

Pastirski stanovi zasigurno predstavljaju specifičnost creskog gospodarstva jer su to svojevrzne otočke mikroekonomije u okviru kojih su bili organizirani svi veći posjedi koji su obuhvaćali pašnjake, šume, oranice, vinograde, maslinike i povrtnjake na kojima su se ciklički, tijekom cijele godine obavljala gospodarske djelatnosti.

Upravitelj pastirskog stana bio je bravar, voditelj gospodarstva koji je u podnajam mogao uzeti po potrebi nekoliko pastira ili pomoćnih radnika. Već u Statutu Cresa i Osora iz 1441. godine regulira se odnos najamnih radnika i gospodara. Tu se uočava razlika između kolona-napoličara, koji u najmu upravlja vlastelinskim posjedom, ali ima i vlastitu kuću i nešto zemlje te kolona – kmeta koji je bez zemlje pa od vlasnika dobiva kuću na korištenje. Koliko se dugo zadržao ovakav odnos zorno pokazuju podatci navedeni u prvom katastru Punta Križa koji je 1821. godine izradila austro-

ugarska uprava. U njemu je evidentirano 78 objekata za stanovanje od kojih su čak 42 naznačena kao »casa collonica« (kuća za najamne radnike) dok su ostalih 36 objekata kuće za stanovanje – »casa d' abitazione«.

Vlasnik posjeda je bravaru ugovorom prepuštao na upravljanje svoje stado na razdoblje od godinu dana te je on brinuo za ovce, ovnove, janjce, mužnju, izradu sira, masla, skute, za strig, sušenje ovčje i janjeće kože te za održavanje pašnjaka i gromača. Odgovarao je za svu eventualnu štetu, a bio je plaćen trećinom ili četvrtinom od ukupne proizvodnje. Godišnji se obračun vršio u vrijeme striže ovaca.

Na pitanje tko je bio vlasnik pastirskih stanova vrlo je teško ukratko odgovoriti jer se vlasništvo nad većim posjedima više puta tijekom stoljeće mijenjalo. Treba istaći da je područje Punte Križa bilo naseljeno još u prapovijesti o čemu svjedoče nalazi na Jami na Sredi, špilji u kojoj je živio neandertalac, a za njim i *Homo sapiens*. Život se na ovom području odvijao od paleolitika do ranog srednjeg vijeka. Iz brončanog doba na području Punta Križa nalazimo još i danas nedovoljno istražene gradine, primjerice na Maslovníku i Veloj Straži te brojne tulume na više lokaliteta.

Sudbina cijelog područja Punta Križa bila je vjekovima usko povezana s Osorom koji je već krajem 3. st. pr. K. bio važno trgovište na tzv. »jantarskom putu«. Dolaskom Rimljana u 1. st. pr. K. Osora postaje najvažniji grad ovog dijela Jadrana. Zemljište od Osora do juga P. Križa oduzeto je starosjediocima i dodijeljeno rimskim doseljenicima i ratnim veteranima. Rimski a zatim i bizantska vlast radi zaštite prilaza osorskoj luci na području P. Križa gradi osmatračke i opskrbe postaje na Svetom Damijanu i otočiću Palacuolu, a lokalno stanovništvo zapošljava na posjedima (*villae rusticae* i latifundije). Osor 841. g. razaraju i pljačkaju Seraceni, a već 879 g. područje van osorskih zidina prema jugu postaje dijelom hrvatske države za vladavine kneza Branimira. Godine 1069. Osor priznaje vlast hrvatskog vladara Petra Krešimira IV. pa se gradsko i vangradsko zemljište objedinjuje u »gradski distrikt«. Od kraja 11. st. do početka 12. st. osorska komuna doživljava procvat, a 1116. g. svi cresko-lošinjski otoci potpadaju pod mletačku vlast te se uspostavlja Conteo di Ossero (osorsko kneževstvo) tako da sada

Crkvice Sv. Antona Opata s obližnjom gospodarsko-ladanjskom zgradom na pastirskom stanu Parhavac, Katalog izložbe »Punta Križa«, Vana Gović, M. Lošinji, 2011.

ovim područjem upravlja mletačka vlastela, odnosno osorsko plemstvo. Do tada slobodni seljaci postaju kmetovi. Slijedi razdoblje kada haraju glad, bolesti, česti su ratni sukobi i upadi uskoka. Puku život dodatno otežavaju česte obveze čuvanja straža i služenja na galijama te se stanovništvo nalazi na samom rubu preživljavanja. Osor kao i cijelo područje P. Križa polako i kontinuirano stagnira te se 1450 g. sjedište otočkog kneza premješta u Cres. Do 18. st. Osor potpuno propada pa ga i Fortis u svom znamenitom putopisu naziva »gradom mrtvac«. Područje P. Križa se zapušta te je gotovo nenaseљeno.

Tek krajem 18. i početkom 19. st. puntarski kraj oživljava kao posljedica formiranja novih lošinjskih općina. Obnavljaju se napušteni pastirski stanovi i grade novi. Potrebna radna snaga doseljava se ponešto sa sjevera Cresa te ponajviše sa susjednih otoka Krka, Raba i Paga. Započinje razdoblje kada puntarski kraj, gotovo prvi put u povijesti, više ne ovisi o Osoru koji 1828. g. gubi i biskupiju te se pretvara u »grad spomenik«. Iako se na području P. Križa u tom razdoblju, pa sve do II. sv. rata, odvija značajna gospodarska djelatnost (ovčarstvo, sječa šume, proizvodnja vapna i ugljena) Puntari od toga imaju vrlo malo koristi.

Oni rade kao najamni radnici, ono malo vinograda poharale su bolesti, svi mlađi naraštaji unovačeni su u oba svjetska rata, iseljavaju se u Sjevernu Ameriku te i dalje žive vrlo skromno, na rubu siromaštva.

Slijedi nacionalizacija 1947. g. i dodjela nešto zemlje seljacima, osnivanje zadruga, ali i daljnja stagnacija i posljedično iseljavanje Puntara diljem svijeta. Tek razvojem turizma depopulacija se barem donekle ublažuje, ali se temeljne gospodarske aktivnosti nisu do danas uspjele značajnije razviti. Pastirski se stanovi napuštaju, a samo naselje P. Križa, koja je 1818. g. imala tek 66 stanovnika, do 1945. g. raste na 253 da bi danas u selu stalno živjelo oko 40 žitelja.

Činjenica je da su Puntari kroz povijest uvijek posjedovali najmanje zemljišta. Početkom 17. st. najveći posjednici bile su osorske plemićke obitelji Draža, Petris, Gabbia ili Schia te crkva (Osorski kapitul, Sv. Marija iz Osora, Sv. Gaudencije, samostan na Bijaru, benediktinke iz Cresa) i bratovština (Sv. Ružarija – Osor i Sv. Antona Opata – V. Lošinj). Samo nešto malo posjeda imale su starosjedilačke seljačke obitelji Levačić, Blazinić, Orlandić i Lekić. Struktura nad pastirskim stanovima na P. Križa drastično se mijenja u 18. i početkom 19. st. jer osorsko plemstvo propada i nestaje, a njihove posjede preuzimaju creski plemići iz porodica Sforza, Petris, Colombis ili Mitis, a na krajnjem jugu sve bogatije lošinjske pomorske obitelji Botterini, Bonicelli, Budinić i Petrina. Crkva i bratovštine i dalje zadržavaju ista imanja, a broj seljačkih obitelji, koja postupno stječu nešto veći dio posjeda, širi se s obiteljima Zorović, Rukonić, Sidonić, Kervanić, Neretić i Baričević.

U drugoj polovici 19. st. i početkom 20. st. dio pastirskih stanova polako prelazi u posjed pojedinim obiteljima iz Nerezina i Svetog Jakova koje trgovinom i prijevozom ogrjevnog drva crnike i vlastitim jedrenjacima u Veneciju stječu potrebna financijska sredstva za kupovinu istih. Oni zaposjedaju tzv. »Buru«, pastirske stanove zapadne obale P. Križa, kao što su Loze, Smriječje, Garmožaj, Peski, Ograde ili Drakovac. Nešto imućniji Puntari iz obitelji Badurina i Marušić u to doba dolaze u posjed pastirskih stanova Mikložan i dijela Lusara. Dio Loza ostaje benediktinkama iz Cresa, a Marinska i

Crkvice Sv. Antona Opata na Parhavcu nakon obnove

Matalda ostaju crkveno vlasništvo. Potomci creske vlastele i pojedine imućnije creske obitelji vlasnici su pastirskih stanova Parhavec i Gradac (Mitis), Lusara (Lemešić) ili Murtovnika (Bajčić). Ovakvo stanje vlasništva ostaje do završetka II. svjetskog rata, kada dolazi do nacionalizacije velikih posjeda (Bale, Opatija, Matalda, Marinska, Murtovnik, Parhvac, Lusare) na kojima se osnivaju zadružne ekonomije koje ubrzo doživljavaju stagnaciju i na kraju potpuno zamiru.

Od 1990. godine po tko zna koji put u povijesti ovog kraja ponovno dolazi do postupne izmjene vlasništva nad pastirskim stanovima. Sve bivše crkveno vlasništvo vraća se Crkvi, neki pastirski stanovi kao na Garmožu (Kaštelanjev stuan) kupuje strani državljanin, a primjerice pastirski stan Murtovnik kupuje hrvatski državljanin koji na njemu ne pokreće nikakvu obnovu ili gospodarsku djelatnost. Privatni vlasnici pojedinih zgrada na stanovima iste prodaju uglavnom stranim državljanima pri čemu se vrlo često isti ne obnavljaju na prihvatljiv način te je u velikoj mjeri došlo do devastacije ruralnog stambenog nasljeđa.

Samo pojedinci (Parhvac ili Garmožaj) u obnovi poštuju tradicijsko graditeljstvo i oplemenjuju zapušteni prostor obnovom starih maslinika, podizanjem novih te pokreću sadnju nasada lavande, smilja ili buhača. Nažalost možda i preko 80% pastirskih stanova je devastirano, zapušteno i potpuno izvan funkcije.

Neizmjereno bogatstvo, kako je ranije navedeno, preko 20 pastirskih stanova vapi za obnovom u skladu s održivim razvojem i čeka bolja vremena da ih se valorizira i ponovno učini samoodrživim pokretanjem ovčarstva, maslinarstva, vinogradarstva, nasadima ljekovitog bilja, a sve u sinergiji s ruralnim turizmom za što danas postoji sve izraženiji interes. Da bi se došlo do ovog cilja nije dovoljna samo privatna inicijativa već je nužna zajednička vizija i strategija lokalne, županijske i državne vlasti, koja bi trebala biti putokaz kako prirodne ljepote i gospodarski potencijal staviti u funkciju razvoja turizma kroz obnovu stambenog fonda na pastirskim stanovima, obnovom ogromne mreže starih putova i njihovim pretvaranjem u pješačke i biciklističke staze, maslinarske putove, staze koje bi povezivale povijesne i arheološke lokalitete, sakralne objekte, prirodne znamenitosti, uvale, špilje ili lokve. Također je nužno adekvatno iskoristiti ogroman potencijal šume crnike, najveći na hrvatskoj obali Jadrana te definirati i izraditi strategiju daljnjeg razvoja lovnog turizma i marikulture jer se ove gospodarske aktivnosti danas provode stihijski i s nemalim štetnim posljedicama na okoliš.

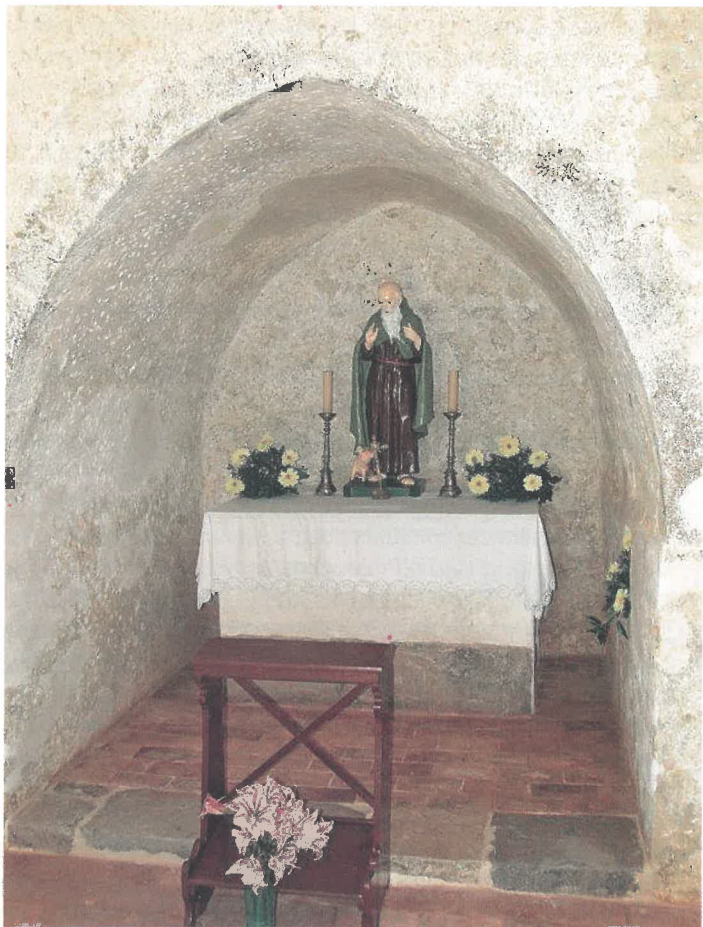
PASTIRSKI STAN PARHAVAC

Jedan od mnogobrojnih pastirskih stanova južnog dijela Cresa, Parhavac, je »stuan« najbliži naselju Punte Križa te zasigurno jedan od najstarijih naseljenih povijesnih lokaliteta ovog područja. Na njemu se život odvijao daleko prije nego je nastalo današnje naselje Punte Križa. Izuzetno je to vrijedan povijesni lokalitet, do sada nedovoljno istražen, te predstavlja značajan spomenik ruralne arhitekture koji još odolijeva zubu vremena, ali postupno propada i gotovo nestaje.

Nalazi se na blagoj uzvisini nadmorske visine od oko 60 metara okružen pašnjacima, plodnim udolinama i gustom šumom crnike. Od Punte Križa udaljen je nepunih 2 km, a od Parhavca do povijesnog kompleksa Svetog Antona Opata vodi obilježena staza dužine oko 800 metara. S Parhavca vode brojne staze i putovi do svih obližnjih uvala kao i do pastirskog stana Murtovnik dug oko 1700 metara, odnosno nešto dalje na sjever do Matalde te s odvojcima zapadnije prema stanovima Peski i Smriječje.

S Parhavca se pružaju predivni pogledi na istok prema Rabu i Velebitu, a može se vidjeti južni dio otoka Krka, kao i Lun, najsjeverniji dio otoka Paga. Na sjeverozapadu se vidi povijesna gradina Vela Straža, prema zapadu pogled seže do Osorščice, a južno do otoka Lošinja te dalje na jug prema otoku Iloviku i Silbi.

Stambene zgrade na Parhavcu, njih osam, izgrađene su u nizu u obliku slova »L«, na način da imaju zajednički jedan ili dva zida, što je jedna od karakteristika pučke arhitekture u nas.

Restaurirani kip Sv. Antuna Opata na oltaru crkvice na Parhavcu

Na ovaj su način naši domišljati graditelji postizali značajne uštede (gradio se barem jedan zid i jedan temelj manje) a postizala se veća sigurnost stanovnika jer su zgrade činile jedan sklop, gotovo utvrdu. Brojni gospodarski objekti smješteni su u neposrednoj blizini. Uokolo naselja, osim više manjih lokava, nalaze se i tri veće koje nikada ne presušuju, neophodne za napajanje blaga. Lokve Podanci i Pukaj nalaze se južno, a lokva Skopje sjeverno od stana.

Parhavac je ne tako davno bio jedan od važnijih pastirskih stanova s vrlo živom komunikacijom žitelja između ostalog zato što je od juga prema sjeveru otoka Cresa Parhavcem prolazio tzv. »zguornji put« (postojali su još »srednji« i »zduoljni«). Svi ti brojni putovi-»klanci« služili su prometnoj povezanosti, pješice, na konju ili magarcu, prema ostalim pastirskim stanovima i sa središtem svih stanova Punte Križa. Bili su neophodni i za svakodnevne odlaske do obradivih površina i pašnjaka te obližnjih šuma, do lokava kao i radi odlaska do brojnih »geta« u uvalama Paskvara, Varč, Trstena, Tanki, Vela i Mala Javorna, u koje se »gonilo«, odvozilo na magarcu posječeno drvo crnike radi ukrcaja na brodove, te prevozilo uglavnom u Veneciju i Chioggiu.

O prvim stanovnicima na Parhavcu nema dovoljno podataka, ali ostaci humaka – tuluma i gradina ukazuju da se na ovom području život odvijao još u prapovijesti. Neki povijesni izvori, kao što je pronađen i sačuvan ulomak predromaničke pleterne skulpture s Parhavca, datira se u vrijeme između 9. i 10. stoljeća. U skladu s tim podatkom, ladanjsko-gospodarska zgrada, danas još uvijek djelomično sačuvana, najvjerojatnije je izgrađena u to doba. Uz ovaj kompleks smještena je i crkvice Svetog Antona Opata iz 15. stoljeća, koju je podigao Bernard Bocchina, član creske plemićke obitelji Antoniazzo-Bocchina.

S velikom se vjerojatnošću može ustvrditi da se već najkasnije u 9. stoljeću na Parhavcu odvijala značajna gospodarska djelatnost te da su creske obitelji Antoniazzo-Bocchina, a potom Mitis, kao posjednici ovog područja tu organizirale poljoprivrednu i stočarsku proizvodnju koju su obavljali najamni radnici-koloni.

Creska plemićka obitelj Antoniazzo-Bocchina na otoku Cresu je prisutna od 11. stoljeća, a prema povijesnim pisanim izvorima znano je da se kao prvi član ove obitelji spominje Angelo, još davne 1274. godine. Ova je obitelj velikim novčanim sredstvima darivala samostan u Martinšćici tijekom njegove izgradnje i o svom trošku podigla samostan u Porozini. Obitelj Mitis, koja je naslijedila posjed Parhavac od obitelji Antoniazzo-Bocchina, potječe od Ivana koji se u Cres doselio iz Venecije. Neko je vrijeme boravio i na Krku gdje mu se grob nalazi u franjevačkom samostanu. Ignazio Mitis, koji se u prvim katastarskim knjigama spominje kao vlasnik Parhavca (ali i pastirskog stana Gradac, iznad uvale Ul i podno naselja P. Križa) oženio je Mariju Petris, potomkinju jedne od najpoznatijih creskih plemićkih obitelji.

Prema podacima prvog popisa stanovništva iz 1880. godine

Restaurirani posvetni križ iz crkvice Sv. Antona Opata na Parhavcu

Grb creske obitelji Antoniazzo-Bocchina s uklesanom 1485. godinom koji se nalazi na oltaru crkvice Sv. Antona Opata na Parhavcu, Katalog izložbe »Punta Križa«, foto Vana Gović, crtež Irena Dlaka

na Parhavcu je bilo izgrađeno šest stambenih objekata u kojima su njihovi vlasnici samo privremeno boravili. Popisom iz 1910. godine evidentirane su dvije zgrade više te četiri stalna stanovnika. Popisom iz 1927. godine i dalje postoji osam zgrada, ali sada čak deset stalno nastanjenih. Godine 1946. na Parhavcu je deset zgrada, a stalno živi Jakin Lekić koji je tu sa suprugom Androm živio sve do svoje smrti. Danas na Parhavcu stalno žive zaljubljenici u naš kraj, obitelj Kromat koji su sedamdesetih godina prošlog stoljeća kupili bivšu »Mitiševu kuću« ili »bravarovu kuću«.

Iz ovog kratkog pregleda žitelja na Parhavcu razvidno je da je tu između dva svjetska rata povremeno živjelo i više od četrdeset duša, dakle skoro koliko danas u Puntu Križa. Obrađivali su se svi »tijezi i dolci« – sve raspoloživo poljoprivredno zemljište, šuma se u redovitim ciklusima sjekla i koristile su se sve pašnjačke površine. Prema grubim procjenama, unatoč činjenici da tu prevladavaju šume, paslo se i do četristo ovaca, jer je samo veleposjednik Mitis imao stado od skoro dvjesto dok su ostale obitelji pasle od 20 do 40 ovaca. Svaka je obitelj imala magarca, imućniji i konja, te svinju, kozu i kokoši, a obitelj Ljolja čak i kravu, što je na Puntu Križa bio pravi raritet.

S Parhavca su nedjeljom i na »veli bluagdan« cijele obitelji dolazile u Puntu Križa na misu te je to doživljavano kao svojevrsan izlet u grad. Muževi i mladići su po misi ostajali u gostioni popiti »žmuj vina« te odigrati »briškulu, trešete ili moru«. Djeca su se igrala, a žene i djevojke pred crkvom sjedile, pričale i razmjenjivale novosti. Kao i na ostalim pastirskim stanovima i na Parhavcu su, naročito u vrijeme mužnje, dolazile cijele obitelji s djecom, koja su tada u puntarskoj školi nastavljala nastavu započetu u Nerezinama. Djeca s Parhavca, najbližeg Puntu Križa na putu su čekala da im se pridruže djeca s udaljenijih stanova. Tako su, primjerice, u prvim godinama nakon II. svj. rata u puntarsku školu prva kretala djeca s Drakovca pa Brakovi sa Smriječja. Potom su im se pridruživali Plešići s Matalde, pa djeca s Murtovnika te bi zajedno s Lekićima i Zorovićima s Parhavca ispunjavali već dupkom punu školu u Puntu Križa.

Nakon II. svj. rata nova je vlast nacionalizirala svu imovinu tadašnjih veleposjednika. Tako je bilo i na Parhavcu, pa su pašnjaci, šuma (oko 100 hektara) te zgrade i osnovno stado Ignazia Mitisa dani na upravljanje Gospodarskom dobru Punta Križa, a potom Seljačkoj zadruzi »Proleter«, koja je kasnije

preimenovana u Opću poljoprivrednu zadrugu Punta Križa. Posljednji bravar kod Mitisa bio je Mario Marušić, a prvi kod zadruge Frane Marušić. Zadruga je na Parhavcu zatekla stado od 120 ovaca, a 1954. godine bilo ih je 110. Prema ugovoru bravar je tada imao obvezu zadruzi predati 74 janjaca, musti 50 ovaca, po svakoj ovci predati 5,25 kg sira i još 10% masla od ukupne količine sira te svu vunu. Zadrugi ogranak Parhavac te je 1954. godine zadruzi isporučio 915 kg janječeg mesa, 276 kg sira, 29,5 kg masla te 15 starki – starih ovaca za klanje, težine 450 kg, što je bilo više od količine određene ugovorom.

Kasnijih godina poslovalo se sve lošije, opadao je broj ovaca, pašnjaci i gromače su zapušteni te je, kao i na ostalim pastirskim stanovima, zatvaranjem zadruge prestala svaka gospodarska djelatnost.

Od tada pa do danas, vrijeme je neumitno učinilo svoje. Ovaj pastirski stan sada povremeno pohode pojedini ljubitelji prirode, turisti, pješaci ili biciklisti te lovci. Poljoprivredno se zemljište uopće ne koristi, nitko ne pase ovce, šuma se vrlo malo siječe. Parhavac je postao carstvo jelena lopatara i divljih svinja.

Utjehe radi, posljednjih godina ipak se naziru pozitivni pomaci. Zgrade su ipak sačuvane, nekoliko ih je dobro održavano, dvije su primjereno obnovljene. Pored toga revitalizirano je stotinjak starih stabala maslina te zasađeno gotovo tisuću novih. Sve je ovo za svaku pohvalu, ali je to tek kap u moru postojećih mogućnosti.

OBNOVA CRKVICE SVETOG ANTONA OPATA NA PARHAVCU

Želeći pripomoći revitalizaciji pastirskog stana Parhavac, Zavičajno društvo »Puntari« iz Punte Križa u svoj je plan rada kao jednu od prioritarnih zadaća uvrstilo pokretanje inicijative za obnovu kapele Svetog Antona. Radi se o gotičkoj kapeli karakterističnog tipa za otok Cres, pravokutne apside, zašiljenog bačvastog svoda, s portalom u obliku zašiljenog luka i zvonikom na preslicu. Vanjski su zidovi izgrađeni od pravilno klesanih kamenih kvadara. Na pročelju se nalazi šesterokutni otvor. Portal i trijumfalni luk je građen od vrsno obrađenih klesanaca. Krov je izvorno bio prekriven škrlama od kojih su ostala sačuvana samo tri početna reda dok je ostatak prekriven kupama.

Na oltaru je grb plemićke obitelji Antoniazzo-Bocchina s inicijalima A.B. i uklesanom 1485. godinom. Ovaj nalaz vrijeme izgradnje kapele datira u 15. stoljeće te definira naručitelja izgradnje. Crkvice je djelomično obnovljena 1925. godine. Istoj obitelji pripadali su i impozantni ostaci utvrđene gospodarsko-ladanjske zgrade, u kojoj su neko vrijeme, prema predaji mjesnog živilja, obitali franjevci. Ovo zdanje, zajedno s kapelom čini vrlo funkcionalnu cjelinu visoke kulturno-povijesne i arhitektonske vrijednosti.

S vremenom, privatna kapela obitelji Antoniazzo-Bocchina te potom Mitis, postaje pučka bogomolja stanovnika Parhavca, koji su na dan Svetog Antona Opata (17. siječnja) do pedesetih godina prošlog stoljeća pohodili žitelji svih okolnih pastirskih stanova, Punte Križa i Nerezina.

Kada se krenulo s obnovom, crkvice je bila u zapuštenom, derutnom stanju, izvana i iznutra znatno oštećenih zidova, u prošlosti više puta nestručno popravljana i potpuno zarasla u makiju. O mjerama obnove izvješten je Grad Mali Lošinj, vlasnik

Svečanost povodom predstavljanja obnovljene crkvice Sv. Antuna Opata na Parhavcu, 2014. godine

objekta, koji je dao suglasnost za poduzimanje potrebitih radnji. Odmah na početku, 2006. godine kontaktirano je, radi mišljenja i pomoći, Ministarstvo kulture RH, Uprava za zaštitu kulturne baštine, odnosno Konzervatorski odjel u Rijeci, gdje su predstavnici Zavičajnog društva naišli na srdačan prijem i svesrdnu podršku. Kao prvi korak trebalo je crkvicu s ladanjskim kompleksom zaštititi i upisati u Registar kulturnih dobara RH jer, nažalost, ona kao i još mnogi ovakvi objekti nisu bili zaštićeni kao spomenici kulture. Tijekom 2008. godine izvršeno je zaštitno arheološko sondiranje okoliša crkvice. Zatim je temeljem konzervatorskog mišljenja naručen arhitektonsko-građevinski projekt koji je izvođenje obnove definirao u tri faze.

U prvoj fazi realizirana je obnova krova i drenaža oko objekta. Slijedila je druga faza kada je izvršena sanacija unutarnjih zidova uz prethodno uklanjanje cementnih zakrpa, desalinizacija zidova, žbukanje dijelova gdje je uništena izvorna žbuka te saniranje poda.

Nakon toga ugrađena su nova vrata izrađena prema uputama konzervatora, te restauriran oštećen, stari kip sv. Antona Opata. Prošle, 2016. godine realizirana je i treća faza rekonstrukcije posvetnih križeva, kojih je izvorno bilo 12 u čast dvanaest apostola. Služili su za obred posvećenja crkve kada ih je biskup premazivao svetim uljem. Ujedno je izvršeno djelomično čišćenje zavjetnih ocrta jedrenjaka i pronađenih glagoljskih natpisa.

Treba istaći da su članovi Zavičajnog društva »Puntari« – Punta Križa i Lovačkog društva »Halmac« – Nerezine dragovoljnim radom u više navrata uređivali šumski put od pastirskog stana Parhavac do crkvice, raskrčili zaraslu makiju oko kompleksa te izvršili drenažne iskope uokolo crkvice. Svojim su primjerom pokazali koliko cijene vrijednosti naše baštine. Uz sve obavljeno treba reći da je najteže bilo prikupiti novčana sredstva. Međutim, upornost i želja da se realizira, ovaj, za naše malo Zavičajno društvo veliki posao, u konačnici je urodio plodom.

Konačno, 24. svibnja 2014. godine, nakon 7 godina rada,

održano je svečano predstavljanje obnovljene kapele i sveta misa u njoj. Potom je 17. siječnja 2015. godine, na dan Svetog Antona Opata, nakon više od 60 godina ponovo održana Sveta misa u njegovu čast, te se ona »na Antonju« i dalje redovito održava. Zavičajnom društvu »Puntari« sada slijede daljnje aktivnosti na obnovi ladanjsko-gospodarskog kompleksa.

Obnova ove crkvice je od strane stručnih osoba konzervatorske i arheološke struke ocijenjena visokovrijednom, ponajviše zato što predstavlja primjer i putokaz kako pristupiti obnovi i ostalih mnogobrojnih sličnih crkvice otoka Cresa. Njena obnova na određeni način površnom promatraču izgleda »nevidljivo«, ali je takav pristup jedino ispravan i primjer primjene suvremenih konzervatorskih načela maksimalnog očuvanja oblika i korištenja izvornih materijala. Osim toga ovaj primjer

obnove predstavlja primjer dobre suradnje konzervatorske struke s lokalnim zavičajnim društvom.

Na kraju valja istaknuti slijedeće - sve do sada narečeno o prostoru Punte Križa, povijesti pastirskih stanova i obnovi kompleksa Svetog Antona Opata, predstavlja temelj za promišljanje kako se dalje odnositi prema revitalizaciji ovog južnog dijela Cresa, ali i otoka Cresa u cjelini. Aktivnosti Zavičajnog društva »Puntari« koje se već desetak godina provode na području Parhavca treba promatrati kao skroman prilog kako promišljati budući razvoj. Obnova je započeta gotovo naivno misleći da ćemo popraviti krov i ožbukati zidove. Ubrzo se shvatilo da je to brz, ali pogrešan put koji se kosi s pravilima struke. Sada možemo reći da je taj objekt iz 15. stoljeća spašen, obnovljen i stavljen u vjersku i turističku funkciju. Međutim, kako se radovati kad samo na području Punte Križa ima još desetak sličnih napuštenih crkvice, rasutih okolicom pastirskih stanova koje vape za obnovom. Čeka nas sve zajedno veliki posao jer se na otoku Cresu nalazi cijela niska ovakvih povijesnih bisera, koje se sa željom i upornošću mora obnoviti, ponajviše iz poštovanja prema našoj baštini te zbog njihove buduće valorizacije, poglavito njihovog stavljanja u funkciju kroz specifičan vid turističke ponude.

Ljubo Galjanić

Korištena literatura:

- Notte storiche geografiche artistiche Cherso-Nicolo Lemessi
- Cadastre National de L'Istrie
- Heraldčki Cres – Jasminka Čus Rukonić
- Punta Križa, katalog izložbe – Vana Gović, Lošinjski muzej
- Arhiva Opće poljoprivredne zadruge Punta Križa
- Arhiva Zavičajnog društva »Puntari« Punta Križa

Napomena:

Ovaj tekst predstavlja sažetak izlaganja člana našeg Zavičajnog društva »Puntari«, Ljuba Galjanića, na Znanstvenostručnom skupu »Creski anali: od starine do naših dana« održanom u Cresu, 28. travnja 2017. godine.

AKTIVNOSTI LOVAČKOG DRUŠTVA »HALMAC«

Članstvo LD »Halmac« čini 41 lovac i 2 pridružena člana, a od ove godine primljena su još 4 koji moraju odraditi pripravnički staž. Najveća aktivnost realizirana je u lovu na alohtonu divljač te je u 2017. godini ustrijeljeno nešto manje jelenske divljači (458) te do sada rekordan broj divljih svinja (173). Radi ilustracije lovnog napora treba napomenuti da je uz redovne lovne aktivnosti organizirano 6 pogona na divlje svinje te 2 gostinjska lova na kojima su prisustvovali gosti iz Primorsko-goranske, Međimurske i Splitsko-dalmatinske županije.

Prema evidencijama Društva u dnevnim lovovima utrošeno je oko 7.000 sati, a u noćnim lovovima na divlje

svinje, odnosno na čekama, čak 5.000 sati. Članovi Društva su odradili desetak radnih akcija, primjerice na čišćenju i probijanju puta od Marinske do uvale Sonte te je na tom području ujedno pripremljen teren za pogon na divlje svinje. Očišćena je staza od Garmožja do lokve Belekov prema Lupeškoj vali, a u dvije akcije saniran i osposobljen za vozila put od Bala do Novina. Na Mikložanu je pripremljen teren za pogon na divlje svinje te je uređivan teren (podizanje gromača i ostalo) na kojem se planira izgradnja lovačkog doma.

Tijekom prošlog ljeta vatrogasnom cisternom dovožena je voda u više presahlih lokvi u lovištima Nerezine i Punta Križa, a voda je dopremljena i do više trajnih nasada, uglavnom maslinika, za potrebe mještana. Osim toga autocisterna je za punjenje lokvi u više navrata posuđivana LD-u »Šljuka« – Belej i LD-u »Pramenka« – Orlec. Nažalost, netko bezuman je ove zime na vozilu autocisterne namjerno izazvao požar i onesposobio je te se sada ulažu napor za njeno osposobljavanje.

LD »Halmac« je u više navrata pomoglo u organizaciji brojnih manifestacija pa je tako pripremljen lovački gulaš za Nerezinski muaj, Nerezinske ljetne igre, za Ivanju u Punt Križa, dva puta za goste u autokampu »Baldarin« te za Novu godinu na trgu u Malom Lošinju. Sav prihod doniran je u humanitarne svrhe. Osim toga donirano je meso divljači Puhačkom orkestru »J. Kašman« te za humanitarni nogometni turnir u M. Lošinju.

U narednom razdoblju nastavit će se s redovnim lovnim aktivnostima i radom na poboljšanju uvjeta u lovištu. Društvo se javilo na natječaj čime bi se pribavio iznos od 200.000 kuna za kupovinu električnih pastira, jedan za lovište Nerezine, a drugi za lovište Punta Križa. Nabavit će se 4.000 kilograma kukuruza za hranjenje divljih svinja na visokim čekama, a u planu je i nabavka sijena za hranilišta jelenske divljači čime bi se, naročito u ljetnim mjesecima, nastojalo divljač zadržati podalje od naselja.

GODINA	BROJ ODSTRIJELJENE DIVLJAČI	
	JELEN LOPATAR	DIVLJA SVINJA
2005.	65	-
2006.	85	-
2007.	146	7
2008.	216	11
2009.	242	49
2010.	304	69
2011.	402	122
2012.	370	135
2013.	294	47
2014.	351	39
2015.	535	89
2016.	518	125
2017.	458	173

CRESKO-LOŠINJSKI LOVCI U CRKVI SV. FRANE U CRESU

MISA I DRUŽENJE POVODOM SVETKOVINE SV. HUBERTA

Ovogodišnju zavjetnu misu o blagdanu lovačkog patrona i zaštitnika Svetog Huberta (3. studenog) proslavili su ovaj puta lovci cresko-lošinjskog arhipelaga. Prema već ustaljenoj tradiciji procesija je pod lovačkom zastavom domaćina LD-a »Orebica« – Cres, ispraćena crkvenim zvonima iz samostanskog dvorišta do crkve kako bi se zajednički s ostalim vjernicima proslavila sveta euharistija.

Liturgijsko slavlje predvodio je gvardijan franjevačkog samostana pater Zdravko Tuba. On je u svojoj homiliji posebno istakao darove Božje dobrote namijenjene svim ljudima: »Nismo mi stvorili svjetlo, zemlju, vodu, zrak, a niti divljač! Sve nam je to darovano samim rođenjem. Slijedom toga, čovjeku je dano da kao sluga pametno, vjerom i odgovornošću upravlja božjim dobrima i bogatstvima koje mu je povjerio i dao na upravljanje. Sve te prirodne ljepote stvorene su i naslijeđene kroz generacije da u njima uživamo, a ne da ih do beskraj iskorištavamo« – poručio je fra. Zdravko. Poruka je jasna. Krajnje je vrijeme da se ekološki osvijestimo i preobrazimo, očuvamo krajolik i kreature u njemu te prihvatimo prirodni i moralni zakon koji nam i Sv. Hubert preporučuje. Naglasak je na obraćenju (lat. trans-formo) i raspoloženju srca (ima obilježje unutarnjeg glasa), a što u prenesenom smislu znači promjenu načina života. A da bismo promijenili način života, moramo promijeniti način mišljenja, razmišljanja i zaključivanja. Međutim, čudo preobraženja ne može se shvatiti bez vjere. U legendi o Sv. Hubertu Bog mu se objavljuje u riječi i svjetlu u znaku križa između rogova jelena kapitalca. Jer oni koje On učini dostojnim vidjeti ga, vide ga kao Svjetlo...! Gledati svijetleći križ znači vidjeti Krista, čime se doživljava preobrazba vlastitog gledanja i spoznaje. I zato prihvatimo blagdan Sv. Huberta kao povod za razmišljanje o svojim djelima u svakodnevnom, ali i u lovačkom životu, posebno u svjetlu legende obraćenja i kršćanskog shvaćanja. Eto, to je

Mistično iskustvo preobraženja Sv. Huberta

Misnik gvardijan fra. Zdravko Tuba

ključna misao dragocjene Hubertove poruke obraćenja koju u srcu trebamo ponijeti sa sobom kada pođemo kući nakon svete mise. Na kraju misnog slavlja gvardijan i misnik darovao je nakon posvete svim prisutnima spomen sličice s medaljom.

U nastavku dnevnog druženja lovci su kao gosti fratara u samostanu pogledali u projekcijskoj sali kratki film »Cirkus leptira« te još jedan o Svetom Maksimiljanu Kolbeu – heroju ćelije smrti koncentracijskog logora krajem Drugog svjetskog rata uz diskusiju o gledanom. Potom je uslijedio zajednički ručak u samostanskom refektoriju i druženje do kasnog poslijepodneva.

Zečević dr. Miljenko

Lovkinje i lovci na svetoj misi u Cresu na blagdan Sv. Huberta

GRADNJA VODOSPROME FUNTUANA - BALDARIN

Gradnja vodospreme Funtuana – Baldarin započela je 1986.godine. Izvođači radova bili su Zidarska radnja Marijan Magazin iz Malog Lošinja i Elektrovida Cres – Lošinj. Prvi radovi započeli su na iskupu rezervoara na Funtuane. Taj iskop izvodio se ručno jer tada još nije bilo strojeva. Prve iskope započeli su Ivan Bajčić i Tino Kučić iz Punte Križa. Radilo se koliko su nam uvjeti dozvoljavali do određene dubine. Morali smo zbog prodora vode na iskupu najprije ispumpavati vodu da bismo mogli nastaviti kopanje, a kasnije i betoniranje. Rezervoar je napravljen u vodonepropusnom betonu koji još i danas drži vodu.

Iskop kanala od izvora do sabirnog rezervoara kopali smo i dalje sve ručno uz pomoć prijenosnog kompresora koji nam je služio za bušenje rupa u stijenama, da bi iste zatim minirali. Od izvora do sabirnog rezervoara postavljene su salonitne cijevi s jednom kontrolnom šahtom. Sve je išlo slobodnim padom. Rezervoar je veličine 400 x 500 x 200 cm, odnosno 40 metara kubnih. Nakon toga radovi su nastavljeni prema Lesini i Škajicama gdje je sagrađen drugi rezervoar za prepumpavanje vode koja je već tada stigla do Bokinića i Baldarina. Iskopano je preko tri kilometara kanala i više desetaka šahti kao miljni ispusti. Tada je Elektrovida sa svojim monterima, među kojim je bio i Graciano Toić, na cijeloj trasi montirala cjevovod. Kod sabirnog rezervoara

izgrađena je pumpna stanica u kojoj su pumpe radile pomoću dizel motora. Stanicom za pumpanje vode upravljao je Renato Zorović.

Željko Magazin

DO KADA ĆE PO PUNTE GORET

Sebotu, pred nuoc, na dvajsetipijet novijembra pasano leto, zgorela je cisterna – kamion od Lovačkog društva »Halma«, kua je bila perkejuana mej crijekvu i popovu kuću (dobro da i one nisu zgorele). Će mislite judi, ki je to udelal i do kada će se ovakove stvuari po Punte dogajat?

Vaf Punte kako da svako leto neš mara zgoret. Ne verujemo da ste zaboravili, ma zgorele su kuće od Elsi na Varošu, Galjanićeva put Ula, pa kuća od Mića, Šantaka i Slavena. Zgorela je kamp-kućica od meštrice Ane. Zgoreli su auto od Slovijenke na Puguane, od Saccarda uz kapelicu

svijetoga Mikule i od pokuojnoga Nina uz njegovu kuću. Gorijel je bošak uz put od Osora put Punte i samo za to se znua ki je važgal. Zgorijel je na Ulu bruod od Saše i gliser od Šantaka, a dofin dvua kontejnera istu nuoc jedan kol crijekve a drugi uz kuću pokuojnoga Dinka Mićevoga.

Nigdere na ovuon svijetu ni ovako mualoga sela, kako će je Punta, vaf kuon je toliko toga zgorelo. Će još mara zgoret da ova žalost Buožja fini i da se svi oni ki bi ovo morali riješit zbude?

NAŠ ŽUPNIK NIKOLA DEPIKOLOZVANE

SPOMEN NA 45. OBLJETNICU NJEGOVE SMRTI

Prošlo je 45 godina od kada su Puntari na vječni počinak ispratili župnika Nikolu Depikolozvane. Don Mikula je u Punt Križa kao dušobrižnik boravio punih dvadeset godina. Niti jedan od velikog broja župnika koji su tijekom povijesti bili na službi u Punt Križa, nije bio toliko godina sa svojim župljanima. Stoga ne čudi da je on u Punt Križa ostavio neizbrisiv trag i da ga se čak i danas, naročito stariji mještani rado sjete te o njemu pozitivno govore.

Prečasni Nikola se rodio na otoku Krku u selu Vrh, 02. 02. 1894. godine, od oca Antona i majke Dinke – Dume r. Milohnić. Imao je četiri sestre i dva brata. Još kao dijete, sa samo jedanaest godina, upućen je u Italiju, u Torino, kako bi se školovao i postao redovnik – salezijanac. Naime njegov ga je mjesni župnik zapazio kao marljivog i bistrog dječaka te preporučio tadašnjem krčkom biskupu Mahniću, koji je bio poznat po tome što se zdušno zalagao za obrazovanje mladih naraštaja. Nastojao je da se što više nadarenih dječaka s područja krčke biskupije školuje, da bi potom, vrativši se u matičnu biskupiju, svoje znanje prenosili na dotada obrazovno vrlo zapušten puk.

U Torinu je don Nikola završio osnovno obrazovanje te gimnaziju, a onda je upućen na studij teologije u mjesto Fogliazzo pored Torina. Po uspješnom završetku nauka u Loretu je 03. travnja 1920. godine zaređen. Svoju mladu misu slavio je 20.04. iste godine također u Loretu.

U to mu je vrijeme umro otac, a uskoro i mlađi brat. Majku i sestre zadesile su vrlo teške neprilike te je on pokušao da im pomogne na bilo koji način. Da bi nekako ublažio nedaće svoje obitelji, zamolio je vrhovnog poglavara Družbe salezijanaca, da mu pomogne i da mu dozvoli povratak kući, na Krk, kako bi olakšao život majci i sestri. Od poglavara svog reda uskoro je dobio privremenu dozvolu i već u prosincu 1921. godine doputovao u Rijeku. Tu ga je primio monsignor Celso Constatini, administrator riječke biskupije pod čiju su

ingerenciju, u to vrijeme talijanske vladavine, potpadali otoci Cres i Lošinj, koji su ujedno činili sastavni dio krčke biskupije. Tada je imenovan upraviteljem župe Punta Križa u koju dolazi prvi put.

S njim u Punta Križu dolazi i njegova majka Dinka i sestra Marija (u Punt znana kao Marija Popova), koja se kasnije udala za mladića, Puntara, Ivana Butkovića. U Punt su ga mještani srdačno i blagonaklono, gotovo radosno dočekali, poglavito stoga što je u selo nakon 1918. godine konačno došao svećenik koji je znao govoriti hrvatski jezik. Naime nakon završetka I. svjetskog rata, propasti Austro-Ugarske monarhije i uspostave talijanske vlasti, nasilno je protjeran iz Punte Križa hrvatski svećenik i učitelj Nikola Papić, te su postavljeni svećenici iz Italije, koji nisu znali ni riječi hrvatskog jezika. Bilo je to vrijeme koje najbolje oslikavaju riječi jednog Puntara: »Pop je misil talijuanski, a mi smo otpivali harvuaski«.

Don Nikola Depikolozvane je u Punt Križa ostao do 13. siječnja 1927. godine. U tih šest godina, osim svog pastorskog rada, revno i predano je vodio petogodišnju osnovnu školu u Punt Križa. Nastava se odvijala u zgradi do mjesne župne crkve u »popovoj kući«, kako ju Puntari nazivaju (sadašnja zgrada osnovne škole u Punt Križa sagrađena je tek 1932. godine). Župna crkva u Punt Križa, u vrijeme kada je došao don Nikola, bila je u vrlo lošem stanju i pretijesna s obzirom na broj župljana. Odmah po dolasku, zdušno je prionuo poslu temeljite rekonstrukcije crkve te je ona znatno produžena, proširena, sa strane joj je nadograđena sakristija i postavljen novi glavni oltar. Radovi su dovršeni 1924. godine otkad naša župna crkva ima sadašnji izgled. Puntari i danas pamte te prepričavaju kako je don Depikolozvane iz Punte Križa redovito obilazio župljane okolnih pastirskih stanova te kako je u tim obilascima pri odlasku u Osor ili Nerezine uvijek jahao na konju.

Prva pričest, Punta Križa, 1957.

Zdravko Badurina, Nedeljka Plešić, Đana Marušić,
Serđo Kučić, Ugo Badurina, pop Nikola Depikolozvane,
Ozana Badurina, Tončić Zorović, Marija Butković,
Gracijela Bajčić

Prva pričest, Punta Križa, 1963.

Ivan Badurina, Darinka Badurina, Đordana Marušić,
Nino Zorović, pop Nikola Depikolozvane,
Anđela Marušić

Don Nikola Depikolozvane, njegova majka Dinka (Duma) r. Milohnić i sestra Marija udata Butković, foto iz 1922. godine

Kada je otišao iz Punte Križa, u siječnju 1927. godine, Puntarima nije bilo drago, jer ga je zamijenio svećenik pridošao iz Italije, Antonio Zerboni (zadržao se samo šest mjeseci), a potom Antonio Allemandi koji su u liturgiju uveli talijanski jezik.

Nakon Punte Križa, imenovan je župnikom Osora i Ustrina, a potom od 1935. godine i župe Sveti Jakov. Don Nikola Depikolozvane je bio salezijanac, ali je 20. ožujka 1928. godine uz privolu crkvenih vlasti prestao biti član reda salezijanaca i postao biskupijski svećenik. Već u lipnju 1928. godine postavljen je za nadpopa, odnosno kanonika Osora. Osorsku bivšu katedralu tada je zatekao zatvorenu za Božju službu, bila je zapuštena, derutna i u neupotrebljivom stanju. Ponovno se, kao i u Puntima Križa, uhvatio velikog posla, želeći je obnoviti i ponovno otvoriti vjernicima. Svojom je upornošću i utjecajem, uz pomoć crkvenih vlasti i pod nadzorom »L'ufficio delle belle arti« iz Trsta, osorsku katedralu temeljito rekonstruirao. Za bogoslužje je ponovno otvorena na blagdan Svetog Gavde – Gaudencija, dana 01. lipnja 1937. godine.

Bio je cijenjen kao ugledan svećenik i vrstan organizator te je njegovim zalaganjem 12. i 13. svibnja 1938. godine, vrlo uspješno organiziran dekanski Euharistijski kongres u Osoru, na kojem je uz velik broj vjernika Cresa i Lošinja, te svećenika i redovnika bio i biskup, monsignor Munzani. Veliku je pažnju posvećivao katoličkoj akciji, pa je tako, primjerice, 1939. godine predvodio hodočašće u Lurd. Cijenjen od viših crkvenih poglavara dodijeljena mu je i uloga upravitelja svih dobara na Cresu i Lošnju, koje je posjedovalo sjemenište »Zmajević« iz Zadra (između ostalog i pastirski stan Mataldu).

Veliku tugu i razočaranje, don Nikola je doživio u vrijeme II. svjetskog rata, kada je pri bombardiranju savezničkih aviona, znatno oštećena katedrala u Osoru, župni stan i poneke kuće. Katedrala koju je toliko želio i uspio obnoviti, bila je bez krova, devastirana, nepovratno uništenog inventara te ponovno potpuno neupotrebljiva za bilo koji vid službe.

Umoran od svega što je do tada doživio, zamolio je

U sredini Andrija Bernabić, pop Nikola Depikolozvane i njegova sestra Marija Butković, Punta Križa, 1970. godine

nadređene da se ponovno vrati na mjesto župnika u Puntima Križa. Njegovoj je želji udovoljeno te se nakon 26 godina opet vratio u Puntu. Ponovno se smjestio u župni stan, a zatim je do kraja života sa sestrom živio na pastirskom stanu Peski. Zbog poodmakle dobi i zdravstvenih teškoća povukao se u mirovinu 1967. godine, a zamijenio ga je novi župnik Ivan Buić.

Tako je don Nikola, kao župnik u Puntima Križa bio duhovni pastir mještanima punih dvadeset godina. Toliko dugo, prema nama dostupnim podacima, nije službovao niti jedan svećenik u povijesti naše župe.

Umro je 11. kolovoza 1973. godine i pokopan u Puntima Križa, na našem cimituriju na Funtuane i položen u grob u kojem je ranije pokopana i njegova majka Dinka. Sprovod i koncelebraciju je u odsutnosti krčkog biskupa predvodio generalni vikar Ivan Žic uz sudjelovanje još petnaestak svećenika. Posljednju počast svom dugogodišnjem župniku došli su odati svi mještani Punte Križa te brojni vjernici iz Osora i Nerezina. Iz njegovog rodnog Vrha, brodom s Krka, iz Pinezića do Ula u Puntima Križa, došla ga je ispratiti njegova rodbina i prijatelji, predvođeni njegovim rođakom, svećenikom Andrijom Depikolozvane.

Stariji Puntari su mu i danas zahvalni za sve dobro što je za njih i Puntu Križa učinio, a na mladima je da to ne zaborave i da pamte njegova dobra djela kao duhovnog pastira i obnovitelja župne crkve.

Ljubo Galjanić

KAPELICA SVIJETOGA MIKULE

Ive Plešić, New York,
1931. godine

Kapela Svetog Nikole, Svijetoga Mikule po našu, sagrađena je pred osamdesetpet godina, dakle danas davne 1933. godine. Dao ju je sagraditi Ivan Plešić nakon svog povratka iz Sjedinjenih Američkih Država.

Ive Plešić rodio se 1899. godine u Puntu Križa, gdje je i umro 1983. godine. Oženio je Mateju iz roda Butkovića s kojom je 1929. godine, kada se uputio u Ameriku, već imao troje djece i to Ivana – Iva, rođenog 1924., Antona – Tona rođenog 1926. i Anđela – Anjela rođenog 1928. godine.

Kao i gotovo svi Puntari u ono vrijeme, odlučio je »puoć v'Merike« da bi svojoj ženi i djeci osigurao barem donekle pristojne uvjete življenja. U SAD-u je bio tri godine, od 1929. do 1932. kada se s nešto mukotrпно privrijeđene ušteđevine odlučio vratiti u Puntu.

Na povratku iz SAD-a brod je zahvatilo veliko nevrijeme te je brodu, posadi i putnicima zaprijetila pogibelj od potonuća, odnosno utapanja. U tim trenucima, kada je već mislio da će doživjeti brodolom i da više nikada neće vidjeti suprugu, djecu i svoju Puntu »učinil je zavjet«. Moleći se za spas »Svijeton Mikuli« zavjetovao se da će ako se ikada živ vrati u Puntu Križa svojim najmilijima, sagraditi kapelu i tako se za spas odužiti i zahvaliti svecu zaštitniku pomoraca i putnika.

Naposlijetku, do brodoloma ipak nije došlo, a on je još u Italiji, prije nego što je došao kući, u Bariju naručio kip Svetog Nikole koji je potom dopremljen u Puntu Križa.

Kapelicu s kipom Svetog Nikole sagradio je na južnom dijelu sela, na raskršću putova, pored kuće Bernabića te uz put koji vodi do kuće Plešićevih. Nakon povratka iz SAD-a sa svojom je suprugom Matejom imao je još sedmero djece i to Vinka rođenog 1933., Nikolu-Mika rođenog 1934., Mariju – Marići rođenu 1935., Rinu rođenu 1937., Terezu rođenu 1939. Josipa – Bepija rođenog 1943. i Franka rođenog 1944. godine.

Kapelica Sv. Nikole (lijevo kuća obitelji Bernabić),
foto iz 2014. godine

Kapelica Sv. Nikole (lijevo kuća obitelji Bernabić),
foto iz 1958. godine

Njegova kapela, zavjetno obećanje je posljednji put obnovljena 2012. godine a njegovi nasljednici i danas marno skrbe za kapelu te ju primjereno održavaju u spomen na svog oca i djeda.

Ivan Bajčić i Drago
Butković, ispred kapele,
foto iz 1956. godine

Milojka Sokolić i Danina
Soldatić ispred kapele,
foto iz 1938. godine

Obnovljena kapela
Sv. Nikole, 2012. godine

NESTALE SU NAŠE STARE POKRIVE

Pokriva se na puntarskom dijalektu naziva drvo znanstvenog naziva *Celtis australis* koje pripada porodici brijestova (*Ulmaceae*). Svi stariji Puntari pamte veliku stoljetnu pokrivu koja je nekada rasla u centru sela, pored crkve, na mjestu ispred današnje terase *buffeta* »Tina«. Bilo je to mjesto gdje su se generacije i generacije Puntara redovito okupljale, naročito u ljetnim večernjim satima. Rasla je uz nekadašnju gromaču u kojoj je bilo ugrađeno više velikih kamenih ploča – škriila, na kojima se sjedilo, razgovaralo, dogovaralo i razmjenjivalo novosti. Bilo je to mjesto susreta, okupljanja, predaha i odmora nakon mukotrpnog cjelodnevnog rada »od škura do škura«. Naročito nedjeljom, prije i poslije mise, »pod pokrivom« su se okupljali gotovo svi muški žitelji sela.

Nije tako bilo samo u Puntinu Križa. U gotovo svakom mjestu na Cresu i Lošinju, u samom središtu sela, rasla je pokriva. Još ih se i sada može vidjeti, primjerice, u Nerezinama, Ćunskom ili na Brestriću u Beleju. Pokriva su bile simbolično mjesto okupljanja te gotovo kulturno drvo i diljem Istre gdje se naziva ladonja. Sadile su se čak i u središtima pastirskih stanova kao što je to, primjerice, na području Punte na Parhavcu.

Ovo lijepo, vrijedno, dugovječno, korisno, a poglavito simbolično vrlo značajno drvo u čijem su se hladu okupljali i zbližavali ljudi, po logici stvari bi trebalo biti čuvano, paženo i održavano. Međutim u Puntinu Križa se desilo nešto potpuno suprotno. Neznanjem i ljudskom glupošću te poglavito nebrigom za očuvanje baštine, uništena je i porezana naša pokriva. Rekao bi dobronamjeren čovjek da je platila danak napretku i razvoju, uništena je zbog elektrifikacije.

Naime, kada je sedamdesetih godina prošlog stoljeća Puntina Križa konačno dočekala da u selo stigne električna energija, neki je »pametani« inženjer projektirao trasu kojom će električni kablovi prolaziti točno iznad naše sirote pokriva. Tužno je i neoprostivo da zračna linija električnih vodova nije mogla biti projektirana dvadesetak metara lijevo ili desno. Ne, nego točno preko, odnosno kroz stoljetnu pokrivu, simbol našeg sela, mjesto okupljanja i zajedništva, gdje su se svi naši preci okupljali stotinama godina, zajednički dijeleći svoje radosne trenutke ili tugujući u svojoj mucu teškog življenja.

Neki su mještani prosvjedovali i zahtijevali da se pokriva sačuva, ali su ponovno odluku donijeli »nositelji razvoja i napretka« pa su bezdušno porezane sve središnje grane da bi se kroz njenu sredinu mogli protezati vodovi. Valjda su razmišljali u skladu s onom narodnom poslovicom koja kaže da je vuk sit a sve ovce na broju. Ovakvo zasigurno katastrofalno i nakaradno rješenje nije dugo trajalo jer su preostale grane bile preblizu električnih vodova, a sama pokriva izgledala je jedno i otužno. Nedugo potom pokriva je porezana do zemlje čime je zauvijek nestao jedan od vjekovnih simbola ne samo našeg sela nego cijelog primorskog i istarskog kraja. Od kada je naša pokriva, odnosno po istarski ladonja, simbol mjesta gdje se seljani okupljaju, možda se ponajbolje može shvatiti iz dijela teksta jednog od najstarijih dokumenata Istre, »Istarskog razvoda« iz 1325. godine, u kojem stoji: »I gospodin knez i gospodin

Pokriva u zimskom razdoblju pored puta do lokve Bušuanska

markiz i vsa gospoda i vsi ti komuni i deželani idoše v Kringu k večeri i sedošē pod ladonju ..... I v jutro poli maše idoše v Rakalj na objed. I kad obedvaše sva gospoda tako sedošē pod ladonju«.

Bilo kako bilo, pokriva na tom mjestu, koje je i danas centar sela s crkvom, trgovinom, gostionom i seoskom cisternom, više nema. Još je tužnije da mlađi naraštaji danas ni ne znaju koja je simbolika pokriva i da nisu ni svjesni činjenice da je njenim uništenjem u zaborav pao još jedan kamenčić u prebogatim mozaiku naše tradicije.

Sličnu sudbinu, kao pokriva u selu, doživjela je i stara pokriva na Parhavcu. Prema nekim prosudbama bila je stara preko 300 godina. Unazad nešto manje od deset godina na njoj su se počeli primjećivati prvi znaci slabosti kada su se počele sušiti pojedine grane. Da li je tomu razlog bila starost, bolest, radovi pored nje ili nešto drugo, teško je prosuditi. Pokušavano ju je u više navrata spasiti rezanjem osušenih grana i injektiranjem cementa u trule dijelove debla, ali je sve bilo uzalud. U par godina potpuno se osušila i danas je od nje ostalo samo ogromno osušeno deblo. Šteta, jer pamtila je ona vremena kada se na Parhavcu život odvijao u šest, sedam kuća i kada je u vrijeme mužnje ovaca, pod njenom ogromnom krošnjom sjedilo i preko dvadeset ljudi.

Pokriva je listopadno drvo koje može narasti i do 25 metara visine. Odluku je prozračna, vrlo široka krošnja. Deblo može

biti promjera i do 2 metra. Ima vrlo duboko i razgranato korijenje pa vrlo dobro podnosi sušu. Raste vrlo sporo pa joj životni vijek može biti i više od 400 godina. Često se sadi kao ukrasno drvo u parkovima jer je otporna na onečišćeni zrak i ljeti pruža ugodnu sjenu.

Znanstveni naziv ovog drveta je *Celtis australis*. Latinski naziv *Celtis* potječe od grčke riječi *Keltis* (onaj koji tjera, bič), što se može pojasniti na način da su se od tanjih, ravnih grana izrađivali štapovi biča. Ime *australis* znači južni. Mi je u našem dijalektu nazivamo pokriva, na sjeveru Cresa kopriva, koprivic (listovi sličje listu koprive pa joj možda od toga potječe ovo ime). Na jugu otoka Lošinja naziva se taferikula. U Kostreni ili Bakru naziva se gangulić, u Dalmaciji koščela, na otoku Korčuli koštil. U Istri se naziva ladonja, lodonja, ledonja, a istarski Talijani nazivaju lodogno, bageloro, spaccasassi ili arcidiavolo. Na području Hrvatske još se naziva pelegrika, čiburić ili haharinka. Njeno ime na njemačkom – Sudlicher Zuergelbaum, Francuzi ju nazivaju - micocoilier ili *fabrecoulier*, Englezi ju zovu – *hackberry* a Rusi obrastnica.

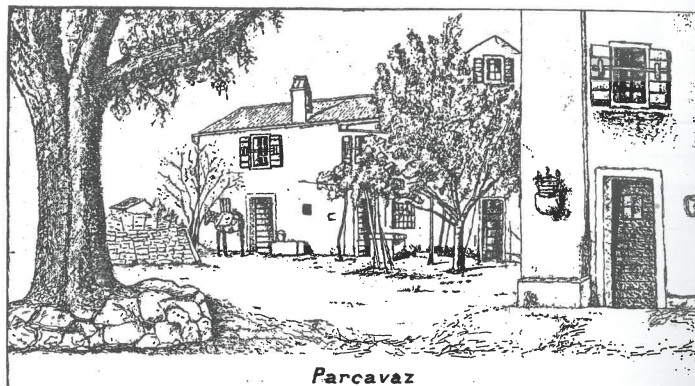
Listovi pokrive smješteni su naizmjenično, asimetrično poredani i nalaze se na dlakavim peteljka. Jajastog su oblika, dugoljasti, šiljatog vrha, nazubljenih rubova (vrlo slično listovima koprive – »užgavice«). Tijekom vegetativnog razdoblja su tamnosive – zelene boje, a prije nego ujesen otpadnu, postaju svijetložuti.

Cvjetovi su dvospolni (imaju muške i ženske organe), vrlo mali, svijetložučkaste boje, bez latica. Rastu pojedinačno ili u malim nakupinama, skupljeni po dva do četiri, razvijaju se iz pazuška listova istovremeno s listanjem u rano proljeće.

Plodovi se u nas nazivaju »pokrivici«, okrugli su, glatki, mali te su u stvari u vrijeme zriobe tamnoljubičaste bobice, promjera oko jedan centimetar. Vise na tankoj peteljci, pojedinačno ili u grozdićima. Slatki su i jestivi s malo sočnog mesa i velikom košticom. Dozrijevaju u kolovozu i rujnu. Znala su to nekada puntarska djeca pa su ih rado jela. Obožavaju ih i ptice pa se ljeti, naročito u jutarnjim i večernjim satima iz krošnje pokrive čuo milozvučni ptičji pjev.

Zanimljiv je podatak koji još davne 1884. godine donosi znameniti hrvatski botaničar i geograf Dragutin Hirc, koji piše da se na riječkoj tržnici plodovi pokrive prodaju s ostalim voćem.

Djeca u Puntima Križa, osim što su rado jela slatke, male plodove pokrive, rado su ih brala u nezrelom stanju te koristila za igru na način da su ih poput puščanog zrna izbacivala iz naprave – igračke koja se naziva »ščukanica«. Ona se u biti sastojala od dva dijela, nazovimo ih uvjetno

Parcavaz

Crtež »Mitiševe kuće« na Parhavcu, lijevo stara pokriva, nacrtao Nicolo Lemessi nakon I. sv. rata

stap i klip. Stap se radio od mekšeg drva koje ima još mekšu srčiku (smokva, javorika, jelšić), a klip od tvrdog drva (crnika, smreka). Kroz stap bi se užarenom željeznom žicom izbušila rupa. Na kraju stapa u rupu bi se umetnula bobica pokrive, a s improviziranim drvenim klipom bi se snažno potisnulo u rupu te bi pod pritiskom zraka plod pokrive snažno izletio. Djeca su na ovaj način gađala u određenu metu, ponekad jedini u druge, a više puta i uz ptice.

Kora pokrive je glatka, sive boje, u starijoj dobi na pojedinim granama pojavljuju se plutaste bradavice i kvrge.

Drvo je vrlo tvrdo, podatno pri obradi, jako izdržljivo. Danas se od njegovih tankih savitljivih grana izrađuju štapovi za hodanje. Rasprostranjeno je u južnoj Europi, zapadnoj Aziji i sjevernoj Africi.

Ovaj je tekst napisan s ciljem da se ne zaboravi kako su u Puntima, spletom nesretnih okolnosti, nestale dvije najstarije pokrive koje u našem kraju predstavljaju povijesnu simboliku te kao poticaj da se u centru sela na starom mjestu zasadi nova, mlada pokriva, kao simbol zajedništva i okupljanja mještana. Stare se »užuanice« ne smiju zapostavljati i poglavito ne zaboravljati, a naša je zadaća da se to ne dogodi. Zasadimo pokrivu u skladu s onom narodnom izrekom koja kaže: »Ako želiš dug život, posadi drvo koje dugo živi«, uz ufanje da će se i naredne generacije puntarskog življa pod pokrivoj susretati i družiti.

Ljubo Galjanić

Ostaci stare pokrive na Parhavcu

Parhavac, lijevo, stara pokriva, snimljena 2008. godine

DA LI JE LIKAJ, KAPETAN RIMSKOG BOJNOG BRODA, BIO IZ PUNTE KRIŽA ILI IZ OSORA?

Tako mnogi nemaju interesa ili smisla za povijest, naročito mladi, uvijek s nekim sretnim iznimkama, jer ne bismo više imali povjesničare, ipak je zanimljivo znati tko je živio u kraju gdje mi sada živimo, ili boravimo duže ili kraće vreme. Svaki kraj ima nešto baš svoje, neki svojstveni čar, zbog kojega ga volimo. Rimljani su smatrali da je to neka božanstvena energija, častili su ju kao »Genius loci«.

Od 1972. godine svakog ljeta boravim u Punt Križa i nakon nekoliko godina, i završenog studija arheologije, naišla sam u knjizi rimskih natpisa Jugoslavije na podatak, da je u Punt Križa bio pronađen veoma lijep nadgrobni spomenik kapetana rimskog bojnog broda, Likaja. Riječ je o jednom od najljepših izloženih predmeta u Arheološkoj zbirci u Osoru. Za Osor se znade da je bio čuveni rimski grad Apsorus, a u blizini Punte Križa, bliže moru, za vrijeme ranog Rimskog Carstva vjerojatno je postojalo samo neko veće imanje (*villa rustica*). A šta bi onda Likajev spomenik radio u Punt Križa, ako u selu nisu živjeli Rimljani? To mi je godinama bila zagonetka, za koju sam se nadala da bi je jednog dana mogla razriješiti.

Na Likajevom nadgrobniku na latinskome piše:

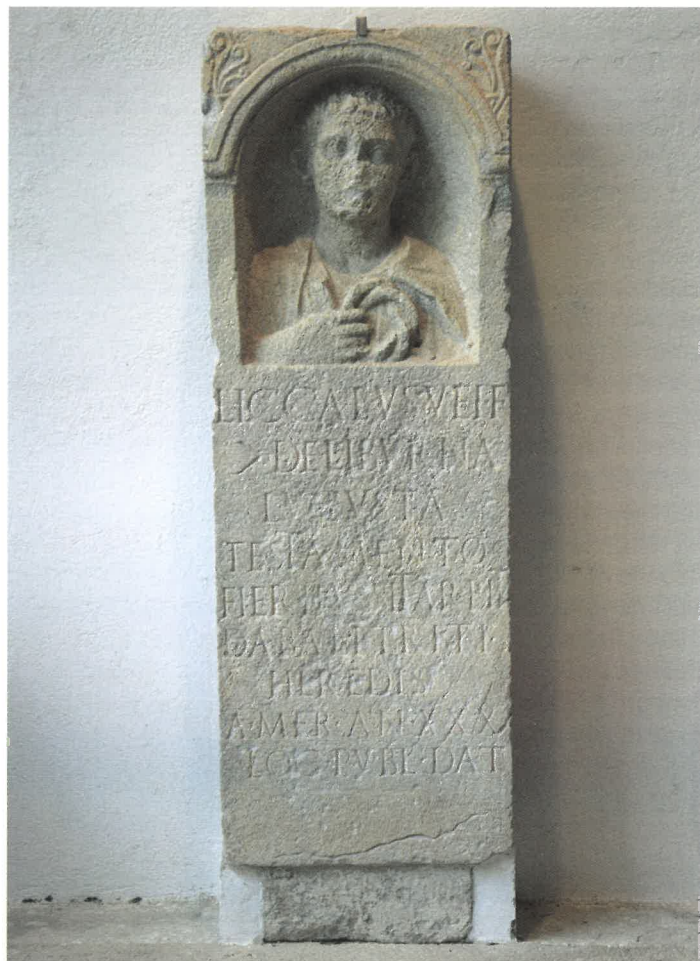
Liccaeus Vei f(i)lius
 >(centurio) de liburna
Lucusta
testamento
feri iussit arbit(ratu)
Dabali Triti
heredis.
A(mico) mer(enti) an(norum) XXX.
Loc(o) publ(ice) dat(o).

A to se u prijevodu glasi:

Vejev sin Likaj, kapetan na brodu (liburni) Lukusta, u svojoj je oporuci odredio da mu se po odluci njegova nasljednika Dabala, Tritova sina, napravi nadgrobni spomenik kao svome zaslužnome prijatelju, koji je živio 30 godina. Mjesto postavljanja spomenika mu je bilo službeno dodijeljeno.

Mladi pokojni muškarac, uobličen u polukružnoj niši na nadgrobniku, drži u rukama okrugao predmet, konopac svezan u mornarski čvor, kojim je bilo pričvršćeno sidro. Veoma je vjerojatno da je to bio znak čina kapetana broda.

Sva su ova osobna imena s nadgrobnog natpisa poznata u rimsko doba, naročito u Dalmaciji i Panoniji, osim Veius, imena Likajeva oca, koje je poznato samo iz ovog natpisa. Likaj i Dabal mogli bi čak biti s Cresa ili iz nekog drugog kraja Kvarnera ili Dalmacije, jer se zna da su mornari, pa i kapetani, često bili Dalmatinci. Na kvarnerskim otocima živjeli su Liburni, poznati po veoma dobrim, ne prevelikim ali vrlo okretnim brodovima, zvanima liburne, koje je rimska vojska već odavna od njih preuzela i gradila za svoju ratnu mornaricu.

Likajev nadgrobnik (za fotografiju iz Lošinjskog muzeja zahvaljujem ravnateljici Zrinki Ettinger Starčić)

Liburna, na kojoj je zapovijedao Likaj, zvala se *Lucusta*, običajnije bi bilo *Locusta*. Rimski brodovi, kao i današnji, imali su različita imena. Riječ *lucista* na latinskom znači skakavac ili morski rak, pa se čini da je rak možda bolje ime za brod, pa iako je znano da skakavac brzo skače i mogli bismo pretpostaviti da bi dao ime brodu, koji kao da »skače« kroz valove. Neka druga liburna poznata je bila pod imenom *Murena* (*murena*), a neke su zaista imale imena kopnenih životinja, kao npr. *Aquila* (orao) ili *Taurus ruber* (crveni bik). Troveslarka s imenom *Corcodilus* (pravilnije bi bilo *crocodil(l)us*), krokodil, poznata je iz Akvileje. Na jednoj je služio Dalmatinac Daza, Panesov sin. Rimski brodovi nosili su imena i po bogovima i božicama, kao primjerice Neptun i Diana.

Likajev spomenik bio je više puta objavljivan u stručnoj literaturi. U prvoj objavi na njemačkom navedeno je da je spomenik pronađen 1905. godine u Osoru, na polju na imanju, koje se zove Kampa, u vlasništvu Filipa Sokolića (Filippo Socolich) iz Nerezina, nedaleko od Jaza. Nekoliko godina

kasnije, u najiscrpnijem članku talijanskog arheologa Piera Sticottija, koji je oko 1910. godine radio u Osoru, nalazište je opisano malo drukčije i veoma znalački u njemu stoji da je spomenik pronađen 1905. godine na imanju udovice Antonije Sokolić, na lokalitetu Kampa u Puntí Križa (»[...] nel fondo ora di proprietà Antonia ved. Soccolich, nel terreno vocabolo Campa a Punta Croce«). Taj podatak ušao je u katalog rimskih natpisa Jugoslavije i sada se nalazi u svim internetskih bazama rimskih spomenika.

Moja je namjera bila pronaći imanje udovice Sokolić u Puntí Križa, pa bi se onda posve razjasnilo gdje je točno bio iskopan Likajev nadgrobnik. Više puta smo razgovarali s prijateljem naše porodice, gospodinom Ivanom Bajčićem, koji je znao puno zanimljivih stvari iz nekadašnjeg života Punte Križa. Zapitala sam ga za imanje udovice Antonije Sokolić na Kampi u Puntí Križa, ali je on izjavio da za to mjesto nikad nije čuo. To je bio već znak da nešto u toj priči ne valja. Za to mjesto nije znala ni naša susjeda, pokojna gospođa Vinka Zorović, s kojom smo svake godine mnogo pričali o životu, našim porodicama i događajima.

Sve se je razriješilo kad sam se obratila kolegici arheologinji iz Muzeja u Cresu, muzejskoj savjetnici gospođi Jasminki Ćus Rukonić, koja ima u evidenciji sva nalazišta Cresa i Lošinja. Potvrdila je pravilnost podataka iz najstarije objave, što znači, da Likajev spomenik ipak nije iz Punte Križa, nego je bio pronađen u Osoru. Mladi i prerano preminuli kapetan broda *Lucusta* Likaj je očigledno bio za stanovništvo rimskog Apsora veoma zaslužan, inače mu grad ne bi dodijelio javno mjesto za podizanje njegova nadgrobnog spomenika. A šta je za Osorane učinio, nažalost nikad nećemo saznati.

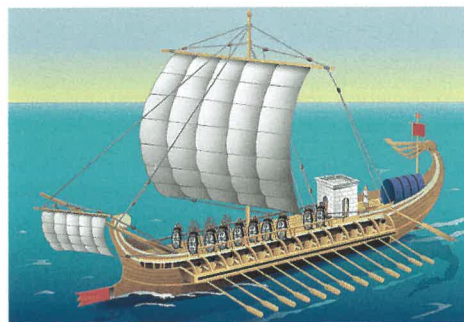
Marjeta Šašel Kos

Liburna (Medinaceli collection, Cordoba)

Groblja u Apsoru i nalazište nadgrobnika (iz objave Jasminke Ćus Rukonić)

*Liburna, rekonstrukcija
(<https://ferrebeekeeper.wordpress.com/tag/warship/>)*

PUNTARSKI POVIJESNI FOTOPLOV

Ova naša stalna rubrika »Puntarskog foja«, započeta u trećem broju, ide dalje. Ovo je šesnaesti put da objavljujemo fotografije naših predaka te smo zadovoljni i ponosni da smo do sada od zaborava spasili više od stotinu starih slika nastalih uglavnom u razdoblju od prije I. svjetskog rata do poratnih godina II. svjetskog rata. Na ovaj smo način osvježili sjećanje na mnogobrojne članove svih puntarskih obitelji, kojih nažalost više nema. O svakom od njih dalo bi se napisati pokoji esej, novela pa i roman. Njihovi su životni putovi bili raznoliki, ponajviše vrlo mukotrpnj. Muške članove obitelji su povijesne i ekonomske prilike (uglavnom neprilike) vodile diljem svijeta, od Sjeverne i Južne Amerike, Australije, zemljama Europe te do Ukrajine i Rusije. Žene su uglavnom ostajale u Puntu Križa, podižući djecu, čuvajući stare roditelje i brinući se za posjed, blago i domaćinstvo. Objavljene fotografije su naš mali obol da ih ne zaboravimo i da im se zahvalimo za njihov trud, upornost, znoj i muku koju su uložili da mi danas možemo blagovati u onom što su nam ostavili.

Ovom prigodom objavljujemo dvanaest starih fotografija koje su snimljene uglavnom u Sjedinjenim Američkim Državama, kamo su naši pradjedovi i djedovi ponajviše odlazili da bi prehranili svoje mnogobrojne obitelji. U Puntu Križa nema niti jedne obitelji čiji muški članovi nisu otišli u svijet. Većina ih se vratila i s teško stečenim novcem popravili ili sagradili kuće, kupili ograjicu, prehranili i podignuli djecu.

Poneki su, kada su se uspjeli snaći, naći posao i nešto privrediti k sebi pozvali ženu i djecu te ostali tažno živjeti. Neki su u surovim i nemilosrdnim uvjetima ondašnjeg življenja i rada u Americi zauvijek ostali i više se nikada nisu vratili na svoju rodnu grudu, ali je nitko od njih nije zaboravio. Nažalost neki su u tuđini doživjeli teške trenutke, bolesti, ozljede, stradanja na radu ili pogibije u ratu, pa se za neke ni ne zna gdje im je grob. Iseljavanje i odlazak u svijet oduvijek je za nas, nažalost bio i ostao usud, ali su rodni kraj, naša Punta i korijeni zauvijek ostali utkani u našoj kolektivnoj memoriji. Na nama je da tako i ostane i da učinimo sve što je u našoj moći da oni koji će ostati poslije nas svoju sreću i opstanak ne moraju tražiti u tuđem svijetu.

Galjanić Ivan r. 1889., u. 1952., otišao u SAD prvi put 1906. godine, vratio se 1910. Slikano u New Yorku 1907. godine.

Sindičić Gašpar r. 1879. godine, na fotografiji stoji u sredini s nepoznatim Puntarima i Nerezincima u New Yorku 1918. godine.

Kremenčić Ivan r. 1891., u. 1978. godine, u SAD-u na stroju izgubio desnu ruku i vratio se u Puntu Križa. Slikano u New Yorku 1927. godine.

Neidentificirani Puntar, snimljen u New Yorku u fotografskoj radnji R. Bachmann, 6 Avenua, 14th street, prije I.svjetskog rata.

Ivan Galjanić, tijekom svog drugog boravka u SAD-u te Argentini od 1928. do 1934. godine. Na fotografiji snimljen u Buenos Airesu – Argentina u pekari »Tosacandin« gdje je i radio.

Stoje braća Vinko, Frane i Anton Butković, sjede Ive Plešić i dva nepoznata Puntara, New York, 1931. godine.

Neidentificirani Puntar snimljen u New Yorku u American Photo Studio, 228 Bowery, prije I. svjetskog rata.

Lazarić Romano r. 1900., u. 1977. g. Stoji prvi desno, snimljen u New Yorku 1938. godine. Bio u SAD-u od 1928. do 1939.godine.

Brusić Ivan sa suprugom Juliom, snimljen 1955. godine u New Yorku.

Grupa radnika tvorničkog pogona u New Yorku, snimljeno tridesetih godina prošlog stoljeća. Na fotografiji se nalazi nekoliko Puntara, jedan iz obitelji Badurina, a ostale nismo bili u mogućnosti identificirati.

Puntari iz obitelji Kremenić, Marušić i Sokolić snimljeni u New Yorku svibnja 1942. godine. Slijeva nadesno stoje: x, x, Dumica Sokolić r. Kremenić, Mateja Marušić, njen suprug Andreja Marušić, Ema Sokolić r. Marušić.

Ispred: x, Endi Marušić, Marino Marušić

Puntari snimljeni u New Yorku 2011. godine. Stoje iza slijeva nadesno:
 Lišandrino Zorović,
 Feručo Brusić,
 Nino Badurina,
 Gabriel Butković,
 Miko Butković,
 Zdravko Badurina.
 Stoje ispred u drugom redu: Franko Plešić,
 Rina Toić r. Plešić,
 Dolores Butković r. Badurina, Laura Jelenković r. Milušić i Italo Kremenić.

ČUANČE

U prošlim brojevima »Puntarskog foja«, pobliže u brojevima 15 i 16, objavili smo priloge o »čuančama« – nadnaravnim pričama naših predaka o štrigama, štrigunima, vrazima, o macmalićima, mori, karsniku o zluon oku, križuanju i čarovijama. Te su se priče prenosile s koljena na koljeno i nadugo i naširoko ispredale, naročito u dugim zimskim večerima pored ognjišta oko kojeg se okupljala cijela obitelj i susjedi.

Neke od tih priča ispričao je danas već davne 1972. godine Dinko Rukonić-Limbertić, a snimio ih je i od zaborava sačuvao Richard March – Guavde, rođenjem Amerikanac, a podrijetlom Nerezinac.

U prvom prilogu objavili smo priče o tome što su markodlaci te koje su se sve nezgode s njima zbivale na Balama, oko uvale Maiskie ili na predjelu Potoci te na Sovinju. Potom smo u 16. broju »Puntarskog foja« objavili čuanče o štrigunima i vrazima koji su prema kazivanjima očevidaca zadavali »grдне nevolje« ljudima na Smriječju i Murtovniku.

U ovom broju nastavljamo s pričama naše prošlosti koje su s protokom vremena pale u zaborav i nestale. Mnogi će s pravom reći da su to naklapanja prepuna praznovjerja neukih seljana kojima su oni objašnjavali svoje dogodovštine koje racionalno nisu mogli objasniti. Vjerojatno je to točno, ali treba imati na umu da su te priče nastale u tom vremenu i na tom prostoru te su stoga neizostavan dio naše usmene predaje, tradicije i povijesti. Uostalom i danas se ponekad susrećemo s ponekim događajem ili pojavom koju unatoč današnjem stupnju obrazovanja i svekolikoj informiranosti nismo u stanju do kraja shvatiti ni pojasniti. Stoga naše pretke zbog toga ne smijemo osuđivati ili izvrgavati ruglu zbog njihove tadašnje neukosti, mišljenja ili vjerovanja.

KAKO SE JE KRIŽALO

U to je vrijeme naš radišan predak radeći i teško preživljavajući često pobolijevao. Liječnika u selu nije bilo, zbog liječenja ili lijeka trebalo je poći u ne tako bliži Lošinj ili Cres. Prijevoznih sredstava nije bilo, a novaca za platiti doktora ili apotekara još i manje. U selu su postojale osobe za koje se govorilo i znalo da poznaju ili posjeduju neke nadnaravne moći, da znaju »križat« i tako izliječiti bolesnika. »Križalo« se i kada bi oboljela poneka domaća životinja: konj, magarac, ovca, koza ili svinja jer bi za obitelj kojoj bi obolio, ili ne daj bože krepao, konj ili magarac to bio nenadoknadv gubitak i neizmerno velika šteta.

KAKO JE ANTE MATIĆEV KRIŽUAL KONJA OSIPU ŠPALETIĆU

Špaletić Osip, još je živ, Mena mu je bila žena. Je bil kupil konja, mluadoga od dvua godišća. Onda ti je kuonj puno

guštual. Muoj otac je znual križat, znual je toga vraga molit, uon je znual če je i kako delat. Ja ti to ne znuan aš to se malo povedalo, samo kadagot na nabadnji. Uon bi povedual, a drugi habali. Ko biš ti to falil udelat, onda bi ti moglo bit još gore.

I prišal ti je tako Špaletić Osip u muoga pokuojnoga oca: »Toni, znuate da će mene kuonj krepat, leži, stoji kako da je krepuan, nijeće da jje, nijeće niš«.

A muon je ocu bila fiebra, bil je bolan na pusteje i govori mu Osip: »Bite vi prišli, ja ću sve platit če okuri«. Muoj otac mu je odgovoril: »Ja ne moren prit tamo kol konja, a ti sada hodi nazad na stuan na Parhovac, parnesi mi njegove dlake vaf jene kuartice, da vidin kakovu dlaku ima, je čavjeni, žalti, bijeli, čarni. Zan dvije, tri dlačice od glave, a ja ću ovdje molit na pusteje«. Osip je šal na Parhovac i parnesal dlake i dual mu je te dlake. Otac se zlamenal i pošnel je neš molit, ma pomalo pa se ni baš čulo. Moli uon, moli, moli i onda mu govori: »Ben, sada hodi ća i kada ti prideš gore na Parhovac, kuonj će ti bit živ«.

Tako je i bilo, kuonj je ustual živ, bil je na nogah, a prija ni mogal ni stuat na nogah aš je krepevual. Onda je Osip ocu bil dual mijuar lir aš onda ti je kuonj guštual 10 mijari lir.

KAKO JE MATIĆ KRIŽUAL KONJA ŠIMIĆU

Ovo mi je povedual Osip Špaletićev. Bil ti je jedan Šimićina, buarba Šime Brakov zis Smriječja. Stuari je bil i uon ti je sila delal pokoru, sila molil, a vaf ove stvuari od križuanja uon ni veroval.

Tako ti je Šime govoril Osipu da će buarba Ante Matićev, aš su nas zvuali Matićevi, da uon zis nekimi besedami govori bedastoće i dela svega pa da ga pokle niki nijeće odrešit i da će uon puoč zgubjeni vaf paklu. Muoj je otac to doznuat. Doznuat je da je Šimić proteštevual kuntra njega, a kumpuari su bili, da je govoril da će to dela, da ovo, da ono, da će dušu zgubit.

Ni ti pasalo dvua, tri godišća i če ti ni obolnijel kuonj Šimiću. Prišal ti je tako uon do muoga oca i govori: »Kumpuare prite u mene, ja ću van dat če got ćete, samo da mene bude kuonj dobro, da ustane živ«. A otac mu govori: »Ja ne rijen, prija si govoril kuntra mene, kritikual si, posvuda si kuntra govoril i ja ne rijen nanke namisal«. Šime ga je nagovarual: »Ma hote, hote kumpuare, hote, hote« i muoj otac je šal. Tude smo mi, oštija susedi, mi na Smriječju, šal je, križual i kuonj je ustual živ.

Šime se sila spovedual i prečešćevual i rekal ocu da će uon puoč vaf Puntu popu. Bil je zis popuon veli priatel i da će popa pitat. Paroh je bil jedan Vejuan, to je bil Nikola, Mikula Depikolozvane. Šal se je Šimićina spovijec i prečestit pa zis popuon govorit i onda ti je prišal u nas. Onda u nas ti je ovako rekal: »Kumpuare, habajte malo, ja ću van neš sada reć, če je mene rekal paroh vaf Punte«. Otac je bil posejen

do njega, a mi dečina smo se zakrili aš oni su govorili da deca ne čuju.

»Čujte kumpuare, ja sen bil sitra vaf Punte i govoril sen zis parohon, da je tako i tako stvuar pasala, a paroh me je pitual da koliko vrijedi kuonj a kuonj je vredil deset mijuari lir. Onda mi je paroh rekal:« Ako pluaća za križat ne pasuje pijesto lir onda da morete križat, a ko je više onda ne«.

ČIMBAL, ŽALTENICA I OSUORSKI PAROH

Bil ti je jedamput ovde neki Čimbal, uon je užual križat za malatije, ono kada šlovek kambijua vas koluor i pride žuti, ono žalto mu se proleje po svijen životu i po karve i vas pride žalti. Uon je znual oto križat.

Jedan Ive, sada od mala, žaltenica mu je prišla i uon mu je to šal križat. Kada je to čul paroh zis Osora mu je pisual

jedan list vaf kuon govori: »Bit ćeš prokjet ko se budeš služil z'otin, ne smiješ se ti z'onin služit jer griješ kuntra onoga će se vaf crijekve moli«. Onda se Čimbal više s tin ni služil, ni nikomu hodil križat, to za žaltenicu.

Ma će ti ni parohu prišla žaltenica, obolnijel ti je, otšija za umrijet. Vas je prišal žalti, malo govori, pričestili su ga, vero za umrijet, jenu glavinu velu, žalti. Da bi ga bili uboli z'iglu ne bi mu bila karf potekla i onda je poručual Čimbalu da će platit sve će bude samo neka pride i da bi mu mogal život šalvat.

I uon je šal tamo, paroh ne govori, oči zatvorene i će će udelat, uon mu je križual i mu je to pasalo, žaltenica je šla nazad. Pokle mu je paroh rekal da neka žaltenicu križua i da ako to grije dobro da more se stin i napret služit a za pluaću mu je dual 10 korun. To su ti bile molitve, to vajua znat molit. Tako mu je bilo oproščeno i više ni bilo kuntruarija onomu će je paroh prija govoril.

Tijeg Sovinj – mesto kede se vaf tiemprah pokupjaju markodlaci

NEL MUSEO DELLA MEMORIA, NOVANTA NATALI FA

In occasione delle ultime feste natalizie mi sono scambiata gli auguri con la Flavia e lei mi ha chiesto se potevo scrivere qualcosa sul Natale della mia infanzia, cioè di novant'anni fa. Io ho preso la palla al balzo anche perché l'atmosfera mi ha aiutato; infatti eravamo nel pieno delle feste e la memoria, soprattutto a una certa età, è vivacizzata proprio dalla nostalgia dei tempi passati che più sono lontani più sono cari; la nostalgia non è una malattia ma amore per la vita vissuta. E per amore si può provare un misto di gioia e sofferenza. A volte quando sei seduta sulla poltrona il tuo viso si rattrista e ti chiedono cosa succede tu racconti un episodio commovente. Viceversa se sulle tue labbra affiora un sorriso sicuramente ciò è dovuto a un pensiero gioioso e spassoso. Eccola qui, la nostalgia!

Ho scavato un po' ed ecco quello che ne è uscito.

Il 6 dicembre si festeggiava San Nicolò, portava i primi doni del periodo natalizio. Parlava proprio da lui una canzoncina che faceva: *»San Nicolò de Bari... festa dei scolai, chi non fa festa, ghe tajaremo la testa«*.

Una settimana dopo il 13.12. altra festa, Santa Lucia. Anche lei coi soliti doni ma una sua canzoncina un po' anti ingenuita: *»Santa Lucia, porta doni in calza mia, ma se la mama non meterà, bomboni non sarà«*.

Il 16.12. nove giorni preme del Natale, iniziava la Novena, questa preparazione alla festa era molto sentita e partecipata più che altro da quelli del paese, perché venire dai dintorni al mattino così presto non era semplice.

Già qualche mese prima si cominciava a cercare, nei boschi, l'albero di Natale. Da noi non ci sono abeti ma non mancano ginepri ben sagomati e con una bella punta. Il giorno dell'Immacolata si cominciava a prepararlo ornandolo con delicate palline colorate. Ogni tanto qualcuna si rompeva, ma la cosa non ci spaventava, la si sostituiva con mandarini, noci, mele, caramelle e biscotti. Le luci non erano elettriche ma candeline di cera colorate montate su funzionali mollette che si attaccavano bene ai rami. Si completava la ricca decorazione con festoni di paillettes dorati o argentati e con fiocchi di ovatta per neve. Chi aveva poco posto in casa faceva il presepio sotto l'albero. Chi aveva più spazio poteva permettersi un bel presepio grande la cui costruzione *»cominciava«* nel bosco, con la ricerca del muschio, vicino ai corsi d'acqua e in terreni umidi dove prosperava. Lo ricordo ottimo, come fosse di velluto verde brillante, era ottima anche una corteccia molto concava per fare una originale capanna.

Tutte le statuine erano di gesso e piuttosto fragili. Ogni tanto qualcuna rimaneva mutilata, ma si riusciva sempre a trovare il modo di aggiustarla. Le stradine erano segnate con farina bianca che le faceva anche innevate.

Il centro del presepio, ovviamente, era la capanna sulla quale stava la stella cometa. La mangiatoia, sotto, nasceva vuota e solo al ritorno dalla Messa di mezzanotte vi si riponeva il Bambinello. Il giorno prima della vigilia la casa veniva pulita in ogni angolo affinché fosse perfetta agli occhi del prete che la vigilia la visitava per benedirlo. La pulizia a fondo garantiva *»l'arrivo della benedizione proprio in ogni angolo«*, questo ci diceva la mamma, anche per contrastare vaghe tentazioni di pigrizia. Poi andavamo a confessarci perché anche il nostro cuore doveva essere degno di sì grande avvenimento.

Il prete, con due chierichetti, partiva al mattino presto perché aveva tanto da camminare per raggiungere tutti i casolari (Parhovac, Murtovník, Smriječje, Peski, Banat, Mikložuan Muali i Veli, Draga, Pogana, Lusare, A Puntacrocce rientrava all'Ave Maria della sera. La giornata era sicuramente faticosa, tenendo anche conto del freddo (magari aumentato dalla bora e dalla nebbia fitta e umida). I chierichetti avevano nasini rossi e manine fredde e per loro erano sempre pronte bevande calde, qualche dolcetto e soprattutto, un bell fuoco acceso sul *»fogoler«* che era quasi sempre grande. Nelle feste natalizie si accendeva un grosso ciocco di legno duro, magari di ulivo. Esso ardeva in continuazione, fino a consumarsi. Scoppiettava producendo tante piccole scintille che al buio sembravano dei mini-fuochi d'artificio che noi, non so perché, chiamavamo *»monachelle«*. Ci voleva davvero poco per divertirci! Al prete si dava un bel obolo e lui, oltre la benedizione, lasciava un po' di incenso.

Per la vigilia si preparava una cena di *»magro«*: baccalà, calamari appena pescati e l'immane verze napofrig, nonché qualche frittola frita con l'olio fresco di frantoio. La sera si andava alla Messa di mezzanotte, era una meraviglia vedere arrivare dal buio della notte tanta gente, da tutti i casolari, con le lanterne accese. Davvero uno spettacolare e spontaneo presepio vivente di pastori veri. La Messa era solenne, dopo tutti a scambiarsi gli auguri. Noi bambini, però, avevamo una certa premura di andare a letto perché Gesù Bambino stava portando i doni. Natale vuol dire *»nascita«*, ognuno di noi festeggia il compleanno al passaggio di ogni anno. Nasce per Gesù Bambino è così, ogni anno nasce e noi ne festeggiamo la nascita. E Babbo Natale cosa c'entra? Non l'ho mai capito e continuo a non capirlo.

Al mattino ci alzavamo presto per aprire i regali la maggior parte dei quali erano cose semplici: qualcosa di vestiario, qualche piccolo gioco e, per chi andava a scuola, matite, quaderni, colori. Per questi ultimi, se l'astuccio era da 12, la soddisfazione era veramente al massimo grado. Non mancavano, però, frutta secca e fresca, ma c'erano anche

cose per i birichini: aglio, cipolla e qualche pezzetto di carbone (quello vero, di legno). Io e le mie sorelle, talvolta, vantavamo qualcosa di particolare, nostro papà navigava e ci portava cose diverse.

Ricordo una volta in cui la mia amica ricevette un libro di racconti intitolato »50 NOVELLE« dei fratelli Grimm. Lo avrei voluto anch'io, mi piaceva e lei lo capì, mi disse che, dopo averlo letto, me l'avrebbe prestato. Così è stato ed io ero molto contenta. E questo dimostra come anche un regalo semplice poteva renderci felici.

Al mattino di Natale gli uomini liberi dagli impegni per il pranzo andavano in casa di amici per il brindisi di buon augurio con un paio di fichi secchi, le immancabili frittelle e un bicchierino di »rakija« (acquavite) nostrana.

Il pranzo di Natale veniva preparato con la massima cura, a cominciare dagli addobbi della tavola: tutto al meglio, a festa. Tovaglia e piatti delle grandi occasioni e, sotto al tavolo, un piccolo contenitore con delle braci per far fumare l'incenso donatoci appositamente dal prete per profumare il banchetto natalizio. L'inizio era, come sempre, una preghiera alla quale si aggiungeva uno straordinario e specifico canto natalizio.

A tavola si susseguivano le portate: maccheroni, carne e altre cose. La carne, si diceva, non mancava a nessuno. Ovviamente a chi aveva il maiale, ma anche a chi non l'aveva, perchè un paio di luganeghe in dono da parenti e amici era normale ricevere. Si tirava anche il collo al gallo o meglio ancora, al capponne. Oppure, al limite, a una vecchia gallina che, com'è risaputo, fa buon brodo. E poi kapusi garbi, erano una pietanza umile, sicura, saporita.

Alla fine del pranzo il papà (o chi per lui) leggeva le letterine che i figli gli avevano messo sotto il piatto e traboccavano di promesse di essere più bravi e di sincere espressioni d'amore filiale, la commozione, a questo punto, pervadeva tutti, ma la mamma era sempre più coinvolta. La cosa poteva avere anche un'accentuazione dovuta alla toccante recita di una poesia da parte del più piccolo. Il finale era tutto fatto di applausi e qualche canto come: »Tu scendi dalle stelle (oh Re del cielo)« e »U polnoć se Buog rodil od Marije Djevice«.

Il canto aveva anche occasioni di uscite da casa. Infatti nel periodo fra Natale e Capodanno andavamo in giro, verso

sera, per le case, a cantare le nenie natalizie accolti dalla gente con un bel fuoco e qualcosa caldo da bere. Un paio di esempi: »Angioleti a uno a uno, la Madona di San Bruno; agnioleti a do' a do', la Madona di San Nicolò; angioleti a tre a tre, la madona de San Josè ....« e avanti così, in rima, quasi all'infinito. Ecco l'altra: »Došli smo pri vratara bogatoga gospodara navješćujuć dobar dan, vesel ovaj stan, a ko jeste pošli spati, od sna se probudite ....« Ecc.

A Capodanno altro giro per le case augurando »buon anno«. La mamma ci dava una mela da presentare alla gente che vi »piantava« una moneta. La cosa aveva un nome: »buona man« (esistente anche un versione dialettale: »dobra ruka«). Non mancava goffi comportamenti furbeschi. Taluni, a mela piena, levavano le monete e rifacevano il giro, ma quasi sempre incorrevano nella protesta degli interpellati: »A ti te go già dà!« La stessa sorte toccava a chi si ripresentava con una mela nuova, magari la formula variava in: »ti ti ga già gavuto« ma in senso era lo stesso. Una cosa che ancora oggi mi lascia perplessa e' l'usanza poco igienica da parte di alcuni di mangiarsi avidamente la mela che aveva accolto tutte quelle monete non certo sterili....

Anche allora non mancavano i bambini »fortunati«, avevano un »santolo« benestante che donava loro una mancia sopra la media. Gli altri diventavano invidiosi e solitamente la cosa si risolveva con un: »Comprerò i bomboni poi ve darò«.

Natale, dunque, la festa della Famiglia, dove tutti fanno di tutto per riunirsi. »Natale con i tuoi e Pasqua con chi vuoi« come dice il proverbio.

Alla fine arrivava l'Epifania, quella che »tutte le feste porta via«.

Questi sono ricordi incancellabili di una certa età. La vita è un grandissimo dono, speriamo di poterla e saperla vivere soprattutto volendoci bene.

Lunga vita al Puntarski fuoj! Fides Bonich (Vera)

Našoj redovitoj suradnici, gospođi Veri Bonić, upućujemo najprije jedno veliko hvala za ovaj prilog u kojem nam je prenijela i od zaborava sačuvala »naše stuaere užuance« te opisala kako su se u Punti Križa, pred devedesetak godina slavili Božić i Novo leto. Također joj se zahvaljujemo za sve njene dosadašnje priloge u njenom i našem »Puntarskom foju«.

Fascinira njen vedar duh, životno iskustvo, volja i želja te neizmerna ljubav prema našem kraju u kojem je rođena, iz kojeg izbiva više od šezdeset godina, ali mu se uvijek rado i redovito vraća. Svima nama ona može biti najbolji primjer kako se kroz život često težak i mukotrpan, može broditi samo dobrotom i ljubavlju. Njene misli na kraju članka: »Život je veličanstven dar, nastojmo moći i znati život provesti u uvažavanju i ljubavi«, neka nam bude životna nit vodilja.

Koristimo priliku da našoj dragoj teti Veri u ime svih Puntara Zavičajnog društva »Puntari« i uredništva »Puntarskog foja«, od sveg srca čestitamo 97. rođendan uz svu sreću i dobro zdravlje sa željom da nam i dalje pomaže u izlaženju našeg foja te ponovnih susreta na Ivanju.

Uredništvo

Maričić Plešić i Vera Bonich, dvije najstarije Puntarke, lipanj 2017. g.

ČEPERNJAK – BRDEN

- ASPHODELUS MICROCARPUS

Pojedini pašnjaci Punte Križa u proljeće su prekriveni ovom biljkom vrlo dekorativnih cvjetova koji se formiraju na dugoj uspravnoj i čvrstoj stabljici. U nas se ova biljka naziva čepernjak, a mi, uz najbolju volju, nismo sa sigurnošću uspjeli utvrditi i pojasniti korijen ove riječi, te protumačiti zašto ju je narod tako nazvao. Neki tvrde da se tako zove jer se na njoj sakupljaju »čeperi« – krpelji, ali to baš i ne stoji jer na čepernjaku ima čepera čak i manje ili isto kao i na drugim biljkama ili travama. Možda je bliže istini tumačenje da su mu plodovi sitni, mali i sličice čeperu pa je po tome dobio ime.

Naši preci nisu koristili u gotovo nikakve svrhe njegovo lišće koje čak ni ovce a ni jeleni ga ne jedu. Za njih je to bio samo štetan korov, biljka koja se vrlo intenzivno širi i u par godina prekrije velike površine pašnjaka te guši travu neophodnu za ispašu ovaca. Znali su ga trijebiti, želeći ga uništiti ili bar spriječiti njegovo širenje, iskopavajući njegov korijen što je predstavljalo vrlo mukotrpan i vrlo često uzaludan posao. Dovoljno je da u zemlji ostane samo jedan od njegovih mnogobrojnih gomolja pa da se on vrlo brzo obnovi i dalje nezaustavljivo širi. Danas možemo uočiti da gomoljasto korijenje čepernjaka rovanjem iskopavaju divlje svinje, ali samo ponekad, uglavnom ljeti kada ne nalaze nikakvu drugu hranu, pa u nuždi pojedu nešto korijenja.

Ali ipak, kao i sve što nas okružuje, i čepernjak je imao svoju uporabnu vrijednost. Služio je djeci za igru. Dječaci su od pogodnog drva, uglavnom od čvrstih, elastičnih i tankih grana smreke, breke ili jasena, izrađivali »gadar« – luk, a za izradu strelica koristile su se osušene stabljike čepernjaka. One su vrlo ravne, tanke, oble i lagane pa su mogle daleko i precizno letjeti. Da bi bile učinkovitije, na vrh strijela umetao se prednji, šiljasti dio čavla. Takva je strijela mogla letjeti i do pedesetak metara, a na kraćim udaljenostima bila je pogubna za razne ptice, uglavnom kosove. Od njih, koje mi u našem dijalektu nazivamo »ćoci«, spremao se, kada nije bilo drugih vrsta mesa, vrlo slastan »zvacet« – gulaš. Tako su dječaci nakon igre kući donosili hranu koje mnogočlanim puntarskim obiteljima nije nikada bilo dovoljno.

Čepernjak pripada obitelji ljiljana (*Familiae Liliaceae*). Još se naziva u ostalim krajevima Hrvatske brden, asfodel, bijeli ili sitni čapljen, čapljan, čapljez, zlatoglavi ili zlatni korijen, Na Rabu ga zovu čeprlj, najsličnije nama. Strani su mu nazivi: engleski – *asphodel*, talijanski – *asfodelo*, francuski – *asphodele blanc*, njemački – *Affodill* ili *Weisser*. Poznato je čak više od sedamnaest srodnih vrsta čepernjaka kao što su, primjerice, *asphodelus albus* – *romosus* – *cerasifer* – *fistulosus* – *aestivus* i dr.

Ova je biljka poznata još iz grčke mitologije. Bila je posvećena božanstvima i sadila se oko grobova. Homer je pisao da duše umrlih lutaju oko ovih prekrasnih cvjetova te da na »asfodelskom polju« borave duše pokojnika u podzemnom svijetu. U starom vijeku čepernjak je bio posvećen Saturnu kao pogrebna biljka. Hipokrat, Plinije i Dioskorid su ga preporučivali kao ljekovitu biljku čije se gomolje kuha s pepelom.

Čepernjak je biljka s dugim uskim prizemnim lišćem, gomoljastog korijena s visokom stabljikom kojoj na vrhu izrastaju grozdasti bijeložuti cvjetovi. Raste na osunčanim čistinama i prekriva veće površine. Samonikla je i višegodišnja biljka.

List je u vrijeme vegetacije zelene boje, prizeman, dug, uzak i plosnat. Naraste do pola metra u dužinu. Odrezani list je bez nekog mirisa ili ima neznatan lagani miris češnjaka.

Korijen seže duboko u tlo te stoga ova biljka vrlo dobro podnosi sušu. Vrlo ga je teško istrijebiti. Pod zemljom su snopovi uskih, dugačkih gomolja nalik na mrkvu, kojih može biti od šest do dvanaest, a mogu zajedno težiti i više od jednog kilograma. Koža gomolja je smeđe boje, a ispod se nalazi žuto-narančasta srčika koja sadrži mnogo škroba i nešto šećera.

Cvijet je vrlo dekorativan, grozdast i ima po šest latica bijele ili bijeložučkaste boje sa svijetlocrvenkastom prugom u sredini. Preobrazba cvjetnog pupa u otvoreni cvijet traje od deset do petnaest dana. Nakon sušenja cvijeta krajem ljeta, formira se plod koji je vrlo sitan i slični na jajoliki tobolac.

Cvjetna stabljika je uspravna, izbija iz sredine zemljanog, zelenog dijela biljke i može narasti više od jednog metra u visinu. Čvrsta je i elastična u vegetativnom razdoblju zelene boje. Kada se biljka u kasnu jesen osuši, stabljika poprima žutu pa svijetlosmeđu boju i postane drvenasta. Početkom zime stabljika se još drži uspravno, ali krajem zime i do proljeća, kada kreće nova vegetacija, istrune i opada na tlo.

Čepernjak je rasprostranjen diljem Mediterana poglavito u Portugalu, Španjolskoj, Italiji, Grčkoj te na sjeveru Afrike i u Turskoj.

Zanimljivo je da je naš čepernjak-brden zakonom zaštićena biljka, a da to gotovo nitko od lokalnog stanovništva ne zna, niti se ikada susreo s nekim tko bi kontrolirao, čuvao ili na bilo koji način štiti stanište ove biljke. Realno stanje u našem prirodnom okruženju je da ga ni ne treba štiti jer ga ništa ne ugrožava. Očito se radi o »mrtvom slovu na papiru«. Čepernjak je vrlo izdržljiv, ne smetaju mu niske temperature, podnosi vrlo jake suše, ne uništava ga ni posolica. Nitko ga ne koristi i invazivno se širi te mu ne prijete baš nikakva opasnost od nestanka pa pomalo čudi što je zaštićen.

U pučkoj medicini u nekim krajevima se koristi za liječenje tegoba želuca i crijeva jer sadrži prirodan škrob i pomaže kod povišene želučane kiseline i čira želuca, pri čemu se pije svježi sok korijena. U Izraelu i u arapskom svijetu korijen čepernjaka se koristi kod liječenja tvrdih bradavica na zglobovima ili između prstiju na ruci i nozi, te kod žutice, ekzema i znojenja nogu. Zapadna pučka medicina upotrebljava ga za liječenje bolesti kože, kod grčeva, osipa, opekline, sunčanih pjega ili upale sluznice. Za bolesti kože rabi se svježi sok korijena, a za izgorjelu kožu od sunca ili za

kožu koja se ljušti koristi se svježe ribani korijen pomiješan sa zobnim brašnom. Zanimljivo je da se mljevenjem suhog korijena dobiva prašak koji pomiješan s hladnom vodom služi kao dobro i jako lijepilo.

Razni priručnici s uputama za preživljavanje u prirodi navode čepernjak kao izdašnu namirnicu od koje se sušenjem i mljevenjem korijena dobiva brašno za pripremu kruha ili lepinje. Također se navodi da se pečenjem ili kuhanjem svježeg korijena može pripremiti koristan obrok koji ima okus sličan krumpiru.

Eto, dragi čitatelji, i u ovom smo »Puntarskom foju« opisali čepernjak, kao još jednu u nizu manje poznatih biljaka koje rastu na području Punte Križa, ali i diljem otoka Cresa i Lošinja. Pozivam vas da pohodite naš puntarski kraj i kada ugledate ovu pomalo mističnu biljku zastanete, predahnete, sjednete na gromaču i uživajte u njenim vrlo lijepim cvjetovima. Opustite se meditirajući i razmišljajući da prema grčkoj mitologiji između cvjetova čepernjaka lebde duše naših predaka. U spomen na njih uberite stabljiku te svojoj djeci ili unucima napravite luk i strijelu te im pružite zadovoljstvo u igri kakvo su imali naši očevi, djedovi i pradjedovi. Oni hrabriji i znatiželjniji neka iskopaju korijen čepernjaka i ispeku ga na vatri ili skuhamo u vodi te se uvjere koliko je jestiv i kako nam može pomoći u nevolji, kada bi, ne daj Bože, morali preživljavati samo od onoga što se nalazi u prirodi.

Ljubo Galjanić

KANTUNIĆ OD BESIJED

Zahirit se i ustat zahiren

Za našu besedu zahireno ni lahko nuać adatu i juštu harvuasku besedu. Za špjegat će bi to moglo bit more se reć da je to neš će ni kako vajua, da to ni kako bi maralo bit i da ni kako Buoh zapovijeda. Zahireno bi se harvuaski moglo reć neishranjeno, nejako ol nerazvijeno.

Za onih ki ne znaju i ne kape po našu, ol za naših ki su ovu besedu zaboravili, će ni nanke malo lijepo, za boje špjegat će šinjifikuje beseda zahireno, provat ćemo špjegat na juančiću. Mi rećemo po našu da je janjac zahireni ko je slabi, ko se nikako ne more refat, udelat. Fali mu fuorce, slabe je štature, ni od mota ni od voje. Ovo se dogodi ko se janjac skoti od debule matere, slabe mlekarice. A ko se još trefi da ga je udelal pruaz ki ni pruavi, ni sreće. Od takovoga juanca nikada nijeće bit niš, nikada nijeće prit šesan i nikada se nijeće refat.

Brižan se juančić more zahirit i ko se ofca dobavi prija vremena i ko se skoti po zime, prija Božića, jenuara ol februara, kada su slaba vremena, kada ni trave, kada se voda vaf lokve jacua, ko pade snijeg i ustane, ko indrijomuan dažji po levuantu i ko je više vremena vela mokrinja. Ofca pati, trave ni i nima mleka.

Kadagot se dogodi da pruava, juaka ofca skoti dvua juančića, da skoti polušići. Inguordi i nenasivni judi bi rekli onomu komu su se skotili polušići da »vrah sere na kup«, ma pusmo na buandu takovi judi. To se samo pari da je lijepo i dobro aš će se zaspravo dogodi? Jedan juančić, uon jači, žvelteji, furbeji, parvi se rine spot matere na vime i posisa deboto svo meko. Onomu drugomu, ki je slabiji i debuleji, vavek manje ustwane, kadagot niš, pak ne krešuje i ćeš nijećeš, danas, zutra, z vremenom se zahiri.

Zavol toga, naši su užali slabijega juančića znijet ća. Oni ki nisu imeli posla zis ofcami će reć da je to gardo, po modijernu da to ni »humano«, a i istina je da ni baš svejeno, onako mualoga i miloga juančića ubit, ma život je naših stuarih naučil neš drugo, čega se

vajua daržat. Oni su užali reć: »Če ti je boje, imet jenoga šesnoga juanca ol dvua zahirena?«

Rijegula je da janjac mara bit zis materu najmanje četardesijet duan, kada to pasua mora ga se odurit. Ma ko se dogodi da ofca krepua prije tih mesec i puol, juančić će zapatit, fali mu materino mleko, još nima zubi juaki za travu puast, pa se siromah zahiri. Kadagot se dogodi da se juančić skoti slabi i nima fuorce za se stat na noge za prit do vimena, do bradavice, pah ne more potegnut i posisat ono parvo mleko. Takovon se juančiću ne piše dobro. Zahirit će se i krepat aš ga ono parvo mleko čuva od malatije, harvuaski bi se reklo da od parvoga mleka dobije »imunitet«.

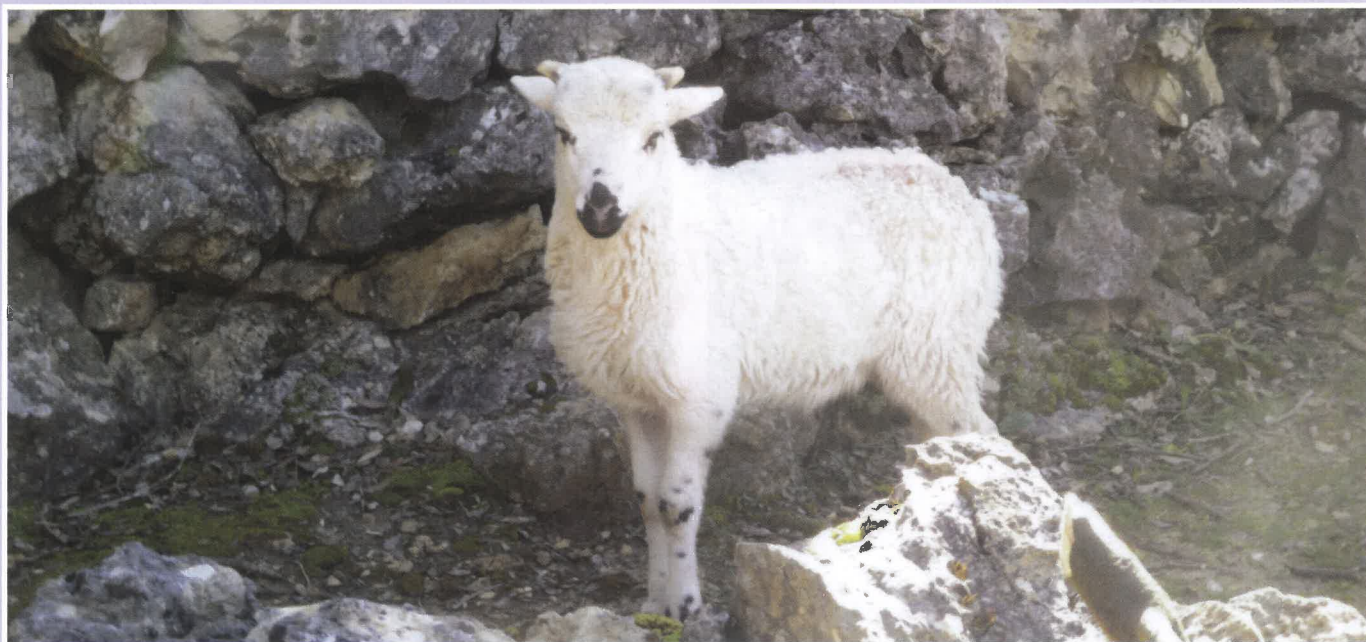
Nuadjan se da su zis ovu štuoriju od juančića sada svi kapili će reć – bit zahiren. Ma ova se beseda reće i za mualo dete, kuo je od roijenja boležljivo, debulo, slabo ije i ne krešuje kako vajua.

Zahirit se more i maslina, smokva ol tars. To se ponajveć dogodi kada koza pojie mluad na mluadomu stablu. Ko mluaj pojie ovca, stablo će pregnut ma će se pomalo refat, rekuperat i opeda lijepo naruast, ma ko to učini koza ol jelin, više ni sreće. Stuari su užali reć da koza ima velenuožu slinu i da zavol toga kada ona pojie pera i mluaj velenua stablo, kuo više nijeće ruast kako mi maralo. Forši slina od koze nima velena ma oni kin su jelini pojeli mluade masline znaju da je to istina.

Danas po Punte više ni kuoz ma je vraga i puol jelini i ko ti pojedu mluadu maslinu, a još i zgrizu koru, stabliće ustane zahireno, živi ma ne raste i ni druge nego ga znijet i sadit novo.

Bilo kako bilo, sve će je zahireno i će se zahiri, ni nanke malo dobro, bil to šlovek, bluago ol stablo. Zavol toga ni druge nego sve će je mluado čuvat, tijendit i gjjedat. Vajua mu pomoć da lati fuorcu, da ustane na svoje noge, da raste, krešuje i delat sve za sve da bude lijepo klajeno i kako Buoh zapovijeda, a ne dat da se zahiri.

Ljubo Galjanić

KATASTAR NASELJA NA PODRUČJU PUNTE KRIŽA IZ 1921. GODINE

O katastru Punte Križa iz 1921. godine objavljena su do sada dva članka u našem glasilu »Puntarski fuoj«. Prvi članak »PRVI KATASTAR PUNTE KRIŽE« objavljen u desetom broju, u kojem je dat naglasak na sadržaj tog dokumenta, njegovom značaju u povijesnom smislu za područje Punte Križa, te o uspostavi granice između katastarskih općina Punte Križa i Nerezina. Drugi članak pod naslovom »KATASTAR NASELJA PUNTE KRIŽA IZ 1821. GODINE« objavljen u jedanaestom broju, u kojem je tiskana preslika katastarskog plana za naselje Punte Križa, i tablica u kojoj su navedene kuće za stanovanje i ostali objekti u samom mjestu, njihovi vlasnici, tadašnji broj katastarske čestice te sadašnji kućni broj.

U ovom članku objavljujemo katastarski plan za naselja Dragu, Poguanu, Bokinić, stočarske stanove Mikložuau, Lusare i Gradac, Sv. Domijuan, i područje Lučice, u kojem su ucrtane tadašnje kuće, i ostali građevinski objekti, te Tablica koja sadrži podatak o tadašnjem katastarskom broju čestice, namjeni iste, podaci o tadašnjem vlasniku, sadašnji kućni broj ili sadašnji katastarski broj čestice.

U priloženoj Tablici vidimo da su na području Graca, Lusara, Sv. Domijana, Baldarina, Lučice, Bokinića, Poguanu, Drage, Male Drage, Drage – Šipići, i Jedreščići bile ukupno 42 građevine, od čega: 18 kuća za stanovanje, 21 seljačka kuća, 1 gospodarski objekt, 1 ruševna crkva (crkva Sv. Damijana), te crkva Sv. Agustina i crkva Sv. Andrije apostola sa grobljem.

Vlasnici navedenih građevina su: 9 stanovnika Velog Lošinja, 25 stanovnika Malog Lošinja, 1 stanovnik Sv. Jakova, 1 stanovnik Nerezina.

Po zanimanju vlasnici su: 1 trgovac, 1 odvjetnik, 10 posjednika, 13 pomoraca, 8 poljodjelaca, 1 svećenik, 2 seljanke i zajednica (comunita) Punta Križa.

»Casa colonica« preveo sam kao »seljačku kuću«, možda to nije pravi prijevod, jer bi on trebao biti »kmetska kuća«, što bi vremenu 19. stoljeća kada je nastao ovaj katastar odgovaralo »kući za najamne radnike« ili po našu »kuća za junaka«. To bi i odgovaralo svrsi te kuće, jer se u istu nastanjuju » junaci« koji rade u vinogradu, maslinicima ili šumi koja se nalazi u posjedu vlasnika kuće.

U nekoj većoj seljačkoj kući kao što je kuće pod katastarskim brojem 88 na Mikložuau u vlasništvu Budinich Mattea iz Velog Lošinja, kuće pod katastarskim brojem 48 i 40 na Lusarama u vlasništvu Petrina Agostina, ili kuća pod katastarskim brojem 44 na Gracu u vlasništvu Ragusiñ Antonia iz Valog Lošinj, povremeno je u istoj boravio i vlasnik – posjednik.

»Case di abitazione« odnosno kuće za stanovanje, uglavnom su se koristile za povremeni boravak vlasnika iste, za vrijeme obavljanja potrebnih radova u maslinicima ili vinogradima koje su posjedovali na tom području, te za boravak tijekom ljeta sa svojim obiteljima, ili kao sklonište tijekom ribolova. To su bili uglavnom pomorci.

Međutim kuće za stanovanje u vlasništvu poljodjelaca

vjerojatno su korištene veći dio godine, budući da su vlasnici istih osim obavljanja potrebnih radova u maslinicima ili vinogradima, uzgajali ovce, održavali pašnjake i sjekli šumu, te povremeno ribarili za svoje potrebe.

Pod katastarskim brojem 51 registrirana je crkva sv. Agustina na Lusarama. Namjena tog objekta upisana je kao »oratorio privato soto ili titolo di S. Agostino«, što znači privatno mjesto molitve, u ovom slučaju obitelji Petrina iz Valog Lošinja, koji su istu dala sagraditi na svom posjedu vjerojatno još 1779. godine (Vidi članak »Naše puntarske crijekvice« Puntarski fuoj br. 17). Danas je ta crkva u ruševnom stanju.

Pod katastarskim brojem 89 upisana je crkva sv. Andrije sa grobljem (Chiesa soto il titolo di S. Andrea con cimitero), a vlasnik je Punta Croce comune. U to vrijeme ista više nije bila župna crkva i nije bila održavana, pa je tek 1898. obnovljena i pregrađena (Vidi članak »Naše puntarske crijekvice«, Puntarski fuoj br. 17). Ista se sada lijepo održava i služi svojoj namjeni kao grobljanska kapela.

Kuće za stanovanje i seljačke kuće u naseljima Lusare, Draga, Poguanu i Bokinić građene su u nizovima (više stambenih objekata povezano). Na području Lučice, Male Drage, Draga – Šipići i ostalom području sve su kuće pojedinačno smještene na širem području.

Od svih navedenih kuća najviše ih je obnovljeno na Poguanu i Dragi i danas se koriste kao vikendice ili se

Nro. nella Meppa.	Nome e Cognome.	Condizione	Domicilio	Nro.	Qualità	Estensione dell'area compreso lo spazio del Cortile.	
						Jugeri	biassini
del Proprietario				delle Case ed Edifizj			
59	Martinoletti Luca Giovanni	Agricoltore	Lušnja, v. malo	596	kuća	2,00	5,00
60	Martinoletti Mario Giovanni	Maresciallo	Lušnja, v. malo	597	kuća	2,00	5,75
61	Martinoletti Luca Giovanni	Agricoltore	Lušnja, v. malo	598	kuća	2,00	14,80
62	Martinoletti Matteo Giovanni	Agricoltore	Lušnja, v. malo	600	kuća	2,00	11,64
63	Delibek Antonio	Maresciallo	Lušnja, v. malo	601	kuća	2,00	15,65
64	Delibek Antonio	Maresciallo	Lušnja, v. malo	602	kuća	2,00	10,90
65	Delibek Antonio	Maresciallo	Lušnja, v. malo	603	kuća	2,00	11,05
66	Luciani Giuseppe	Agricoltore	Lušnja, v. malo	604	kuća	2,00	14,10
67	Medina Sergio	Agricoltore	Lušnja, v. malo	605	kuća	2,00	12,95
68	Budinich Matteo	Agricoltore	Lušnja, v. malo	606	kuća	2,00	1,60
69	Martinoletti Giovanni	Agricoltore	Lušnja, v. malo	607	kuća	2,00	12,50
70	Martinoletti Matteo	Agricoltore	Lušnja, v. malo	608	kuća	2,00	2,50
71	Martinoletti Pietro	Agricoltore	Lušnja, v. malo	609	kuća	2,00	5,52
72	Martinoletti Pietro	Agricoltore	Lušnja, v. malo	610	kuća	2,00	3,75
73	Martinoletti Pietro	Agricoltore	Lušnja, v. malo	611	kuća	2,00	3,60
74	Delibek Giuseppe	Agricoltore	Lušnja, v. malo	612	kuća	2,00	2,50

Katastar – kopija originala

PODACI IZ KATASTRA 1821. GODINE

KAT. BROJ	IME I PREZIME	PREBIVALIŠTE	NAMJENA OBJEKTA	PREDIJEL PUNTE KRIŽA	KUĆNI BROJ	SADAŠNJI KAT. BROJ
43	RAGUSIN ANTONIO fu Antonio - posjednik	VALI LOŠINJ	ruševina	GRADAC		
44	RAGUSIN ANTONIO fu Antonio - posjednik	VELI LOŠINJ	seljačka kuća na 1 kat	GRADAC		110 zgr
45	ANELICH NATALE fu Domenico - svećenik	SVETI JAKOV	ruševna crkva Sv. Domijana	SV. DOMIJAN		45
46	ANELICH NATALE fu Domenico - svećenik	SVETI JAKOV	ruševina	SV. DOMIJAN		46
47	PETRINA AGOSTINO fu Stefano - posjednik	VELI LOŠINJ	ruševna kuća	LUSARE		47/1, 47/3
48	PETRINA AGOSTINO fu Stefano - posjednik	VELI LOŠINJ	kuća za stanovanje sa gospodarskom namjenom	LUSARE		48/1
49	STIVENS MONICA fu Stefano - posjednik	VELI LOŠINJ	kuća za stanovanje na 2 kata	LUSARE		49
50	STIVENS MONICA fu Stefano - posjednik	VELI LOŠINJ	seljačka kuća, prizemna	LUSARE		50/1
51.	PETRINA AGOSTINO fu Stefano - posjednik	VELI LOŠINJ	Crkva sv. Agustina	LUSARE		
55	RAGUSIN ANTONIO posjednik	VELI LOŠINJ	kuća za stanovanje, na kat	DRAGA - ŠIPIĆI	122b	
56	ZAR MATTEO fu Marco odvjetnik	MALI LOŠINJ	kuća za stanovanje, prizemna	DRAGA - ŠIPIĆI	122a	
57	SUTORA FRANCESCO fu Giovanni - pomorac	MALI LOŠINJ	kuća za stanovanje, prizemna	MALA DRAGA		
58	ZUVICH ANDREA fu Andrea - poljodijelac	MALI LOŠINJ	kuća za stanovanje, prizemna	MALA DRAGA	119	
59	MARTINOLICH LUCA fu Giovanni - poljodijel.	MALI LOŠINJ	kuća za stanovanje, prizemna	DRAGA		
60	MARTINOLICH MARCO fu Giovanni - pomorac	MALI LOŠINJ	kuća za stanovanje, prizemna	DRAGA	110	
61	MARTINOLICH LUCA fu Giovanni - poljodijelac	MALI LOŠINJ	kuća za stanovanje, prizemna	DRAGA		61/1 zgr
62	NICOLICH MATTEO fu Antonio - poljodijel.	MALI LOŠINJ	kuća za stanovanje, prizemna	DRAGA		62 zgr
63	CRELICH ANTONIO di Michele - pomorac	MALI LOŠINJ	kuća za stanovanje, prizemna	DRAGA	111	
64	RELICH ANTONIO di Antonio - pomorac	MALI LOŠINJ	kuća za stanovanje, prizemna	DRAGA	112	
65	FRANCISCOVICH GIOVANNI - pomorac	MALI LOŠINJ	kuća za stanovanje, prizemna	DRAGA	113	
66	LUCOVICH GIUSEPPE di Luca - trgovac	MALI LOŠINJ	kuća za stanovanje, prizemna	POGANA		
67.	MEDUZ GIORGIO fu Martino - poljodijel.	VALI LOŠINJ	kuća za stanovanje, prizemna	POGANA		
68.	BELLANICH GIOVANNI fu Martino - poljodijel.	VELI LOŠINJ	kuća za stanovanje, prizemna	POGANA		
69	MARINZULICH GAUDENZIO - pomorac	NEREZINE	seljačka kuća, prizemna	POGANA	92	
70	VIDULICH NICOLO di Giuseppe - pomorac	MALI LOŠINJ	kuća za stanovanje, prizemna	POGANA	89	
71	STUPARICH PIETRO fu Roco - posjednik	MALI LOŠINJ	seljačka kuća, na kat	POGANA	93	

72	IVANCICH FILIPPO	MALI LOŠINJ	seljačka kuća, prizemna	POGANA	88	
	fu Gasparo - posjednik				87	
73	RADOSICH ANTONIO	MALI LOŠINJ	seljačka kuća, prizemna	POGANA	82	73/4
	fu Antonio - posjednik					
74	LECHICH GIACOMO	MALI LOŠINJ	seljačka kuća, prizemna	POGANA	81	74/6
	fu Marco - poljodijelac					
75	MARTINOLICH NATALE	MALI LOŠINJ	seljačka kuća, prizemna	POGANA	80	
	fu Giovanni - pomorac					
76	SCOPINICH GIOVANNI	MALI LOŠINJ	seljačka kuća, prizemna	BOKINIĆ		76/1 zgr 76/2 zgr
	fu Marco - poljodijelac					
77	LECHICH NICOLO	MALI LOŠINJ	seljačka kuća, prizemna	BOKINIĆ		77/1 zgr, 77/2 zgr
	fu Antonio - poljodijel.					
78	MARTINOLICH GIOVANI	MALI LOŠINJ	seljačka kuća, prizemna	BOKINIĆ		78/1 zgr, 78/5 zgr
	fu Antonio - pomorac					
79	COMUNE PUNTA CROCE	PUNTA KRIŽA	ruševina	LUČICA		
80	SCOPINICH MATTEO	MALI LOŠINJ	seljačka kuća, prizemna	LUČICA		80/1 zgr, 80/2 zgr
	fu Matteo - pomorac					
81	PREMUDA GIOVANNI	MALI LOŠINJ	seljačka kuća, prizemna	BALDARIN		81 zgr
	fu Antonio - pomorac					
82	MARTINOLICH MARGHE	MALI LOŠINJ	seljačka kuća, prizemna	LUČICA		82 zgr
	RITA ved. Cosulich					
83	COSOLICH GIOVANNI	VELI LOŠINJ	seljačka kuća, prizemna	LUČICA		83 zgr
	di Antonio - pomorac					
84	IVANCICH FILIPPO	MALI LOŠINJ	seljačka kuća, prizemna	LUČICA		84 zgr
	fu Giuseppe - posjednik					
85	SUTORA FRANCESCO	MALI LOŠINJ	seljačka kuća, prizemna	LUČICA		85 zgr
	fu Giovanni - pomorac					
86	RAGUSIN ANNA	MALI LOŠINJ	seljačka kuća, prizemna	LUČICA		
	fu Giuseppe - seljanka					
87	POSERINA PIETRO	MALI LOŠINJ	seljačka kuća, prizemna	LUČICA		
	fu Andrea - pomorac					
88	BUDINICH MATTEO	VELI LOŠINJ	seljačka kuća, na 1 kat	MIKLOŽUAN		88/2, 88/3, 88/5
	fu Antonio - posjednik					
89	COMUNITA DI	PUNTA KRIŽA	crkva sv.Andrije, na groblju	FUNTUANA		
	PUNTA CROCE					
90	CRAGLIETTO	VELI LOŠINJ	seljačka kuća, prizemna			90 zgr
	FRANCESCO					
91	BUDINICH MATTEO	VELI LOŠINJ	gospodarski objekt - prizem.	VEŠČINA		91/1 zgr, 91/2 zgr
	fu Antonio - posjednik					91/3 zgr

iznajmljuju tijekom turističke sezone kao kuće za odmor. Uglavnom su to kuće koje imaju kućni broj, dok su ostale ruševine ili su u derutnom stanju, osim kuće na Mikložanu odnosno Velom Mikložanu, koja je podijeljena na više vlasnika i obnovljena, i kuća pod katastarskim brojem 85 na Lučici koja je uklopljena u restoran »Lučica«.

U prilogu vidimo dva katastarska plana naselja pod nazivom Bokinić. Jedan se odnosi na naselje Poguanu a drugi naselje Bokinić. Vjerojatno je to greška kod upisivanja naselja budući da je svako naselje dobilo naziv po nazivu uvale kao što su Poguanne odnosno Bokinić. Zato smo sa brojem 1 označili naselje Poguanu, a naselje Bokinić sa brojem 2.

Od 1960. godine do danas na području Poguanne i Drage izgrađeno je više stambenih objekata, ali je jezgra naselja ostala kao što je bila 1821. godine.

Franko Kučić

Baldarin, kat.br. 81

Baldarin, kat.br. 81

Bokinić, kat.br. 76 i 77, sada je kat.br. 76/1, 77/2, 77/1

Bokinić, kat.br. 78, sada je kat.br. 78/1

Draga, kat.br. 60, kućni br. 110

Draga, kat.br. 64, kućni broj 112

Pogana, kat.br. 70 i 72, kućni br. 89, 88, 87

Draga, kat.br. 65, kućni br. 113

Pogana, kat.br. 73 i 74, kućni br. 82, 81

ČE JE ČE I KAKO SE ČE ZOVE

BULUANČA I DECIMUAL

Negdar, kako i danaska, judi su imeli potrebu neš zmerit, znat če koliko pezi. Da bi to mogli, marali su imet, rekli bi mi po modijernu, neki »mjerni uređaj, napravu, aparat«. Tako su naši stuari, deboto svaka fameja, doma imeli buluanču i decimual. Ma nisu onda ežištile buluanče kako će su danas, digitalne i svakakovih varsti, nego naše stuare buluanče zis pijati i pijezi.

Buluanče su merile sve ono če je bilo lagje od 10 kili. Bilo je tri varsti buluanč. Najmanje su mogle merit do dvua kila, srednje do pijet, a one najveće mogle su merit do deset kili.

Na buluanče se merila muka, cukar, suol, suhe smokve, farmentun, jašmik ol žito, riži ol pašta. Moglo se merit ribu ol mijeso, ma najveć se merilo sir aš se sir delal za svoju potrebu, a neš če bi vancalo, bilo bi se i prodalo.

Buluanču je imela i butiga, kua je vavek bila vaf Punte (neko vrijeme i dvije), samo če su pijati od buluanče na butige bili drugačeji, malo veći ol višji od onih pijati na buluanče doma.

Za sve če je bilo teže od deset kili duperual se je decimual. Uon je okuril za merit faši, a na njemu se moglo merit i neš

drugo, juanca, cemijent, japno, karbun ol salbun. Najveći je dijel Puntari više od puol šoldi guadanjual ot posečenih darf čarnike, ot faši. Seklo se je svojo bošak, ol ot drugih od gospodara na žurnuadu, od otubra do avrila, a onda, kada se ni seklo, od avrila do otubra, štajunuano se darva od mesta do geta, gonilo na more, na get i karcalo na bruod. Kada se karcalo, svi su se faši na getu merili na decimualu. Vaf ono vrijeme darva su se prodavala po težinje, na kvintuali, a ne kako danas, po volumenu, na metri kubi. Puntarski su decimuali zmerili na miljuni i miljuni kvintali darf, ki su se najveć prodavali vaf Neci.

Butiga je loštešo imela decimual, ma uon je bil manji od decimuala na kuon su se merila darva. Manji decimual mogal je merit do najviše stuo kili i na njemu se merilo ko je ki na butige kupil 15 kili muke, 20 kili palijente ol 12 kili cukara.

Za merit su okurili pijezi ki su bili diferijenti za buluanču i decimual. Oni manji bili su za buluanču, a drugi veći za decimual. Decimual je mogal merit do dvua kvintala, do dvijesto kili. Kada su se faši ot geta nosili na bruod zis šmuričen na špale (teškin i do 12 kili), nosilo se 50 kili faši

OGGETTO: Verificazione periodica dei pesi e delle misure per l'anno 1926

R. PREFETTURA DELL'ISTRIA

Verificazione periodica dei pesi e delle misure per l'anno 1926

IL PREFETTO

Visto il Testo unico di legge sui pesi e sulle misure approvato col R. Decreto 23-VIII-1890 N.ro 7088 (Serie 3);

Visto il Regolamento per il servizio metrico e per il saggio delle monete e dei metalli preziosi, approvato con R. Decreto 31 gennaio 1909 N. 242;

Visto il Decreto I-VIII-1895 con cui il Ministero di Agricoltura, Industria e Commercio, a partire dal 1. gennaio 1897 aveva approvato e reso esecutoria la tabella generale relativa ad uffici, industrie, professioni, arti e mestieri soggetti alla verificazione periodica biennale dei pesi e delle misure;

Visto il R. D. 21-X-1923 N.ro 2367 che precisa i nuovi diritti di verificazione periodica

NOTIFICA:

Nell'anno 1926 la verificazione periodica biennale dei pesi e delle misure verrà eseguita per gli utenti metrici dei comuni indicati nel presente manifesto.

Tutti coloro che appartengono ai detti comuni e che per ragioni di ufficio, commercio, industria, professione, arte o mestiere fanno uso di pesi e misure, hanno obbligo di farsi iscrivere nello stato comunale degli utenti metrici qualora non vi siano compresi e di presentare gli strumenti metrici alla verificazione periodica nei giorni e luoghi che saranno all'uopo stabiliti con altro apposito manifesto.

Il presente manifesto e la tabella su menzionata saranno a cura dei Sindaci dei Comuni sottindicati regolarmente pubblicati nella sede comunale.

Si richiama in modo particolare l'attenzione degli interessati sulle modifiche apportate alla tabella generale degli uffici, industrie, professioni ecc. soggetti alla verificazione metrica periodica per effetto della nuova classificazione degli utenti, cui è stato provveduto col R. D. 21-X-1923 N.ro 2367 suindicato.

Elenco dei comuni per i quali si farà la verificazione dei pesi e delle misure nell'anno 1926:

1. Albiona	8. Lussignano d'Istria	15. Grisignana	22. Neresine	29. S. Vincenti
2. Antignana	9. Cherso	16. Isola d'Istria	23. Ossero	30. Villa Maresine
3. Barbana	10. Dignano	17. Lussingrande	24. Paugnano	31. Valdarsa
4. Bogliuno	11. Dragucco	18. Lussipiccolo	25. Pinguento	32. Valle d'Istria
5. Bute	12. Erpelle-Casina	19. Maresego	26. Disto	33. Villa Decani
6. Canfanaro	13. Fianone	20. Maltiera	27. Portole	34. Visinada
7. Capodistria	14. Gimino	21. Montona	28. Rozzo	

IL PREFETTO

R. PREFETTURA PER LA PROVINCIA D'ISTRIA

III

Dibetto: 18811

No. _____

22 giugno 1926

Pol. 192

Objetto: Stato utenti metrici biennio 1925-26

Al Municipio Ossero

e per conoscenza All'Ufficio metrico

(in relazione alla nota 15.6. 1925 no.346)

Pol. _____

Da notizie pervenute dal locale ufficio metrico risulta che codesto Municipio malgrado la chiara disposizione degli art.66 e seguenti Regolamento sul servizio metrico 31 gennaio 1909 no.242 non ha tuttora trasmesso all'ufficio ~~metrico~~ ^{stesso} lo stato comunale degli utenti pesi e misure per il corrente biennio 1925-1926.

Si interessa pertanto codesto Municipio ad ottemperare senza ulteriore ritardo e non oltre il termine di 10 giorni alla citata prescrizione, con avvertenza che ove quest'invito rinasce infruttuoso si provvederà alla formazione dello stato mancante a spese di codesto Municipio.

Si prega di assicurare a volta di corriere.

Il Prefetto

COMUNE DI NERESINE

Pijezi za decimal

(sve skupa i više od 60 kili), a ko se nosilo u dvua, na čivijerah, nosilo se kvintual, stuo kili. Za zmerit na decimalu kvintual darf kladalo se dvua pijeza od pijet kili. Pijezi za decimal, tuondi kako sir, zis očeton gore, bili su od kila, dvua i pijet kili, a pijezi za buluanču bili su manji od onih za decimal. Za buluanču su se duperali veći pijezi udelani od železa od puol kila, kila, dvua i pijet kili, a manji su bili udelani od mesinga i pezali su 20, 10 i 5 dijek, 2 deke i 1 deku.

Za vrijeme Austrije i pokle Tualije, sve su se buluanče, decimali i pijezi marali kontrolat da ki ne bi varal, aš je bilo i toga. Do danas je ustala živa jena buluanča na kije se, ko se boje pogijeda, vidi da su na pijatu spot guornji zavarnjeni rub, žuntali malo rastopjenoga olova i tako onoga ki bi kupil sir prevarili za nekoliko dijek. Siromasi, delali su to od vele mižijerje, više za potrebu nego za prevarit i forši in zavol toga i ni za zamerit.

Ma vluast je vavek bila vluast, sve je kontrolala pa tako i pijezi. Naši su judi i to gijedali škivat aš je i za to vajalo puoč vaf Osuor i još platit. Kako se je i kada to kontrolalo moremo najboje vit vaf dokumijentu koga je još novijembra 1925. leta napisuala »Prefettura dell' Istria« vaf Pulu (aš smo mi onda bili spot »Provincia di Pola«), a potpisual ga je prefetto Cassini.

Muali pijezi za buluanču

Pijezi za buluanču

U ovom se dopisu obavještava da će se u 1926. godini vršiti redovita, dvogodišnja kontrola utega i mjernih naprava, koje se koriste u trgovini, industriji i zanatstvu, na 34 mjesta koja potpadaju pod ingerenciju »Prefettura dell' Istria – Pola«. Između tih mjesta u kojima se kontrola mora realizirati nalaze se Veli i Mali Lošinj, Cres, Nerezine i Osor.

U drugom dopisu »Prefettura per la provincia di Pola«, koji je upućen vlastima u Osoru (Municipio Ossoero) 22. 06. 1925. godine, upozorava se da mjerenje nije izvršeno za dvogodište 1925. – 1926., čime su prekršene odredbe Zakona o utezima i mjernim napravama, koji je stupio na snagu od 31.01.1909. godine. Stoga se nalaže da se odmah, bez ikakvog odlaganja, najdalje u roku od deset dana po primitku ovog upozorenja, kontrola izvrši, te o tome izvijesti nadređeni mjerni ured.

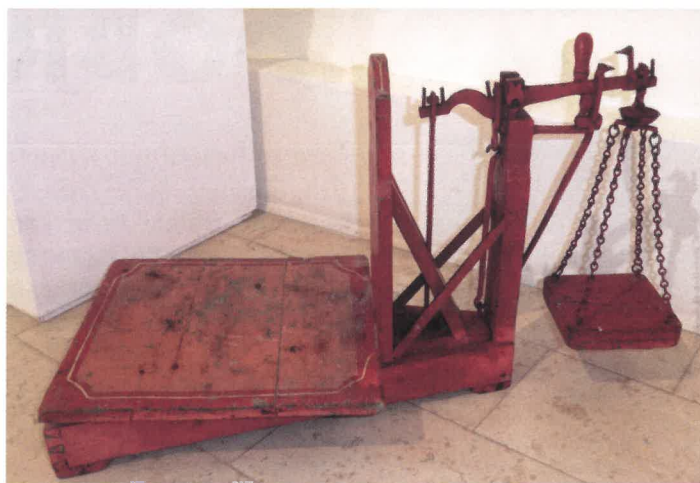
Naši su Puntari svoje vage i utege nosili na kontrolu u Osor ili su ponekad ovlaštene osobe iz Osora dolazile u Puntu Križa. Da su se kontrole stvarno vršile i danas je zorno vidljivo na našim starim utezima. Na njima su se utiskivale određene oznake, slova ili brojke, kao dokaz i potvrda da su isti od ovlaštene osobe pregledani. Ako bi se utvrdilo da utezi nisu točne i odgovarajuće težine, odnosno da su manji od propisanog u njih su se utiskivali dodatni metalni dijelovi ili su se s utega koji su bili teži od propisanog, skidali odgovarajući dijelovi težine.

Oznake kontrole utega

Veći decimual

Muali decimual

Buluanča

Buluanča ot butige

ČARNIKA

Punta Križa ima dosta garja, a najviše raste čarnika. Pred ne čuda lijet vaf Punte ni bilo fameje ni težaka ki v zime ni sekal darva.

Uz ovce, tarsje i masline, čarnika je najviše naših judi hranila. Svi su sekli čarniku. Hodili su z dome seć v jutro zaruan po škuru neka budu na zarogu apena duan udela, sekli su cijeli duan i opet su tornjevali doma po škuru, i tako svaki duan van blugdana, nedeje ol dažjevnoga dneva. Sekli su zis sekiru, a kaštrili zis maršanon. Još ni bilo motornih pila. Sobu su zimali malo mariende, a to je bilo kruha i sira (ovčjega) i pit dosta vode ol malo bevuande.

Žene su in kadagot nosile obet, onda bi malo ustale v garju štivat na štivu posečene darva.

Judi su sekli darva čarniku za prodat, i za doma se teplit.

Vavek su sekli čarniku, a ona je vavek i daje rasla. Naši judi su dobro

znali kada ju vajua seć, koliko godišć vajua čekat da bude najboja za seć, kako i kede ju smeju seć.

Kede su sekli čarniku, ofca ni smela v ograjicu tri leta, neka mluaj ne pojje, a ograjice su sve bile zagrajene zis gromaču. Svaki je svoje gradil.

Naši stariji su bili duobri gospodari. Tako je čarnika do danas preživela, a mi smo ju reditali.

Danas ovuac i tarsja po Punte više ni, oli malo ki ima, a čarnika se i daje dosta seče. Ograjice su razgrajene kede se čarnika seče jelinu mluaj pojedu i čarnika više tamo ne raste.

Sve je čisto kede se seče, a čarnika pomalo šparuje.

Zato **čarnika u pomoć zove i pomoć išće.**

Promenite neke stvuari dokle je još vrijeme, i budite duobri gospodari ako želite očuvat naše prirodno bogastvo i za onih pokle nas.

Marući Toić Badurina

MOJ DOBRI OTAC IVO

Ivan Plešić

Moj otac Ivan Plešić rođen je 24. 04. 1924. godine u Puntici Križa, u obitelji Ivana i Mateje Plešić kao njihovo najstarije dijete. Bila je to u mnogočemu tipična težačka obitelj. Ivo, kako su mog tatu uvijek svi zvali, bio je njihov prvorođeni sin, a onda su imali još devetoro djece: Anton (Toni), Anđelo, Vinko, Nikola (Miko), Marija (Mariči), Rina, Tereza, Josip (Bepi) i Franko, ukupno desetero. Živjeli su na kraju sela u prizemnoj kući. Bilo je sigurno veselo u toj kućici tih godina, od 1924.

nadalje. Bez obzira na teške i skromne uvjete života postoji više fotografija iz tog razdoblja. Znam samo jednu anegdotu iz djetinstva mog oca koju je nona Mateja često pričavala. Jednog je dana Ivo pao s murve koja je bila kraj kuće i dosta se je »udril«, a nona Dumica Butković, Matejina mama je bila jako ljuta na svoju kćer. »Lupila ju je zis matafunon po škinu, još me peče on of matafun«, završila bi priču.

Tako je moj otac rastao u obitelji gdje se svake druge godine rađalo po jedno dijete i nije bilo puno vremena za igru. Brzo je odrastao. Tako mu je 6. rujna 1939. godine napravljena pomorska knjižica »matrikula«. Ubrzo nakon toga se je »inbarkal« i otišao iz svoje rodne kuće zauvijek sa svojih 15 godina. Plovio je na trgovačkim brodovima između Lošinja, Nerezina, Trsta i Venecije. Zadnji ukrcaj bio mu je 26. veljače 1944. godine. Iskrcaja nema!. Skočio je u more, a za njim su sa broda pucali. Bio je tada već povezan s antifašističkim pokretom i planirao je s još jednim mornarom diverziju. Htjeli su onesposobiti brod. Otkriveni su pa su se bacili u more i otplivali u partizane. Nono i nona doznali su

Rodna kuća Iva Plešića u Puntici Križa snimljena 1930. godine

za taj događaj te su ga tražili. Nono je išao s barkom na vesla čak do Silbe jer su čuli da se tamo u blizini dogodilo već opisano. Nono ga nije našao i do kraja rata obitelj ništa nije znala o njemu.

A on, moj otac, otplivao je u partizane. Bio je na partizanskim brodicama, između ostalih i na »Crvenoj zvijezdi«. Tijekom jedne akcije zadobio je prostrjelnu ranu kroz trbuh i završio u bolnici u Bariju. Bio je kao diverzant na Osorskom mostu i tamo je bio teško ranjen. Nikada puno nije pričao o svom ratnom putu i o tome znam vrlo malo, ali znam da mu je 1955. godine, kada je plovio na m.b. »Crna Gora« pozlilo u New Yorku te su mu tamo izvadili metak koji mu je ležao kraj srca. Po završetku rata radio je u lučkim kapetanijama. U Koromačni godine 1946. upoznao je svoju majku Milojku Laginja, koja je tamo radila kao prva poslijeratna učiteljica u školi na hrvatskom jeziku. Planula je ljubav! Često sam kasnije čula priču kako je moj tata zapazio svoju mamu još 1945. godine kada je ona povodom oslobođenja Lošinja predvodila »kolo«. Ivo je iz Koromačne bio premješten na Susak, a tamo mu je u posjet došla

Ivo Plešić (desno) s nonom Katicom Plešić i bratom Antonom, Punta Križa, 1929. godine

Ivo Plešić (desno) s braćom Anđelom i Antonom, Punta Križa, 1930. godine

Toni i Ivo Plešić, Punta Križa, 1929. godine

U partizanima, 1944. godine

Sa samo 15 godina dobio je pomorsku knjižicu i počeo ploviti

Milojka. Kasnije je radio u Lučkoj kapetaniji u Velom Lošinj, gdje su se u proljeće 1947. godine vjenčali.

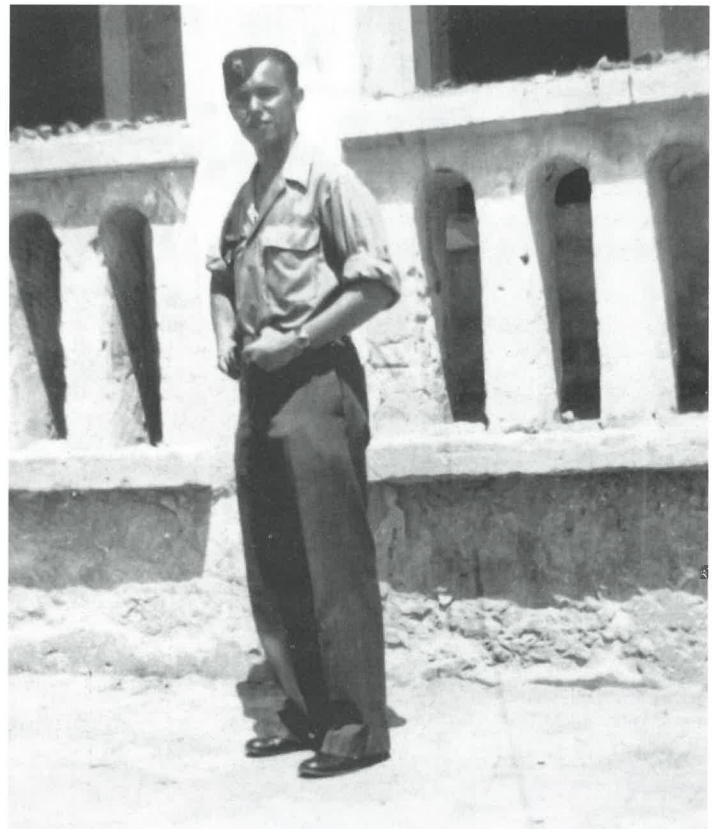
Godine 1948. tata je premješten u Rijeku gdje su se moji roditelji preselili i gdje sam se, te iste godine, rodila ja, njihovo jedino dijete. Sjećam se svog djetinstva i odrastanja, sjećam se da moj tata nikada, ali baš nikad nije podigao glas na mene ili bilo koga. Bio je uvijek dobre volje, ponekad tih i zamišljen. Imala sam sretno djetinstvo uz svoje roditelje.

Tata je od 1955. godine uglavnom »navigal«, često je i po godinu dana izbivao iz kuće. Bili su to za mene i moju mamu žalosni odlasci i radosni, prekrasni dolasci. Njegov povratak uvijek je bio velika radost za nas. U proljeće 1975. godine vratio se sa svog posljednjeg putovanja. Tog ljeta 3. srpnja otišao je poslijepodne pripremiti barku za sutrašnji izlet s obitelji. Pozlilo mu je i do bolnice je preminuo. Moj dobri otac Ivo napustio nas je zauvijek. Nona Mateja tada je dala posjeći murvu.

Dragi moj tata, zahvalna sam ti za svu tvoju ljubav i dobrotu koju si mi dao, za ljubav koju si, zajedno s mamom, prenio na mene za tvoje rodno mjesto Puntu Križa.

I život ide dalje! Iz starog panja izraslo je novo drvo, nova murva, i ona je sada tu, a u njenom hladu uživaju tvoji praunuci i igraju se moji unuci, a tvoj zet Marijan s ljubavlju se trudi oko naše nove kuće koja je sada pokraj tvoje rodne kuće. Okupljamo se ponekad ovdje i nastojimo biti dobri ljudi.

Rajna Tijanić

Ivo Plešić, lučki kapetan ispred Lučke kapetanije Susak, 1947. godine

ANECDOTE

Dica moja ne kradite
če vidite ne pustite
ja sen stuar nisen krual
če sen videl nis puščual

Kan ćeš?
vaf Nerezine po mekine
vaf Osuor po kosuor
vaf Ustrine po buštine

Mihovile arhanjele
ne daj Tonu spat kol Mene
ni kol Mene ni kol Vinke
već kol stuare Hudobinke

Šilo bodilo po gore hodilo
ni jelo ni pilo
i vavek je sito bilo
(šilo)

prikupio i zapisao Zlatko Matušan

SANSIGOTA

Pokle parve gvijere vaf Puntu su užale prit stuare, siromašne Sansigote prosit.
Judi bi in se bili smilovali i česagot, če su mogli i če su imeli za dat, regalali. Peščicu suhuh smokav, bokunić sira ol malo farmentuna.

I tako je jena stuara, poguobjena Sansigota prišla na dvuor, zabatila na vruata, prosila i kada je neš dobila, pitala gospodaricu: »Žajna sen, ćeš mi dat malo vina za popit«.

Marica se na momijent inkantala i žvijelto domislela: »Nimamo vina, ćete žmuj vode«.
Sansigota ju je škuro pogjedala i barzo odgovorila: »Ma će to govoriš, če si mata, sajita te ubila, nijeću se ja vode napit aš bi mi se vaf tarbuhu mogli žabići skotit«.

DRAČINA I GARUOFULIĆ

Kako je i bila užuanca, mluada Dumica je hodila od kuće do kuće, svoje fameje prežentat mluadoga. Tako su prišli i do sestuar Bruakovih. Bile su to tri sestere, citele, na Smriječju. Prišli su na vruata i govore: »Hvajen Isus i Marija«, a one tri, sve va isti gluas odgovuaraju: »Vazda budi, vazda budi, hote, hote napreda, posedite se, ćete če popit, ćete če pojest, ćete galetinu, ulić, ćete bevuande ko ste žajni«.

Poseli su se i mluada je pošnela: »Prišla sen van prežentat svuoga mluadoga, ko Buoh bude dual, zutra muoga muža i ko imate ki konšilij za mi dat, recite prija nego se oženimo«.

Najstareja od sestuar se je stala i govori: »Dumica moja mila, znuamo, znuamo da se ženiš, čule smo da ti je Nadalo mladić, ma čuvaj se, čuvaj mila moja, aš ti uon ima jenu gardu, badavu, čarnu dračinu, a ti jedan lijepi čavjeni garuofulić, budi atienta da ti ona dračina ne ruvinua tvoj garuofulić i čuvaj se, mila moja da te ne bi ubuol«.

Ivan Lovrić

NAŠ DOTUR ŠIME

Naš dotur Šime muale je štature
va ošpidalu vavek va bijele monture

Uon je naš duobri i pruavi šlovek
za sve malatije vavek nuajde lijek

Sako mu je jutro palna čekaona
sediju judi, čekaju šuon zvona

Starpivo malčiju, štiju ol čakulaju
neki taroču, njurgaju, runjaju

Sakoga pohaba, pogjeda, uputi
ki znua kako se uon danaska čuti

Uputnice, ricete, silne kuarate piše
kadagot mi se pari da ne more više

Telefon i mobitel mu ne fermuju
Mirjana zove, novi pacijenti arivuju

Starpijenja uon ima za svih nas
i kada zovemo da nas je ugrizal pas

Uon sakomu znua njegovu malatiju
ko vero je bolan ol dela klavriju

Kada ga najidimo, uon samo umarkne
pogjeda put neba i oči obarne

I kada v Orlec ide ofce obuać
moreš ga zvat i šubito nuać

Uon mira nima ni kada ofce goni
mobitel mu šekua, indrioman zvoni

Ma baš ja ne vojnin bit v ošpidalu zis njin
boje nan je skupa v oštarije popit bićerin

Ljubo Galjanić

PRIJATEL

Šlovek ni stvoren za suan živet,
zato je dobro,
prijatela ol prijateljicu imet.

Ima više varsti prijateli.
Jeni su prijateli od detinstva,
drugi su prijateli od skule,
pa prijateli od posla i
još je čuda drugih prijateli.

Ma za prijatel nekomu bit,
vaf nekih stvuareh se moramo složit.

Umet habat drugoga,
umet govorit,
nikoga ne uvredit,
dakordo hodit,
tako mora bit.

Imamo duobrih pruavih prijateli,
ki su iskreni,
kin moremo sve reć,
kin moremo verovat,
s kimi se moremo veselet, tugovat i
razumet.

Ki nas podržavaju,
i onda kada nan sve dobro ne grije.

Prijateljstvo tako more
čuda vremena durat,
ako i mi prijatelju umijemo,
svaku stuar na pruavi
način tornat.

Ima i onih prijateli
ki se delaju da su najboji,
a to i su,
ma samo dokle imaju
neku korist od nas.

Kada in više ne okurimo,
više nas i ne poznivaju.
To su prijateli samo
za svuov interes.

Danas je sve manje
duobrih pruavih prijateli.
Ma mej čuda onih svakakovih
loštešo se neki pruavi najdu.
Mi ih moramo znat čuvat i poštovat.

Jedan je život,
a život je lepći,
uz pruavoga prijatela ol prijateljicu,
a ja iman tu sreću.

Marući Toić Badurina

NA MREŽAH

Mreže sitra dvignut sen bil
za pojest sen neš i ulovil
Škarpinica se čevjeni
a podlanica lijepo luštri
Gružina po pajuolu palzi
zubačić pol kila pezi
Još sipa, lepa i šarun
veli ruanj, muodrag i kuanj
Tri tarljice, muali fratrić
deboto je palni moj košić

Ljubo Galjanić

SPOMENIMO SE NAŠIH DRUAGIH KI VIŠE NISU S'NAMI

Slavko Matušan r. 1961.

Franc Šilovinac r. 1936.

Elizabeta Galjanić r. Stuparić r. 1926.

Puntarski fuoj su potpomogli:

Grad Mali Lošinj

Turistička zajednica grada – Mali Lošinj

Leo-commerce d.o.o. – Rijeka

LD »Halmac – Nerezine«

Građani na fešti »Ivanja«

Obitelji Butković i Jelenković

MONOGRAFIJA I CD PUNTE KRIŽA

U Lošinjskom muzeju možete nabaviti monografiju Punte Križa po cijeni od 50,00 kuna te multimedijски CD (na hrvatskom i engleskom jeziku) koji je predstavljen 17. svibnja 2014. godine povodom Međunarodnog dana muzeja, po simboličnoj cijeni od 10,00 kuna.

Sve naše cijenjene čitatelje pozivamo da svojim prilogom potpomognu izlaženje »Puntarskog foja«.

Vaš prilog možete uplatiti Zavičajnom društvu »Puntari«

M. Lošinj IBAN: HR622402020061100410077

uz naznaku – za »Puntarski fuoj«.

Vaš prilog za list kao i godišnju članarinu možete uplatiti u agenciji »Puntarka« Trg Zagazine 1, Mali Lošinj.

Pozivamo Vas da se sukladno Vašim mogućnostima uključite u akciju prikupljanja neophodnih financijskih sredstava za obnovu kapele Svetog Antuna na Parhavcu pored Punte Križa. Sredstva možete uplatiti Zavičajnom društvu »Puntari« Mali Lošinj, IBAN: HR6224020061100410077 uz naznaku - za obnovu kapele Sv. Antona na Parhavcu.

Zavičajno društvo »Puntari« i uredništvo »Puntarskog foja« Vam se unaprijed zahvaljuju.

